

maviADA

kültür sanat edebiyat

Dosya: Cengiz **ŞEYHANOVA**
Prof. Dr. Ramazan **KORKMAZ**

Kalim **İBRAHİMOV**

Nadya **SAHAHOV**

Yard. Doc. Salim **SONOĞLU**

Mehmet **SOYSAL**

Cafer **GARİPER**

Şenol **YAZICI: Öykü, SİS**

Yusuif **YAĞDIRAN**

Süley **AKIN**

Enşar **MİRAC**

maviADA

2006

İÇİNDEKİLER:

- 4 Nadir Gezer
8 Ayhan Sarıoğlu
9 Ayşe Tehmen
9 Sunay Akın
10 Ulviye Savtur
11 Merve Çelik
12 Eray Korkmazer
12 Muhsine Arda
13 İrem Güner
13 Yaşar Miraç
14 E. Erçelik
15 S. Özdemir
16 Tülay Akkoyun
17 Ali Sığa
18 A. Ekim
19 Şükran Eker
20 Mühittin Bektaş
22 Şenol Yazıcı
23 Özgür Boz
24 Selma Akçam
29 Sevil Çağlar
30 DOSYA / CENGİZ AYTMATOV
31 Mehmet Soysal
32 İbrahim Aslan
32 Sinem Vardar
34 Y. Yağdıran
35 Salim Çonoğlu
36 Deniz Aslan
37 Cafer Gariper
38 Kalik İbrahimov
41 Ramazan Korkmaz
42 Muzaffer Gültekin
43 Nadya Saharov
44 Mavi Işık Yazıcı
45 Ali Gültekin
48 Mahiye Morgul
49 Mehmet Kuvvet
49 Gökçe Güneş Yazıcı
50 Onur Aslan
50 Yasin uzun

DÜNYANIN ÜÇ ŞAIRİ:
MAYAKOVSKİ, NÂZİM HİKMET, PABLO NERUDA

Nadir GEZER

Yaşam Öykülerinin İlk Yılları:

Mayakovski, 7 Temmuz 1894'te Kutays ilinin Bağdadi köyünde doğar, kırsal kesimin derinlerinden çıkıp gelmiş ünlü bir şairdir. Kafkasya'nın o binbir güzelliklerle kuşatılmış, doğa harikaları içinde doğmuş, büyümüştür. Babasının adı Vladimir Konstantinoviç'tir. Anası ise Aleksandra Aleksevna'dır. Lyuda ile Olga da kız kardeşleridir.

Babası Bağdadi'de orman korucusudur. Bu yüzden daha pek küçük yaşında babasının ormanda kol gezdiği günlerde onu da yanına alır, o Kafkas ormanlarının güneşle parıltılı günlerinin, bulutların gökyüzünden ormanın derinlerine sarktığı, göz gözü görmez sisli puslu günlerinin üzerine bıraktığı, unutamadığı kol gezmelerinin onun şairlik yönünü beslediğini söyleyebiliriz. Binbir güçlkle yürüdükleri daracık keçiyolları, iki de bir yüzünü okşayan ağaç dalları, yaşama güzellikler ekleyen etkenlerdir.

Bağdadi'deki evleri birkaç katlıdır. Zemin kat "küçük bir şarap işleği"dir. Bağlardan üzüm taşıyan arabalar yıllık ürünü bu işliğe taşır... Mayakovski, üzüme ve onun şirasına düşkündür. Üzümünü yer, şirasını içer... Yaşı okul çağına ulaşıverince evde neredeyse herkes öğreticisi oluverir! Annesi, teyze kızları, hala kızları ilk dersleri veren en yakınlarıdır!.. Okulla birlikte "abece"den hoşlandığını, "öğrenme isteğinin arttığını" da söyler. Okumaya yöneldiği anda, karşılaştığı kitaplar da bir başka etkiler onu!.. İlk "Kümes Bakıcısı Agat" adlı yapıt, okumaya karşı içinde bin bir sıkıntı yaratır. Eğer o çocuk yaşında "bu türden yapıtlarla karşılaşmış olsaydım, okumayı yüzde yüz bırakırdım" (1) der. Ardından da düş gücüne düş katan "Don Kışot"la karşılaşınca her şey değişir gözlerinin önünde!.. Aman "Ne kitap" der Don Kışot için...

Lise öğrenim yıllarına doğru onun öğrenimi için Bağdadi'den Kutays iline taşınırlar... Lise giriş sınavını başarır ama, ona yöneltilmiş olan kimi sorulardan sıkıntı duyar. Usunu kurcalar bu sorular... Zamanla şöyle bir yaklaşımı benimser: "Bu yüzden eski olan her şeyden, Slavca her şeyden, kilise ilgili her şeyden nefret etmeye başladım. Olabilir ki fütürizminin, tanrıtanımazlığımın, enternasyonalciliğimin kaynağı da budur." (2)

Hazırlık, lise 1. lise 2 derken düş gücünü zorlayan yapıtlarla içli dışlı olmaya başlar. Onun büyük bir içtenlikle okuduğu yazar "Jules Verne"dir artık. Yıllarla orantılı olarak bir güzellikten ötekine koşan Mayakovski'nin 1906 yılı önünü keserir birden!.. Yaşı on ikidir. İşte o yıl babasını tetanoz sayrılığından yitirir. Ailesinin yaşamı altüst olur ve aileyi yeni arayışlara sürükler bu yitilik!..

***

Nâzım Hikmet, 15 Ocak 1902'de Selanik'te doğar. Dedesinin valiliği nedeniyle daha üç yaşındayken Halep, Diyarbakır gibi uzak illerde kalır ailesiyle. Babası Hikmet Nâzım memurlukta dikiş tutturamadığı için, bir işten ötekine girer çıkar... Annesi Celile Hanım, şair ruhlu bir kadındır!.. Özel öğrenim görmüştür, Fransızca bilir. Baudelaire ile Lemartine'i aslından okur. Piyano çalar, resim yapar, sanata karşı duyarlı olduğu bir gerçektir. Şair Yahya Kemal'le Celile Hanım'ın gönül ilişkisinden kuşkulanan baba Hikmet Bey'in eşiyile arası gün geçtikçe bozulur, sonunda ayrılırlar... Paris'e giden Celile Hanım, resim dalında öğrenim ve inceleme yapar. Baba Hikmet Bey'e Nâzım

Hikmet çok düşkündür. 1 Ocak 1932'de yazmış olduğu şu dizeler, onun düşkünlüğünün bir başka imidir:

"(...)
Babam, ağabeyim, kardeşim, arkadaşım!
Ne zulüm, ne ölüm, ne korku
başımı eğemez!
Yalnız senin elini öpmek için
eğilir başım,

Babam, ağabeyim, kardeşim, arkadaşım..." (3)

Nâzım Hikmet, Selanik-Diyarbakır-İstanbul gibi büyük iller arasında bir koşuşturma yapar ama, yaşanan doğasal değişimlerin ayırıcında olacak bir yaşta değildir. Kendisiyle aynı çağı yaşamış olan ne Mayakovski gibi, ne de Pablo Neruda gibi doğanın derin etkisinde kalır. Bu etkilenme daha çok toplumsallıkla, büyük kentin girdi çıktısı-yla ilgilidir.

İşte bu düşün olduğu Hikmet Bey'i 1932 Martında bir köpek ısırır. Kuduz olma korkusuyla sayrılarevine gider, aşılanır. Eve dönerken, karşıdan bir arabanın geldiğini görür. Yana çekilmek isterken, tökezler, düşer, başını duvara çarpar. Bu kez de tetanos iğnesi yapılır kendine. Bu iki farklı iğne yatağa düşürür onu. Ateşi yükselir. 19 Mart'ta oğlunun dizinde can verir.

Pablo Neruda (Asıl adı: Ricardo Neftali Reyes Basoalto), 12 Temmuz 1904'te Şili'nin Parral kentinde doğar. Babası Jose del Carmen Reyes Morales bir demiryolu görevlisidir. Anası Rosa Neftali Reyes Basoalto Opazo ise bir ilkökul öğretmenidir. Evliliklerinin ilk on birinci ayında, aynı yılın eylülüne doğru veremden yitirilir ana...

Baba Reyes, ertesi yıl işini Parral'dan Temuco kentine aktarır ve oraya yerleşir. Bu yeni kent Şili'nin güneyinde bir kenttir. Baba, orada yeniden evlenir. Bu ikinci ana, Neruda'nın hiçbir zaman üvey ana demeye bile dili varmadığı "Trinidad Candia Marverde"dir. Neruda'ya gerçek analık yapar...

Temuco, doyumsuz güzellikleriyle, büyümlü doğasıyla Neruda'nın düş dünyasını altüst eder. Bu büyümlü doğanın onun yaşamını nasıl etkilediğini şu tümcelerden anlıyoruz: "Burası dikine bir dünya; kuşlardan bir toplam, yapıtlardan bir kitle...(.) Şili ormanını tanımayan, bu dünyayı tanımıyor demektir. İşte bu dünyadan, bu sessizlikten çıktım yola ben... Dünya için şarkılar söylemeye." (4)

Pablo Neruda, bu şarkıları söyler duruma gelmek için, hangi aşamaları aşarak gelebildi o konumuna? Kendisinin anlattığına göre: "Anam ve babam Parrallı'dır. Benim doğduğum yerdir burası. Üzüm bağları vardır Parral'da; şarap akar buralarda. (...) Şili'nin orta bölgesi sayılan Parral'da küçük bir köylü için hayat zordur. (...) Babam çok genç yaşta baba evini terk ederek, Talcahuano limanındaki doklarda işçiliğe başlamış; aradan geçen yıllarda da katar şefliğine yükselmeyi başarmıştı. Çakıl taşıyan bir yük treninde şeflik yapardı. (...) yaptığı yolculuklara bazen beni de alırdı." (5) der, böylece Şili'nin güney bölgesini tanı, ülkesinin yağmurlarla beslenen doğasını yakından tanıma olanağına kavuşur...

Neruda, üvey anasını da şöyle niteler: "Çocukluğumun koruyucu meleği olan bu kadın, yumuşak kalpli ve iyilikseverdi, şakacı ve iyi kalpliydi. Babam eve gelir gelmez, annem o zamanın ve o yörenin bütün kadınları gibi silik bir gölge oluverirdi." (6)

Neruda ve babası!.. Onun yaşam öyküsünde babasının kişiliğini dışa vuran, onun şiir dünyasıyla yakından uzaktan bir duyarlılığının olmadığından da salıksız... Tam 33 yıl sonra, onun yazın dünyasında ünlendiği 1937 yılında şöyle bir notla karşılaşırız: "Yıl 1937'dir. Paris'te, İspanyol ozanı Cesar Vallejo ile birlikte, 'İspanya'ya yardım için İspanya-Amerika grubunu kuruyor. Ardından

da, Madrid'de toplanan '2. Uluslararası Yazarlar Kongresi'ne katılıyor. Şili'ye dönüş. Babasının ölümü." (6a) Babasının bu yitikliğin süreci, nedeni nedir, ne değildir? Bu konuda bir belirsizlik var. Belki de şu düşünülebilir, ana onun şiir dünyasına ne denli yakınsa, baba o denli uzaktır. Onun yetiştiği yıllarda babanın oğlundan beklentisi başkadır, belki de bir düş kırıklığı baba-oğulun ayrı düşmüş olmaları, bunun nedeni olabilir.

YENİ DUYARLIKLARA YOLCULUKLAR

Mayakovski'nin öğrenim yılları ilerledikçe eve gelen gazetelerin, dergilerin sayısında da artışlar olur. Yeni Ruslar, Rus sözü, Rus varsılığı gibi yeni duyduğu sözcük öbeklerinden büyük bir coşku duyar. Notları birazcık kırık da olsa yeni bir çabıyla 4. sınıfa geçer... Ardından da gelen bildiriler, mitingler...

Ne olduysa 1906 yılında olur!.. Vlademirler'in yaşamı babanın yitikliğiyle her şey, evet her şey altüst oluverir!.. Mayakovski'nin tez canlılığıyla evin varı yoğu satılır... Sonra da ver elini Moskova... Bronnaya sokağında bir daire kiralanır ve oraya yerleşilir... Onun kirasını ödeyebilme için boğazlarından kesmek zorunda kalırlar. Ana oradaki yükü omuzlar. Yemek pişirir, pansiyonerlere yemek vermek zorunda kalır... Güçlükler güçlükleri izler... Kutays'tan Moskova'ya bu uzun tren yolculuğu Rusya'nın gerçek yüzünü gösterir Mayakovski'ye!.. Yoksul mujikler arasından geçiş, tanımsız bir yaşam biçiminin acısı oturur içine!.. gerçek halk katmanlarının içinde yaşadıkları korkunç durumu karşıdan karşıya da olsa bu yolculuk süresinde anlar...

Mayakovski'nin Lili Brik'e Mektuplar adlı yapıtında onun şairliğe doğru yöneliş yılları şöyle anlatılmış: "Mayakovski'nin geçliği bin bir sıkıntı içinde geçmiştir. Bir orman ve su işleri memuru olan babasının ölümü, Moskova'ya taşınan ailesini açlığın ve yoksulluğun kıyıcığın getirmiştir. Genç yaşta gizli Bolşevik hareketlerine katılması, derken tutuklanması lise öğrenimini yarıda bırakmıştı. Şairliğe başladığı zaman, bir çeşit Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde resim çalışmaktadır. (7)

Nâzım Hikmet'in ailesi İstanbul'a taşındıktan sonra öğrenim yılları başlar... Ekonomik güçlükler nedeniyle bir okuldan ötekine savrulur. Fransızca öğretim yapan okuldan Göztepe'deki Taş mektebe, oradan Galatasaray'a, oradan da Nişantaşı Sultanisi'ne... 16 Aralık 1914'te de Heybeliada Mektebi'ne... Bu Bahriye Mektebi sonrası zatülcenp sayırlığı nedeniyle askerlikten uzaklaştırılınca, bir boşluk içinde bulur kendini. Ülke baştan sona kargaşa içindedir. Tek derli toplu yönetim Ankara'dadır. Oraya ulaşmak, bir görev üstlenmek gibi bir sorumluluğa yönelmek ister arkadaşlarıyla. 10 Ocak 1921 günü, Sirkeci'den kalkan köhne ve küçük Yeni Dünya vapuruna biner. Pamuk balyaları arasında gizlenerek Zonguldak, İnebolu derken Anadolu halkının, köylülerin çileli yaşantısını yakından görür ve tanır. İçten içe sarsılır. Kastamonu'da bir süre konaklar, sonra yaya olarak yedi günde Ankara'ya ulaşır. Ankara'da yapmış olduğu görüşmeden sonra, öğretmenlik için Bolu'ya atanır arkadaşı Vâlâ Nurettin'le. Yeniden yayan yapıldak yollara düşer, dört günde Bolu'ya ulaşır arkadaşıyla. O günlerin korkunç düzensizliği, kargaşaya, bin bir sıkıntıya taşır onları... Oradan ayrılış... Düzce, Akçakoca, Zonguldak yoluyla yeniden serüven yüklü bir yolculuğa verirler kendilerini. Hani derler ya Zonguldak'tan vapurla ver elini Trabzon... Oradan yine vapurla Batum... Oradan da Rusya'nın derinlerine doğru tren yolculuğu... Mujikler arasından bir yolculuktur bu!.. Nereye gitse, hangi yöne baksa benzer sıkıntılar içinde bulur kendini... Ve işte, içten içe görmek istediği koca kent Moskova... Bin bir kargaşanın harmanladığı bir kenttir burası... yeni bir öğretim olanağı, dil öğrenme zorunlu-

luğu, yeni kaygılar ve işte özlemini duyduğu Doğu Üniversitesi'nde ekonomi toplumbilim öğrenimi... Eylül 1921...

Pablo Neruda, ilk ve orta öğrenimini Temuco'da bitirdikten sonra Santiago'da alır soluğu...Gerçekte çekingen bir gençtir. Santiago Üniversitesi'nde edebiyat ve felsefe öğrenimi görür. Söylenbilir ki bu üç şair arasında Yüksek öğrenime kavuşma bakımından en şanslısı Neruda'dır!.. Onun yurt dışı serüveni yükseköğrenimini yaptıktan sonra resmi görevle başlar... Başlar; ama bu başlangıç dünyanın en geri kalmış ülkelerine doğru bir yelken açmadır!.. 1927'de Birmanya'da Rangoon konsolosluğuna atanır, daha sonra aynı görevle Seylan, Singapur, Jave ve Arjantin'de bulunur. 1930 yılında da İspanya'nın önce Barselona kentinde, daha sonra da Madrid'de konsolosluk görevini üstlenir... bu denli değişik, yoksunluklarla kuşatılmış çevrelerin halkı arasında bulunmak onun şairlik yönünü etkilemez mi?

Bu yolculuklar, bu üç şairin üçünün de yaşamlarını derinden derine çok etkilemiştir!.. Onların yepyeni bir dünya görüşü kazanmalarına; bu yönde savaşımlarına neden olmuştur!..

YAKINDAN TANIDIKLARI İNSAN İLİŞKİLERİNİN ŞİİRLERİNE YANSIMALARI

Selahattin Hilav bu tür yansımaları şu tümcelerle dile getirir: "Sanat eseri, estetik bir değer taşıyıcısı olduğu kadar bir sosyal olaydır. Onu estetik açıdan incelememiz ne ölçüde gerekiyorsa, sosyal bir olay niteliği taşıması bakımından incelememiz de o ölçüde gereklidir." (8) Bu üç şairimizi de hem estetik, hem sosyal sorunlara eğilimleri bakımından, yeni ve yüklü şiir kaygıları içinde buluruz!.. Yeni bir şiir kurgusu arayışını dışa vururlarken, aynı zamanda şiirin sosyal sorunlara eğilimlerinin yansımaları da estetikle birlikte sunulma yollarını aradılar. Halktan, insandan yana şiir anlayışını güncelleştirmeye çalıştılar... Bu gerçekçi yönleriyle de dünya şiirini yönlendirdiler...

Pablo Neruda "Şiir ancak insana dönük olduğu zaman insanca söz olur." der. Bu üç şairimizin, bu yöndeki çabalarına bir göz atalım... Mayakovski'nin yaşamını etkileyen tutuklanmalarla başlayan şiir yaşamı çok değişik arayışlara sürükler onu... Gruzini'lerde tuzağa düşürülür, oradan Presniye cezaevinde bulur kendini!.. Ardından da bir sürü sıkıntılar izler birbirini... Milli emniyet, sorgu yargıcı karşısında sorgulanma ve daha sonra güvenceyle salıverilir. bununla kalsa iyi, ama kiracılarının Toganka altından bir tünel açıp kürek mahkumu kadınları kurtarmaları nedeniyle Mayakovski yeniden sorgulanır, ardından da bir seri cezaevi girer yaşamına!.. Basmanya, Mesçanskaya, Miyasnitskaya... Sonunda da Butirkilere ve 103 nolu hücreye tıklır!..

Neruda, Mayakovski'nin şiiri için şöyle der: "Partiyi ve etkin işçi sınıfını şiirinde birleştirip, bunlardan büyük bir şiir yaratan ilk şairdir. Bu, üstün bir devrimdir ve evrensel edebiyat alanında Baudelaire ya da Whitman'inkine denk bir destektir çağdaş şiire." (9)

Mayakovski, sıradan bir şiir anlayışının ötesinde halkın ekinsel birikiminin derinlerinden gelen " lirik " bir şiir anlayışının şairidir. "Kurguda yenilik kıskırtıyordu beni" der. O büyük şair, Byron'u, Shakespeare'i, Tolstoy'u ve daha nice çağdaş yazarı okuyarak, yeni düşünceler üretirek, şiirin kurgulamaları üzerinde düşünerek yeni bir şiir anlayışına ulaşabilmiştir... Sovyet yazınına sürekli incele-yen K. Zelinski, "Ne zaman Mayakovski'nin adının anıldığını duysam, içimden 'devrim' sözcüğünü söylemek gelir." (10) der. Ardından da K. Zelinski şunu ekler: "Evet böyle bir şair ancak sosyal ilişkilerin kökünden altüst olduğu bir çağda yaşamış olabilir."

Mayakovski nerede bir şiir okusa, sanki manyetik bir güç birikimi içinde okurları, dinleyenleri bulurdu onu!.. Şair yönünün yanında insanlık erdemi de insana güven verir-

di... Yukarıda da imlediğimiz gibi onun şiirinde "lirizm" in ince kaynağının devinimi vardı. Gücünü de toplumdan alırdı. Yeni bir yazın kuramı olan "fütürizm" in o kendine özgü olduğunu, Rus fütürizminin (gelecekçiliğinin) dünya yazınında benimsenmesinde, Mayakovski'nin bitmez tükenmez savaşımının etkisi kesindir... Ona göre "Ben, nerede acı varsa oradayım. Her yerdeyim." Ardından da yüreklince ekler: "İşte her yerim acı ve yara..." Bu söyleminden anlıyoruz ki sanki toplumun bütün acısını yüreğinin derinlerinde duyumsarcasına "Sayısız kalplerim, her yerimden kanıyor..." diyerek içindeki sonsuz sıkıntıyı vurur dışa. Mayakovski şiiri için ne öncelenden, ne de ardından örnekler. O kendine özgü şiirinin kaynağına bin bir çabayla ulaşır ve o Rousseau, Byron, Lermonto, Heine, Whitan, Petofi gibi yaratıcıların süzgecinden geçerek, arınarak kendi yazın dünyasına ulaşır, kendine özgü şiiri yaratır... Bu yaratı kendi ülkesinin, Rus yazın dünyasındır artık!.. Saygı duyulacak yanı da burasıdır işte!..

Mayakovski'nin hüznü ve acının şiiri "DİNLEYİN!" den bir bölüm: (11)

(...)
Dalgın
ve hüzünlü,
köprüden geçsen:
"Aşağısı da güzel" diye düşünerek,
"Ve ölmek
de belki güzeldir!" diyerek,
bil ki benim
köprü'nün altında akan
benim la Seine
benim çağırın seni
çürümüş dişlerini göstererek..."
(...)

Nâzım Hikmet, o değişik ortamlardan geçip Moskova'ya ulaştıktan sonra kendini Kuts Üniversitesi'nde bulur. Klasik bir şiir anlayışının yıkılıp yeni şiir kurgusunun yüceldiği bir ortamla içli dışlı olur!.. Kendini böylesi bir ortamda bulur; ama onun şiir birikiminin kökeninde, temel kaynaklarında Anadolu şiiri vardır!.. "Pir Sultan'dan Yunus Emre'ye, Bektaşî nefeslerinden Mevlî ayinlerine, Şeyh Galip'in, Muallim Naci'nin gazellerinden Tevfik Fikret'in serbest müstezatlarına kadar alabildiğine geniş zenginliklerimize eğilirken, kendi özgün yerini arıyor Nâzım." (12) der, Şükran Kurdakul:

Gencecik yaşına karşın, şiir birikimi, bilgisi vardı Nâzım'ın. Yeni bir şiir, yeni bir dil arayışının kazanımlarına kavuşmak için gitti Moskova'ya... "Orada kaldığı iki yılı aşkın süre içinde Doğu Üniversitesi'nde toplumbilim ve ekonomi gördü, Rusça'yı sökmeye çalıştı. O yıllarda Mayakovski, Yesenin, Aleksandr dönemin sevilen şairleri arasındaydı. Mayakovski'nin şiirine yakınlık duydu, henüz Rusça bilmemesine karşın onun şiirinin kuruluş özelliğini kavrayarak yeni yapı denemelerine girişti." (13) diye de ekler Şükran Kurdakul.

Bunca yeni şiir anlayışının yüceldiği ortamda Nâzım Hikmet hangi şiir anlayışına yakınlık duyabilmişti? Bir yanda Rus fütüristçiler vardı, bir yanda dakonstrüktivist çiler (kurmacılar)...

O dönemi anlatırken Nâzım Hikmet şöyle der: "Mayakovski ile aramızdaki ortak yanlar: İlk şiir ve düz yazı, ikincisi çeşitli türler (lirik, yergisel vb.) arasındaki kopukluğun aşılması, üçüncüsü şiire siyasal dilin sokulmasıdır. Bununla birlikte farklı biçimler kullanıyoruz onunla. Mayakovski öğretmenimdir fakat onun yazdığı gibi yazamıyorum ben." (14)

Yine Nâzım Hikmet, Adalet Cimcoz'a yazdığı mektuplarda Mayakovski'den etkilendiği yolundaki savlara şöyle

değirmiştir: "Ben Mayakovski'yi şahsen tanıdım. Bir kere bir yılbaşı gecesi, bir şairin evindeki toplantıda kendisine takdim edildim. Sonra şiir okurken de dinledim, fakat hâlâ en az tanıdığım şair O'dur.(...)" (15)

Tolstoy'dan etkilendiği yolundaki savlar için de şöyle der Nâzım: "... ben Tolstoy'u şöyle sindire sindire ancak Harp ve Sulh romanını tercümeyle başladıkten sonra okumuş oldum.(...) Bu dehşetli adam bir sanat devrinin başlangıcıdır, hem de kaleme ermiş bir başlangıç. Şiirde Mayakovski de öyledir. Eğer ben Tolstoy'u ve Mayakovski'yi derinden derine okumuş olsaydım ve tesirleri altında kalmak, yani onlardan bir kültür ve sanat kaynağı olarak faydalanmak bahtiyarlığına ulaşıyaydım, belki de çok daha iyi bir yarıcı olurdu." (16)

Nâzım Hikmet, bu etkilenmelere yaklaşımını böyle dile getirirken, Mayakovski'nin sanat yaşamını, şiirini inceleyen, Mayakovski adıyla yapıtın çevirisini yapan Sait Maden bu yapıtında Nâzım Hikmet'in bu etkilenmesini şöyle dile getirmiş: "İtalyan ve Rus fütürizmi Türk şiirine de yansıdı. Hem de Nâzım Hikmet'in eliyle. 1929'da yayımlanan 835 Satır adlı yapıtındaki şiirler, Marinetti ve Mayakovski estetiğinden apaçık izler taşıyordu. 1923-1928 yıllarından sanat anlayışını fütürizm ilkelerine yaslayan Nâzım Hikmet, o yapıtındaki şiirlerin biçimini Mayakovski gibi düzenlemişti." (17)

Bu arada Nâzım Hikmet, sanat görüşüyle ilgili olarak da "Ben sanat görüşüme aykırı tek satır yazmadım, yazmamaya çalıştım." der. (18) Ardından da Anadolu halkının yaşadığı bin bir sıkıntıyı şiirine taşıırken, içinde yaşadığı yeni sanat anlayışına doğru ilk adımlarını da çevirmeni Türkolog Ekber Babayev, onun dilinden şöyle aktarır: "Pravda gazetesinde yahut İzvestiya'da, şimdi hatırlamıyorum ve herhalde Mayakovski'nin olacak, bir şiirini gördüm, uzun kısa mısraların şekli beni çok ilgilendirdi. Fakat şiiri çevirtip neden söz ettiğini anlamak mümkün olmadı. Batum'dan Moskova'ya geçişte açlık bölgesinden geçtik. Gördüklerimin üzerimde çok etkisi oldu. Fakat böyle bir açlığın dahi devrimi yıkamayacağını haykırmak istedim. Moskova'da hece vezniyle ve bu veznin çeşitli hece kombinasyonlarıyla açlığa değgin bir şiir yazmak istedim, olmadı. Batum'daki şiirin şekli geldi gözümün önüne. Bunun çok iyi tanıdığım Fransız serbest vezni olamayacağına her nedense kanaat getirdim, bunun yepyeni bir şey olduğuna ve şairin böyle dalgalar halinde düşündüğüne hükmettim ve "AÇLARIN GÖZBEBEKLE-RI"ni yazdım. (19)

"Kimi
kemik
dizlerine vurarak
yuvarlak
bir karın taşıyor!
Kimi
deri...deri!
Yalnız
yaşıyor
gözleri!"

Babayev'in ifadesine göre, ki o aktarır Nâzım Hikmet'in bu söylemini: "O yıllarda (yani 1920'lerde) gerçekten, birkaç kol vardı. Bunlardan en önemlisi Mayakovski'nin önderlik ettiği "fütürizm" ve içlerinde İlya Selvinski ve Eduard Bagritski gibi ünlü şairler bulunan "konstrüktivizm" şiir ekolleri idi. O yıllarda, henüz Rus dilini bilmeyen Nâzım Hikmet'in dikkatini, bu ekollerin sanatta savundukları öz değil, şekil meseleleri çekiyordu. Mayakovski'nin şeklini beğenen ve o tarzda şekil bakımından şiirler yazmaya başlayan Nâzım Hikmet kendisinin de "fütürist" olduğunu söyledi. Fakat bir gün sokakta rastladığı Rusça bilen bir Türk Nâzım'a şöyle demiş:

_ Yahu sen deli misin? Kendine "fütürist" diyorsun, ama biliyor musun fütüristler şiirde lirizmi yadsırlar?

_ Ya, demiş Nâzım, öyleyse ben fütürist değilim. Peki lirizmi yadsımayanlar kimlerdir?

_ Konstrüktivistler.

_ Öyleyse ben konstrüktivistim. (20) diye anlatır Nâzım Hikmet'in tutumunu.

Sovyet şiirinin yalnızca şekilce etkilediği bir gerçektir Nâzım Hikmet'i!.. Şiirin o şeklinde de Anadolu'nun sesini yaratmış, insanına o şiirle yaklaşmış, Anadolu insanının acılarını, sevinçlerini, sıkıntılarını bütün boyutlarıyla vurmuştur dışa...

*"Atlılar atlılar kızıl atlılar,
atları rüzgar kanatlılar!
Atları rüzgar kanat...
Atları rüzgar...
Atları...
At..."*

Bu şiirdeki doğallık, söyleyişteki ses düzeni, insanı derinden derine etkileyen, insanın yüreğinin derinlerine bir çığlık gibi oturan dizeler değil mi? Kanımca onun şiirinde ulaştığı güzellik de buradadır...

Nâzım Hikmet'in salt düşüncüleri, ender rastlanan şiiri nedeniyle çekmediği acı kalmamıştır. Yaşamı cezaevleriyle şiiri arasında geçmiş, hangi koşullarda olursa olsun, halkına ve insanına sırt dönmemiş, tersine bütün gücüyle, içten sıcaklığıyla kucaklamıştır halkını ve insanını!.. Unutulmazlığının nedeni işte burada, halkıyla bütünleşmesinde bulabiliriz.. Açıkça söylemek gerekirse salt düşünceleri nedeniyle bu büyük yeteneğe, bu büyük Türk şairine "zulmedilmiş"tir.

***

Pablo Neruda, "Benim hayatım, bütün hayatlardan oluşmuş bir hayattır. Bir şair hayatıdır." (21) der. Şairliğini bütün yaşamıyla bütünleştirmiş Neruda'nın sanat yaşamına bir göz atalım. Mayakovski, Neruda'yı etkilemiş midir? Yahut da Neruda ondan etkilenmiş midir? Aynı yolun yolcusu iki ünlü şairin şu veya bu yönde, az veya çok birbirlerinden etkilenmeleri olası mıdır? Neruda, 1957'de Pekin'de yaptığı bir konuşmanın başlığını şöyle atar: "KARDEŞİM BÜYÜK MAYAKOVSKY". Ardından da şöyle ekler: Mayakovsky'nin desteğinin kuramsal değil, şair tavrıyla özgün bir destek olduğunu vurgulamak isterim. (22)

Neruda'nın kendi şiirine yaklaşımını ve siyasal tavrını anlamak için Paris'te yayımlanan haftalık L'express dergisinin onunla yaptığı söyleşiye kısaca bir göz atalım, öncelikle de şiir ve sanat anlayışına, dizgesel olarak şiire bakış açısına da...

Şili'nin orta bölgesinde Parral'da doğan Neruda, birkaç aylıkken anası babası onu ülkenin ta güney ucuna yakın Temuco'ya götürürler. Temuco küçücük bir köydür. Orada yeni evler yapılır, göçmenlerle yerli Mapuche'lerle çevrilmiş bir yaşamın içinde büyür Neruda. Yeni yaşadığı ortam ormanla, geniş bir kırsal kesimle çevrilidir. Neruda, bu doğa harikası için "Temuco benim dünyaya açılan pencere, şiirimin özüdür." der.

Temuco'daki köy okulunda Alman, İngiliz, Norveç kökenli insanları tanıır, daha çocuk yaşında farklı ekinsele güçle yetiştirilmiş çocuklarla arkadaşlık eder, dostluk kurar onlarla!.. Şilililer neyse, Pazar kuran Mapucheler de onun için öyledir... Pazarda satmak için yünlü giyecekler, yumurtalar, daha başka yiyecek ve giyecek nesnelere taşıyan Mapucheler'e karşı içinde özel bir sıcaklık duyarsa. Tek yadırgadığı, Pazar yerinden kendi yörelerine dönüşlerinde erkeklerin at üstünde, kadınların yaya olarak yola düşmeleridir...

Neruda, Temuco günlerini, o günlere özgü anılarını da şöyle dile getirir. "Babam Katar şefiydi, yani marşandiz

katarının!.. Tren onun evi gibiydi... Uyuduğu bir vagon vardı ve ben ara sıra, onun yanında birkaç gün geçirmeye gelirdim. demiryolu işçileriyle birlikte, birkaç günlüğüne yola çıkardık. Doğa, dereler, çiçekler, dağlar incelenirdi."

Muhabirin "Ya anneniz de katılır mıydı?" sorusunu şöyle yanıtlar Neruda. "Annem ben iki aylıkken ölmüş. Babam bir daha evlenmiş. Asıl anlamda annem, babamın ikinci karısı olmuştur. Birçok şiirimi onun adına sundum. gerçekten eşsiz bir kadındı."

Peki, Neruda pek çok şiirini annesine sunarken, neden bu konuda babasına uzak durmuştur? Herhalde bunun yanıtını daha 7-8 yaşlarında yazmış olduğu bir şiirin gizinde aramak gerekiyor... O gün bir şiir yazmıştı ama annesinin de babasının da pek meşgul oldukları bir anda sevinçle, gururla şiirini göstermişti onlara. Bu ilk şiirin konusunu kendi dilinden dinleyelim: "Çocukluğumun ilk yıllarında, daha yazı yazmayı ilk öğrendiğim zamanlardaydı, birden geliveren bir duyguyu kafiyesi, ölçüsü pek birbirini tutmayan kimi sözler yazmışım.(...) Anneme yazmışım o sözcükleri. Benim tanıdığım ve yumuşak gölgeleriyle bütün çocukluğumu koruyan üvey anneme. bu ilk yapıtımı, beğenilip beğenilmeyeceğini bilmeden annemle babama gösterdim. Yemek odasındaydılar ve alçak sesle konuşuyorlardı.(...) Çizgili kâğıdı, daha etkisinden kurtulmadığım duygulardan titreyen ellerle uzattım. Babam dalgın kâğıdı aldı, okudu ve yine geri uzattı.

"Nereden kopya ettin bunu?" diye sordu.

Sonra benim yanıtlarıma beklemeden, annemle o önemli konuyu usul usul konuşmaya devam etti." (23) İlgisizlik, Neruda'nın babadan uzaklaşmasının bir nedeni olabilir. Anneye ne denli çok yakınsa, öyle anlaşılıyorsa ki babadan da o denli uzaktır artık!.. Kırılğan bir şair yüreği bu!..

On altı yaşında Santiago Üniversitesi öğrencisidir Neruda. Üniversitenin açılış gününde okunmak üzere bir şiir yarışması açılır. Neruda da katılır bu yarışmaya. Nice şiir arasından onun şiiri birincilik alır... Açılış günü o şiirini okuması gerekir ama coşkusundan şiirini okuyamaz. Onun şiirini bir başkası okur onun adına...

Onun şiir birikiminin kökeninde Fransız şiiri vardır. Üniversiteye başlamadan "Sully Prudhomme, Verlainei" tanıdığını söyler. Parasızlık nedeniyle alamadığı bir seçkiyi kopya ettiğini söyler.

Üniversite yıllarında yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı pansiyonda olumsuz koşullara, az yemekle yetinmek gibi ağır koşullara katlanmak zorunda kalır...

Artık o kendine güvenen bir şairdir. Durmadan üretir. İlk şiir yapıtı olan "Akşam Alacası"nı 1923'te babasının armağan ettiği saati ve evinin birkaç para nesnesini satarak bastırır. Ondan sonra yapıtları birbirini izler ama, gerçekten toplumun derinlerinde büyük yankı yapan "Yirmi Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı" giriverir onun yapıtları arasına. 1937'de babasını, 1938'de de anasını yitirir.

Yine L'express dergisinin muhbirine dönelim. Muhabir soruyor: "Başka bir deyişle, politika sizin şiirinizin olsa olsa ikincil bir yanı mı, yani?"

"Evet, gerçekten o düşüncedeyim. Şiirimin esası değil politika. Yazdığım şiirler galiba 7000 sayfa tutuyor. Oysa, politika konusunda, sanırım 400 sayfayı geçmez orada bulacaklarınız. Öyleyse, bu tür sorularla ilgilim olmasın için birçok sebep var. Benim şiirimin kaynakları başka. Gerçekten, sanki şiirlerimi büyük bir ormanın yakınındaki küçük bir köyde yazmış gibiyim.(...) Benim için aşkın önceliği vardır. Aşk üzerine on kitap yazdım. Başkaları için politika, her şeyi silip süpüren bir hırsdır; benim için değil... Esası ne peki? Esas, hayatın her anında gerçekten duyduğumuz şeyi yazmaktır. Bir şiir sistemi olduğuna, şiirin organize edilebileceğine inanmıyorum. Daha da ileri gideceğim: Edebiyattaki okullara, sembolizme, gerçekçiliğe, gerçek-üstüçülüğe(sürrealizm) inanmıyorum, diyece-

ğim. Ürünlerin üstüne yapıştırılan etiketleri umursadığım yok. İnsanların küçük yaşayışlarında, oysa öylesine çok da etiket var ki..." (24)

Neruda gerçekçi bir yaklaşımla böyle söylüyor ama onun şiiri ve sanatıyla ilgili yakıştırmalar da oldukça çok ve yaygın. İşte onlardan biri: "Santiago Üniversitesi'nde edebiyat ve felsefe öğrenimi gördü, iyi Fransızca öğrendi. Bu arada sembolist ve gerçeküstücü şairlerin etkisi altında kaldı." (25)

Yine Hilmi Yavuz'un çevirisi olan "Pablo Neruda-Şiirler" adlı yapıta yazmış olduğu önsözde şöyle der: " İlk şiirlerini kuran doğa görüntüleri oldu. Daha sonra Neruda batılı ozanları, özellikle Fransız sembolist şiirinin 'lanetlenmiş ozanlarını' (Baudelaire ve Rimbaud) okuyup özümseyecek, Şili folklorunu ve ülkesinin gezgin halk ozanlarını inceleyecektir." (26)

Neruda'yı da Erdoğan Alkan'ın özlü bir sözle bitirelim. Fransız şiiriyle yakın bir ilişki içinde olan Alkan şöyle der: "Bazı şairler vardır, düşüncelerinin doğrultusunu değiştirmeksizin, sanatta sürekli bir devinim içindedirler: Nâzım Hikmet ve Pablo Neruda gibi." der. (27)

Neruda konusunu da onun kendi şiiri olan iki dizelik "NOKTA" adlı şiiriyle bitirelim:

*"Acılardan daha büyük bir yer yoktur
Bir tek evren var, o da kanayan bir evren."* (28)

NOTLAR:

1. Mayakovski şiirler, Sait Maden, s:121, Çekirdek Yay.
2. Agy, s:121-122
3. Nâzım Hikmet, Asım Bezirci, s:27, Evrensel Bas. Yay.
4. Yaşadığımı İtiraf Ediyorum, Pablo Neruda, Çev: Ahmet Arpad, Evrensel Bas. Yay., 2004, s:11
5. Agy, s: 13
6. Agy, s: 15
- 6a. 20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı, Pablo Neruda, Çev: S. Maden, s: 113
7. Lili Briç'e Mektuplar, Mayakovski, Çev: Bertan Onaran, s:7-8, Kavram Yay., 1999
8. Nâzım Hikmet, Seçmeler, Ülkü Tamer, s:6, Ararat Yay,
9. Neruda, Şiir Boşuna Yazılmayacak, s:42, Çev: Nesrin Araman, De Yayınevi, 1984
10. Sovyet Edebiyatı, K. Zelinski, çev: Funda Savaş, s: 81, ve Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, 4. cilt, s:1604, May Yayınları
11. Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, 4. cilt, s:1600-1601, May Yayınları
12. Nâzım'ın Bilinmeyen Mektupları, Şükran Kurdakul, s:23, Broy Yayınları, 1987
13. Agy, s:23-24
14. Agy, s:24
15. Agy, s:25
16. Agy, s:26
17. Mayakovski şiirler, Sait Maden, s:149, Çekirdek Yay.
18. Nâzım Hikmet, Asım Bezirci, s:209, Evrensel Bas. Yay
19. Agy, s: 214
20. Agy, s: 215
21. Yaşadığımı İtiraf Ediyorum, Pablo Neruda, Çev: Ahmet Arpad, Evrensel Bas. Yay., 2004, s:7
22. Neruda, Şiir Boşuna Yazılmayacak, s:42, Çev: Nesrin Araman, De Yayınevi, 1984
23. Yaşadığımı İtiraf Ediyorum, Pablo Neruda, Çev: Ahmet Arpad, Evrensel Bas. Yay., 2004, s:25
24. Şiirler, Neruda, Çev: Enver Gökçe, Neruda'yla Bir Konuşma, s:20, Doğrultu Yayınevi, 1978, 4. Basım
25. Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, 4. cilt, s:1686, May Yayınları
26. Pablo Neruda, Şiirler, Çev:Hilmi Yavuz, s:8, Cem Yay.,1971
27. Pablo Neruda, Yürekteki İspanya ve Oduncunun Türküsü, Çev: Erdoğan Alkan, Neruda'nın Şiiri, s:8, Us Yay. 1991

YÜREĞİN VE SESİN

Kızılığın seyrekleşen nöbetleri,
Henüz yazılmamış sevda destanlarının.
Gün ertesini bekleyen karıncalarla,
İnsanların çırpınışına bırakıyor kenti.

Yoksullukları düşünüyorum,
Geride bıraktım ıslak siperlerimi.
Başımı dayayıp çıplak bir namluya,
Bıçakların ucu saplanırken yüreğime.
İlanı yok ki yollardaki savaşın,
Ve yirmi sekiz kanunusani'yi sakın unutma...

Alın terini düşünüyorum,
Henüz kurumamış ve yakarken kirpiklerimi,
Yaşlı bir çınarın yapraklarına bıraktığım hüznümü,
Ve onun, ağır başlı sohbetlerini toprakla...

Yüreğin ve sesin birleştiği bir merhaba duysam,
Yitirdiğim ayrılıkların bağrına düşürdüm beynimi.
Ve isyanın sahibi barikatlar konuk oldukça sokaklara,
Bir sabaha karşı hoşça kal derim kitaplarıma.

Göçeri düşünüyorum,
Geride kalan çıplak bozkırları.
Islığını İodosların, hoyrat bir kızgınlıkla,
Üşümüş elleriyle okşarken yüzümü.
Aniden bastıran yağmurun çokluğunu,
Ve onun kovaladığı çatı altı insanları.

Şimdi kalemim düşlerimin yanında acemi bir torna işçisi,
Suskun yüzlerin anlattıklarıyla küllenmiş cigaram.
Yol dönemecinde servis bekleyen arkadaşlar.
Öyle ki,
Her an tutuklanacakmış gibi,
Öyle tetik ve tedirginlik içinde,
Etrafı şahin pençeleriyle süzüyorlar.

Açlıkları düşünüyorum canım,
Sevdaları, atlas atlas, yuvalanmış yüreğimizde.
Ve sabaha karşı hoşça kal derken uykusuzluklarıma,
Yüreğin ve sesin birleştiği bir merhaba da,
Buluşabilmeyi seninle...

AYHAN SARIOĞLU

HAYAT BAHÇESİ

Ayşe TEHMEN

Kuzeybatı Ege kıyılarında, Edremit, Akçay, Ayvalık... Her biri inci tanesi gibi deniz, dağ, orman ve adacıklar arasında yerleşmiş, şirin ilçelerimiz. Gezintimizin ilk durağı Ayvalık ve sonrasında Cunda...

Öncelikle, Ayvalık' a gidip de, Cunda' yı görmemişseniz, kıyıda ki balıkçı lokantalarından birinde taze balık yememişseniz, bazı şeyleri yarım bırakmışsınız demektir.

Cunda ya da şimdilerde bilindiği gibi *Alibey Adası*, Ayvalık için bir çok açıdan önemli görünüyor. Ayvalık'tan adaya, "Türkiye'nin İlk Boğaz Köprüsü" gibi esprili bir yaklaşımla yapılmış yoldan, denizin üzerinden geçiliyor. Tarihi yapıları, oldukça konforlu, ama eskiyi de anımsatan tarzda döşenmiş butik motelleri, lokantaları, villalarıyla seçkin bir kültürün barındığı Cunda, yaşam tarzının kalitesi ile de dikkati çekiyor.

Ayvalığa göre, okur yazar diye adlandırdığımız kesimin daha çok burada yerleştiğini gördük. Çünkü atmosferi ister istemez sizi alıp götürüyor. Sanat adına orada o kadar çok malzeme var ki... Eğer fotoğrafçılıkla ilgileniyor, resim yapıyor ya da şiir yazıyorsanız; enfes bir deniz, körfez manzarası ve adacıklar, gün batımları, dağ ve ormanlar, çiçekler, renkler... muhteşem görüntüleriyle sizleri bekliyor. Güzel Ege'nin hemen her yerinde görüldüğü gibi zeytinlikler geniş yer kaplıyor. Hele balık kokusunu alan kedilerin sabırsız bekleyişleri, küçük bir köpeğin balık ağlarıyla verdiği savaş... Burada görebildiğiniz her kare size ilham verecektir. Anlayacağınız doğa hep sizinle.

Kafeler, genellikle eskinin Rum evleri... Ferforje kapıları, cumbaları, antik süslemeleri ve eşyaları ile özüne bağlı kalınarak yeniden restore edilmiş mekanlar. Papatyalar, hanımelleri, leylaklar, mor salkımlar, sardunyalar, menekşeler... ahşap cumbalara yerleştirilmiş. Yine ahşap raflarda ev yapımı reçeller, turşularla kendinizi evinizin mutfağında hissediyorsunuz. Balığınızı, çeşitli otlardan yapılmış salatınızı ya da sarmanızı, kulağınızda Yunan Türk karışımı ezgiyle yiyorsunuz. Her şey doğasıyla uyumlu ve çok güzel.

Bunlardan birisi de "Hayat Bahçesi"... Üzerinde adı yazılı tabelayı gördüğünüzde girin içeri, işte oradasınız. Geniş sayılabilecek bir avlu, birkaç tahta masa, yukarıya çıkan merdivenler, içinizi ısıtan bir müzik sizi karşılıyor. Atmosfere uygun ahşap masalar ve sandalyeler, vazolara özenle yerleştirilmiş rengarenk çiçeklerin kokusu ile bambaşka bir atmosfere doğru kaydığımı hissediyorsunuz. Sahibesi, emekli bir felsefe öğretmeni. Kendisini daha yakından tanıdığımızda onun da, bizler gibi edebiyata gönül verdiğini anlıyoruz. Gelecek için hoş, yararlı düşüncelerini anlatıyor. Evini ve bu güzel mekanı, edebi söyleşilere açacağını söylüyor. Cunda' da sanki herkes daha öncelerden birbirini tanıyor gibi... Bu, ortak zevklerin paylaşımlarından olsa gerek.

Nar çiçeği çayını da ilk kez orada tattım. Farklı bir lezzet. Sıcacık ısıttı içimi. Üzeri kırmızı çiçekli, beyaz porse-

lenlerde sunumu da çok hoş düşünülmüş. İçtikçe içesiniz geliyor.

Sohbetle zamanın geçtiğini anlamıyoruz. Akşam çöküyor adaya, canımız bırakıp da gitmeyi istemiyor ama kaçınılmaz... Sonuçta, dergimiz *maviADA* için de yeni bir temsilci ediniyoruz.

Artık bize hiç de yabancı olmayan Ayvalık'ı bırakıp ayrılmak kolay değil. Belki de dünyalı olmak bu. Bu gidişle tam bir dünyalı olacağız ve nereden ayrılırsak ayrılalım derin üzüntüler yaşayacağız her seferinde.

Sunay Akın

Kül Kedisi

*Beyoğlu'nda gezinen tramvay Kültür
deniz görünmez çünkü penceresinden
insanların öldürüldüğü dağlarda
inaniyorum yine de
dikkat ceylan çıkabilir uyarısına
bir orman yolundan geçerken*

*Savaş ki ülkemde
bütün bardakları kırılan
bire sürahi gibi
çocuklarını gözyaşlarıyla bekleyen
nice anneler bırakmaktadır
pencere önlerinde*

*Tutuşunca Madımak Otel'i'nin perdesi
bir kez daha kondaklandı umudumuz
yürümeyi öğreteceğiz ona
sonra yeniden koşmasını
masal olmadığını söylüyor güzel günlerin
Sivas sokaklarında doğuran kül kedisi*

*Denize doğru inen bir sokaktır ülkem
düz değildir taşları
ayakkabılarını bağlamadan
peşinden koşarken bir martının
ipe takılıp düşer
özgürlüğün eve avluya sığmaz çocukları*

*Başımızdaki şapka bireysel
şemsiye sosyalist yanımızdır
ve tek şartı
ters dönen bir şemsiyeyi düzeltmenin
zor da olsa yürümektir
rüzgara karşı*

Ulviye SAVTUR

İnsanın kendine bakması, baktırması, toplum içinde hayranlık dolu bakışları üzerinde hissetmesi, kendinden hoşnut, kendine güvenen bir eda ile dimdik yürümesi ve "yıkılmadım, ayaktaayım" demesi, ayakta kalması, kalabilmesi, muhteşem bir duygu.

Evet, demek ki ilk yapmamız gereken önce kendimize bakmayı ve kendimizle barışık olmayı öğrenmek. Her zaman söylediğim ve söylerken de kendimle gururlandığım bir sözüm var. "insan kendine bakmazsa, kimse ona bakmaz"

Aman, çok da umurumda sanki demeyin. Bir arkadaşımın alelacele verdiği evrakların arasına karışan bir yazı ilgimi çekti. Aynen aktarıyorum.

"GENÇLİĞİN FELSEFESİ"

Gençlik ömrün bir parçası değildir. O bir akıl ve anlayış durumu, bir iistenç derecesi, bir hayal gücü, heyecanların kuvvet ve dinçliği, cesaretin korkaklığa, macera isteğinin rahat ve dingin yaşama sevdasına üstün gelmesidir.

Hiç kimse yalnız birkaç yıl yaşamış olmakla ihtiyarlamaz. İnsanları ihtiyarlatan ülkülerinin gömülmesidir. Seneler cildi buruşturabilir. Fakat heyecanların feda edilmesi ruhu buruşturur.

Üzüntü, şüphe, öze güvensizlik, korku ve umutsuzluk; bütün bunlar başları eğen ve ilerleyen ruhu tekrar gerisin geriye mezara götüren uzun çok uzun yıllardır.

Hepiniz inancınız kadar genç, şüpheniz kadar ihtiyar, kendinize olan güveniniz kadar genç, korkunuz kadar ihtiyar, umudunuz kadar genç, umutsuzluğunuz kadar ihtiyarsınız.

Kalbiniz dünyadan, insanlardan ve sonsuzluktan güzelliğ, sevinç, cesaret, büyüklük ve kuvvet haberleri aldığı müddetçe gençsiniz. Bütün bu hatlar yıkılmış ve kalbinizin tam ortası kötümserlik karları ve bağnazlık buzları ile örtülmüşse, o zaman artık muhakkak ihtiyarlamışsınızdır.

Samuel ULLMAN"

Güne nasıl başlarsanız öyle devam edersiniz. Sabah yatağınızdan kalkmadan sevdiğiniz bir şarkıyı söylemeye başlayın. Yatmadan önce mutlu olduğunuz anları hatırlayarak, yüzünüzde bir gülümseme ile uykuya dalın. İnanın mutluluk çok uzak değil, yeter ki kapıyı aralık bırakın. Mutluluk tatlı bir esinti ile içeri girecek ve sizi saracaktır. Asla üşümezsiniz.

Siz bu satırları okurken zaten mutluluğa çağrı yaptınız. Yüreğinizde sıcak ve rahat bir köşeyi de bana ayırın. Oradan çıkmaya hiç niyetim yok. Sevgiyle ve sevdiklerinizle kalın,

anlatı

bir yazı yazsam ve... ölsem

"ölümün çevresinde koparılan yaygara, ölümün kendisinden daha korkutucudur..." / **seneca**
 "zaman büyük bir öğretmendir... ne yazık ki bütün öğrencilerini öldürür..." / **curt goetz**
 "ölmeden önce ölen, öldüğünde çürür..." / **jakob böhme**
 "ölmek değildir ömrümüzün en feci işi /müşkil budur ki ölmekten evvel ölür kişi" / **y.k.beyatlı**
 "ölüm onu güzelleştirmemişti..." / **max jacob**

önce çekilsem bir kuytuya: sessiz...
 biraz *mavi* olsam, biraz *kırmızı*.. morarmama az kala...
 bir *martı* geçse üstümden: bir *susamcık* dilinde ve bir türkü...
 burnumun direğini sızlatsa *yosun* kokusu...
delensem denize, sevdaya, yâre.. ansızın...
 bir damlacık yaş çivilense sol gözüme ...
 bir *çingene* tanısa beni yıllar öncemden ve *falıma* baktırsam *yine de yaygarasız*
sussam en büyük öğretmenimin karşısında.. bir zaman...
 adam gibi canım daha da çekse ölmeyi.. *ölgünlük* yerine...
annemi anımsasam.. *gül* memelerini: *emek* diye...
kanasam bu kez *yangın* yerimin aşkıyla...
 bir *güzel çocuk* dikmese gözlerini gözlerime: *güzelleşsem*...
 bitmese yanı başımda bir karanlık adam: *aydınlık* kalsam...
 ellerinin yivlerinde tinimi gezdirmese bir yaşlı kadın: *hiç üşümesem*...
 bir *kaplumbağa*, bir *baykuş*: '*candı can*' dese...
bulutlar, *balonlar* çekip gitse...
 bir *sandal* koparsa ipini, bir *salıncak* kırsa zincirini...
 deli-dolu bir *yağmur* yağsa üstüme ve *fırtınalar* kopsa *şiiir şiiir*...
 kan *kırmızı kırmızı* bir yaprak düşse tenime: *ağlasa ömrüm*...
 ve akrep sokmasa *yelkovankuşunu*.. ilk kez ...
 bir *elma* salınsa dalında: *yeşil*...
 inadına gelse *ağustosböceği*: mevsimsiz-sazsız...
alis harikalar diyarında mutlu kalsa...
 ve *caanımıncaanını* hiç ölmeseydi...
 bir de *atkım* savrulsa boynumdan göklere...
 bir de bir *köz* değse *dillerime*...
 çok yakınlarda bir kadın, *bir kırmızı mum* yaksa :'*ahdimdir*' diye: erisem...
külüm kuyuma uçuşsa: bilmese kimse ...

bir yazı yazsam ve... ölsem...:

bu bana yetse...

Merve ÇELİK

Kara Yazın

Okyanuslarca uzakta gömülü kalmış 'bir dost'a...

'Hep çılgınlarda... Konuştuğumuz gibi, asla... Sancılarımızla birlikte... Geniz kabukları yüzeyinden bir iç bulantısı... Kirpiklerinde bir karanfil kayması, lal mürekkep lekeleri avuçlarında yitirilmiş imgelerin...'

-Duvarları kaba taştan oyulmuş bir mahzendeydim... Nasıl yabancıydım ve ne kadar altüst; incelmış boşlukta öylece duvarları kilitledim eğilip genişleyen beton bir sessizliğin anahtarıyla... Granit damarlarında tarazlanan gecenin kuytusunda çöreklenmiş bir yılanın gözlerinde çatallaştı hiçliğim, her defasında giyotin uğultularla kör kurşunlardan sakınarak geçen günlerin karmaşasında körebe oyunlarıyla... Tükenmişliklerimi anlatan yapay bir dekorun sıkıntısında kat kat boşlukla örülü perdeler, ayırđına varılmadan yakalanan yazgıyı alkışlarken... Yüreğimde güvenin saldığı, korkunun yalpa vurduğu kayalardan yaşamın vurguları iç içe geçiyor, anlamsızlık da anlamını yitiriyordu sırasında... İçimi kasıp kavuran sürgünlerin puslu, kanı ağırlaştırıran günlerinde azar azar yeğnileşiyordu inanç... Bekledikçe, daha da... Ellerim canlı değildiler, dirilmeyecektim, hiçbir zaman ölüme varamadan yalnızca umarsızca kalın duvarlar örecektim insanlarla arama, yalındım, dilsizdim, beni öldüren bu dilsizlikti...

(...Keşfedilmiş meğır c'esaret, ayışığı yazıldığından beri alın-na ölü metinlerin...Yazarken kalemin, konuşurken dilin ucuna biriken tüm harfler Tanrı'nın (g)azabında mahkum, açık ve gizli zamirler sallantıda...)

'Düşler öfkeyi sürüklüyor yamaçtan ve dört kitabın manasında yaftalar (b)oyunlara takıldı, gerçeği bir sözcük olmaktan çıkardı umut adına ne varsa tükettiğimiz... Ay'dan bakınca umarsız, denizden süzülünce öyküsüz ama yanibaşında uzakken dikey bir anlama bürünebilecek kadar rafine bir yaşam parçacığı...'Ve dünyacıları anlayamayız...' yinelemesi her çığılığımızın şeffaf boşluğunda... Kafka'dan kalma bir özlem, Kaf Dağı'nın sırrında (g)izlenen, faili ve meçhulü aynı kefe(n)de geç kalınmış bir ölü-mün...Ağızda yinelen bir kalıntı ıssızlığında, loş mahzenin nemli duvarlarına sürünerek, ağır ve titrek, tedirgin bir ilerleyiş...

Ve hep çağ'a karşı duman sabır biriktirdiğimiz... Kendi alevinde mülteci közün,ağlamaklı bir çocuk yüreğinde mahkeme duvarları yakmak,zamanın (b)ölünmez bütünlüğünde...Ve elbet bir ima kılavuzu gerek bize,ak duvarda birkaç kalp,bir o kadar ok,bilimum kanısız tümce...İki kol açımı uzaklıkta buz yanığı bir güneş, ya da cehennem donuğu bir samanyolu... Seçim senin...

-Ters yönlere doğru kıvılcımlar saçan bir bıçak gibi,kor bir karanlığın ortasında seçebileceğim bir beyaz nokta,ne de olsa,puslu bir sabah vakti anlamını yitirecekti.Gecedен çalınan onca düş kırıntısının ardından

Hayatın hoyrat aldırılmazlıklarına (b)ulanan, ufal(an)dıkça devcilleşen, yabansı kokular salarak yaralarımın kabuklarını tırma-layan sürgü(n)lere asılı kalan sıradanlıklardan bıkip usanmışım... Bıkip usanmak ne demek? Se...

(...Satırlarda sürünüyor gözlerim hala, hece hece yaşanmışlı-ğın nirengi noktaları birbirine yakalanıp kenetlenirken... Ki, kopuk çığılıklar atmak yerine, ince-(s)uçlu kalemi saplayıp sözcüklere, uzun paralel çizgilerle sürmek yerinde...

Bu 'karayazı(n)'ın bataklığında gezinen, kıyılarda mekan tutan yığınla sözcüğün dünle bugünü denkleme çabasında...Her dilde ariyorum öykümü...)

'Her taşın altında akrep sızısı beklerken sen, siyanür bir öf-keyle yağmalandı gün ile gece'nin oyunu... Çağrıştırdığımız ger-çeklerin sufli mahkumları mı olduk yoksa, yüzümüzdeki iki gözün arasına (k)oyduğumuz plastik virgölün gölgesinde beslediğimiz militan saplantılarımızla...?

Daireyi oluşturan çember ve kapsadığı taralı (y)alandan baş-ka hiçbir türevi olmayan yeryüzü insanının foseptik çürümüşlüğü... Düşünmsüz bir dille, kupkuru, biteviye yığılan tenler... Gerisingeri yüründüğünde sırtüstü düşülen ve bir duvara çarpılan... Bir ters bir düz yaşamını (k)atıksız sürdürmek zorunda çünkü...Çünkü dar!Çünkü amaç sanıyor ardında yürüdüğu zamanı yalancı çıkararı bir ilerlemeyi...Her şey binde bir...Çünkü sığ!Çünkü hayat ona yetiyor!Ve savaşımayacak kadar cephesiz aslında... Zaman bir izdüşümdür dostum;aldırma sen... "Bize düş"mez değil mi;daire dışı bölgenin kurşuni aynasında paradokslar üretmek, sen'tetik bir bıçağın elden alınamama güdüsüyle...Ve biliyor musun; Olric hala yok, tutunamayışını (k)anıtlarcasına üstadın... El değmeden ve göz göre göre...

-Gece ve ölüm arasında bir bağlaç gibiydim,bir birinci tekil şa-hıs eki ile kimliksiz bir 'yük'lem arasında senfonik tınların bir başı-nalık komasında...Yitirdiğim sevgilerin, kaybettiğim düşlerin mate-matığında bu denli değişimdeyken bilinmeyenli durumu, sihirli kabuğunda kendini ele vermemeğe çabalayan bir istiridyenin kenarlarından sinir uçlarının sarktığı düğümlerle... Bu çifit çarşı-sından, bu düş çıkmazının kenarına çekilmiş süs tutkularından biraz olsun kurtulabilmek uğruna içinden çıkılmaz gecelerin kuytusunda güçlükle uyandırdım sabahları...Yolumu şaşırıp, tatsız, karamsar bir öykünün içine daldım durup dururken... Uzaklıkların tanımsız vahyiyle sancılar çakarken gökte, yalnızlığın figüran koridorlarının sonu bilinmez varlığının esitmesi kalbimi, belki biraz daha kabul-lenir kıldı yaşamı... Küstürdüğüm yüzlerde sade bir dövme gibi duran maskenin soğuyan algılarının peşinde kanlısını kovalayan mısralarla...

(...Belleğin bir köşesinde uzaklaştıkça büyüyen bir sancıyla kendince kelime oyunları yine... Söz gidişli...Bir sözcüğe heceleri bölerek, heceler ekleyerek başka başka anlamlarla, mühürlü kapı-lardan, suların kabardığı saatlerin zodyakları enine kestiği yerler-den geçebilme çabası... Kof kuvvetlerle, zehir hassasiyetlerle mana'nın elmasında kısır bir kurtla ilerliyor döngü... Magma'ya akıtıyor dölünü bahar ve çarmıh geril(d)i zamana, aforoz edilmiş bir okyanusun çiçeklerini dökerken rüzgar... Martılar çığlık çığlığa, dil sarkacıyla sözün son harfinde... Ama yine de yinelenebilir her tümce, başka anlamlar yüklendikçe... Yaşamın kurguya gelir yanı yok çünkü...)

'Gözyaşı kanallarına senin, attılar bir gece yarısı bakışlarının cesedini... Sırtüstü bir felaketi uğurlamış soğukluğunda yaşamın, (ç)ölümün bıraktığı yerden yakıtılar seni... Sen daha sevdiğin çağmadan tutuşurdular eline alazlar içindeki kendi bedenini... Olamadın... Olamıyordun işte... Hiçbir yere ait olamıyordun... Yoğun sisi içinde kukla gösterilerinin, senin gibi tertemiz bir lekeyi lekelediler... Cebren ve hileyle... Yazık...

-Biliyorum kimsenin harcı değil yaşamın vurgularına kenet-lenmiş yoklukların bağlarını çözmeye çalışmak, paslı bir ketumluk-la yaşamaya yargılı değilsen eğer...

'Olmadı, yine rüyalarımız bir "düş'e varamadı...

Yine dolmadı kendini boşluğa bırakan harflerin yeri, bir türlü kanıksanmayan oyunların köşe kapmacasında... Yıkamadık dağla-rı, yakamadık denizleri... Ama olacak hepsi bir gün biliyorsun, olmalı... Tufan bittiğinde, bulanık sular çekilip, balçık kuruduğun-da,iki mızrak boyu yükselen güneşin altında... Ve dostum; buzdan heykelimiz eriyene kadar çöllerde, kuma karışsa da gövdemiz, yağmurla güneşin bütünlüştiği saatlerde belki de okyanusta sığışır-ız bir kum tanesine... Sen yalnız yitip gittiğin yıldızların ardında gözlerine güneş süsü ver ve yüreğinden bir parça koparıp, ay ışığına yama umudumuzu... Kutup yıldızına seslen dostum... Söz...

Yaktığımız günlerden bir bahar dolusu mayıs kokusu getireceğim sana Eylül'ün kilerinden... İnan, senden başka yok sıra(t) arkadaşım...

Eri(l)meyen çöllere rağmen... 🦋

kahraman

savaşları bir zamanlar kahramanlarını topraktan yaratan üzerinde dillerinin tek bir kelime sağ kalmasa da onları ellerindeki bez parçasıyla kendi güneşlerini koruyan heceleyerek de olsa bağırabilirdi bayrak sözcüğünü karanlığa alınlarına kadar demir parmaklıklarını dikse de önlerine kan

savaşları bir zamanlar kahramanları cephelerde kaybolan ki onlar masmavi düşlerini bir ozanın buladılar barut kokusuyla çelikti artık bulutlar çarpışınca doğanın gözlerinden damlayan ve bırakıp düşlerini ozan döktü kabuslarını dağların doruklarına serpildi dizelere türkülere şiirlere çılgılığı oysa anlamadı yine insan

ve savaşlardır ki bu zamanlar kahramanları cephelerde hiç olmayan kurşunlar tüfekler güller de nöbet beklemiyor artık mezar başlarında önceleri çiçekti ve ağaç ve ırmak derken güneş de ayrıldı topraktan ki insan etidir yedikçe kuru kuru doğa mil çekilir sanki dudaklarına kan oldu şimdi yağmur yerine toprağa hayat veren kahraman

Eray KORKMAZER

maviADA DERGİSİ,
BURSA BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ YEREL GÜNDEMDE BİR ATAK BAŞLATIYOR. maviADA Edebiyat grubunu kuruyor ve Ekim 2006'dan itibaren ÜCRETSİZ "yaratıcı yazın atölyesini" başlatıyor. Öykü, deneme ve şiire gönül vermiş sanatsever dostları bekliyoruz...Orası yazarlığın okulu değil, deneyimli maviADALı yazarlarla en iyinin aranacağı bir tartışma ortamı.
Katılın!

maviADA Sanatın Onuruna inanan Dostlar Arıyor!!!

MaviADA Dergisi kıt olanaklarıyla sanatın poetikasına, bağımsız kültür dergiciliğinin ,insanın etiğine sadık kalmaya uğraşiyor. Tek yaşama kaynağı, kendi olanaklarımızdan ayırabildiklerimiz ve abone gelirleri.

Neden bir dostunuza maviADA ABO-NELİĞİ armağan etmiyorsunuz?

OFF.....OFF.....BROADWAY

Muhsine ARDA

Cihangir'de, "Arama Tiyatrosu" tarafından sahneye konulan Tarık Günersel'in oyunu "Neron ile Agripina" yı seyretmek şansını elde ettim. Kültürel bir ziyafetti. Özlenen tiyatroydu.

Parasal getirisini önemsemeden tiyatro yapacak kadar toplumcu olan Günersel'in, aristokrat ruh ve kültür seviyesi tam anlamı ile kendini gösteriyor bu oyunda. Kültürsüzseniz, asla gitmeyin!

Günersel'in şiirsel anlatımı her yerde. Bir Amerikalı bile uyumadan seyredilebilir.

İç gıcıklayan, utana sıkıla ya da modernliğini göstererek(!) açıkça kıkırdayacağınız bel altı ucuz esprilerin hiç yer almadığı bir oyun.

Günersel'in sizi eğlendirmek ya da ağlatmak kaygısı yok. O bir şeyler demek istiyor! Dağarcığında yıllar boyu, harf harf, kelime kelime oluşan birikimi, tam bir "toplumculuk", tam bir "68 kuşağı" cömertliğiyle paylaşımına sunuyor.

Sorgulamadan yaşayan bir toplumun içinde yaşamının acısını, yargısız, infazsız, bilgeliği filozof Seneca'nın dudaklarından döküyor:

"Ne var taht denen şu koltukta?

Özgürlük adına başa geçen nasıl da
despot olur birden!

Yerini sağlam sanınca insan

o mevkiye bir güzel kurulur;

terbiye, edep, adap gider,

arsız bir küstah kendine yer bulur.

Her şeyi bilir artık, danışmaz kimseye,

Daha dün saygılıyken bugün it gibi ulur.

Meçhuldür kendini beğenmişliğin dibi,

Sonsuzca başta kalacakmış gibi."

Oyunun yönetmeni Özkan Schulze heyecanlı ve gerçek bir sanatsever. Üstelik, çok yetenekli bir oyuncu.

Oyunu izlemek için tarihi bilmek gerekebilir. Neron'u biliriz de, Neron'u Neron yapan şartları, ortamı bilmeyiz. İşte Günersel burada devrede! Geçmiş bugüne taşırken, çok ustalıkla, günümüze paralelliklerin de altını çiziyor.Ellişer dakikalık iki perdede kısa da bulmak mümkün! Bu oyunu görünce Türk tiyatrosunda, kalitesizliği besleyen oyunları daha bir açık göreceksiniz.

Neron'u oynayan Güvenç Selekman'ın performansı çok iyi .Delici bakışları sizi hapsedebilir. Genç oyuncu, sanatsal yaşamına bu çizgide devam ederse, O'nu bugünlerde seyrettiğinizi söyleyebilmek sizin için tarih yazacak. Övüneceksiniz!

Alev Oraloğlu soyadının hakkını hissettiriyor. Ancak bir dirhem daha tiyatral olabilirdi diye düşünüyorum. Biraz daha heyecan!

Kim kimi yetiştiriyor? Tarih sorgulanabilir mi? Özgürlük savaşçısı, baskıcı diktatöre dönüşebilir mi? Cinsel tercih Roma'da o dönemde nasıl kabul görürdü? Ya kadınlar?

"Bu erkekler dünyasında

yer yok değil mi, akıllı kadına?

Neymiş suçum? Tutku mu?

Yaşayan herkes bundan "suçlu"!

Hangi ana istemez oğlunun yıldız olmasını?

Kadınsan kolaydır düşmek dile.

İktidar uğruna, ben yapmadım

Bir erkeğin yaptığıının yarısını bile." diye içini döken Agripina'yı günümüzün Neron'ları nasıl değerlendirir?

Yolunuz Arama Tiyatrosu'na düşebilmesi, özlediğiniz bir tiyatro eserini izlemek isterseniz.

Hafif bir mırıldanma. Anne düşümde BURSA vardı!
Kanat takıp uçurdu beni.

KANATLARIMI KIRMAYIN

İREM GÜNER

Gece; kendinden sonra gelecek güne, güneşe hazırlanıyordu gene. Pencerenin buharı dışarının ne kadar soğuk olduğunu anlatıyordu. Hafif bir rüzgar alt komşunun balkon demirlerinden sarkan yeşil dallara serpiştirilmiş sarı çiçekleri ürpertiyordu.

Sakin, sessiz, karanlık birkaç cümle arasına sıkıştırılmış, bulunmayı bekleyen kelime gibi bir geceydi işte yine. Küçük bir çocuk umut tüten ve gülümseyen gözlerle izliyordu etrafı. Gökyüzü uzaktı, üstelik yeryüzünden göğe uzanan yapılar bu uzaklığı daha bir korkunç kılıyordu. Üzgündü çınarlar, kestaneler ve çocuk!

Dalgaların çarpıp tuzuyla yaktığı kumlar çağırıyordu. Kahkaha atmak, daha bir derin nefes almak istedi, kollarını kocaman açtı ve kendini bıraktı. Mutlu olmak amacıydı ve sislerin boğduğu evler de mutlu olmalıydı.

Gün açarırken o yürümeye başladı. Bütün caddelerin, sokak aralarının, yeşilliklerin görülebileceği bir tepeye çıktı. Baktığı yerde tarih kokusu vardı.

Şadırvandan akan sular, verimli toprakları arşınlayarak dağ eteğindeki kuşlara ezgi oluveriyordu. Ama bir an dondu bizim küçüğün gözlerindeki neşe!

Bu insanlar niye böyle hoyratça harcıyordu sahip olduklarını? Dört tekeri önündekini ezmek için kullananlar, çiçekleri kendine saklamak amacıyla toprağından ayıranlar, konut ihtiyacı diyerek ağaçları öldüren, dağları ağlatan insanlar...

Yapmayın! Canımı acıtmayın, diye bir ses duydu birden.

Sesin kaynağı kentin boğuk hıçkırıklarıydı. Ne yapmalıydı? Gözlerini yumdu. Hayallerinin kendisini yönetmesine izin verdi. Tamam! Şehir gürültülü, kalabalık olabilirdi ama eğlenceli hale getirilebilirdi. Trafik ışıkları göz kırpan uğur böcekleriyle değiştirildi. Resmi binaların karanlık yüzleri turuncu, mor, kırmızı gibi akla hayale sığabilecek umutlarla boyandı. Her taraf çiçeklerle, ışıklarla süslendi. Hayata renk kattığı düşünülen fiskiyeli havuzların etrafına çeşitli müzik aletleri çalan insanlar doluverdi. Şehrin bir ucundan öbür ucuna inişli çıkışlı bugi bugiler yapıldı. Caddelerin üzerinden, binaların arasından dolaşıp şehrin merkezinde birleşti. Gözünüz korkmasın! Bu kargaşa çok neşeli.

Her şey bizim umut dolu bakan küçüğün istediği gibi oldu!

Bir şey eksikti, bir şey... Ne olabilir? Şehrin ismi. Tabii ki BURSA.

Gece karanlıktı, soğuktu. Sabah olmaya yüz tutmuşken...

Yaşar MİRAC

Yaralı

bir yaralı sevdalıyım
göğsümün gürgün pınarı
gonca güller karanfiller
moran gelincikler kanar

bir kırık badem dalıyım
yurdumun yorgun kuşları
ala şahinler turnalar
yuvaları dağıtılan
toy kanatları kırılan
emekcen gurbet kuşları
sürgün kuşlar bana konar

bir çamlıbel maralıyım
ayça sudan içmedeyken
gökten bala geçmedeyken
avcılar ağına düştüm
yarıldı gönsümün narı
yaralıyım yaralı
defne
dalım
sarın
beni
yaralıyım yaralıyım
gövercinim örtün beni
ırmaklarım yunun beni
yıldızlarım malaklarım
dağlara kaçıran beni

ERSAN ERÇELİK

AŞK VE...

İki yabancı gibi gelir aşk ve hayat... İki yabancı gibi karşılaşılır... Aşk ve hayat... Kadın ve erkek... Sonra harfler yan yana dizilerek, bir inci gibi parıldamaya başlar.

Kadın bir erkek bulmuştu.

Erkek de bir kadın...

Kadın, erkeğin içinde aşka; erkek kadının içindeki ruha dokunmuştu.

Her şey ama her şey ondan sonra başladı. Tanrı bir anlığına yeryüzüne eğildi ve asla cevabını bulamayacağımız sorulara bir yanıt vermek istercesine, kalplerimize üfledi usulca...

Böylece sıradan pek çok sözü, davranışı olağanüstü maceralara dönüştüren, olağanüstü maceraların bir çoğunu da sıradanlaştıran aşk doğdu...

Eros, içimizde duygu fırtınalarının, aşkın kutsal mabetlerinin sunaklarına hayatımızı adamamızın sebebi oldu...

Onla yok olup, onla var olmaya başladık. Aşkı ve ayrılığı, acıyı ve sevinci, ölümü ve hayatı öğrendik böylece. Kızıl bir kor gibi dağıldı içimiz. İlk günah ve ilk yalnızlığın varoluşuydu bu...

Yitirmenin ve kazanmanın, coşkunun ve hüznün ne olduğunu öğrendik. Ölüme karşı yürürken hayat ve aşk kol kolaydı.

Ruhumuzda hissettiğimiz, memelerimizde, kasıklarımızda, boyunlarımızda, kalçalarımızda ve en sonunda bütün kanımıza yayılarak bizi harekete geçiren arzularımız, ayrılıkla yok olup, aşkla var olmaya başladı.

Ölüme ve ayrılığa inanmak istemiyordu aklımız. Kendi hayatını bir aşktan çıkarmak, bir aşktan bir hayat çıkarmak; işte doğanın mucizesi buydu!

Duygular birbiri ardına koşuyordu. Şehvet, tutku, kıskançlık...

Nefesimiz sıkışmış, göğsümüz bir körük gibi şişip inerken, içimizde bir yer, gizli dili, huzursuz ruhlar sakin koyunu, büyü peşindekiler o sihirli iksiri ele geçirmeye çalışıyordu...

Etin ruhla esnediği anki mutluluk, hazzın haritasındaki en büyük defineydi...

Uğruna büyük ve azgın sulara açılacak, gerekirse bütün doğa koşulları ve definenin peşindeki bütün rakiplerle savaşıacak, ama ne olursa olsun kimsenin

bilmediği adaya çıkacak ve o saklı hazineyi keşfedecektik.

Kadın erkeği keşfederek başladı.

Erkek kadının keşfediciliğini anlamaya çalıştı.

Derken Tanrı sürgüne çıkmış gibi dillerin farklı olduğu, herkesin kendine göre bir adası ve hazinesi olduğu anlaşıldı. Herkesin kendine ait kilitli bir kapısı vardı... Gözyaşları, kahkahalar, hüznüler ve coşkular birbirine aktı...

Hayatlarımız tuhaf maceralara dönüştü böylece... Bir kabarıp bir duran o uçsuz lacivert okyanus, kızgın güneşle açıp kara bulutlar ve yağmurlarla kararan günler bizimdi artık. Asla cevabını bulamayacağımızı sandığımız soruların bir yanıtıydı hayat ve aşk.

Aşkın yüzüne baktığımızda ne görüyorsak, hayatın yüzüne baktığımızda da onu görüyorduk.

Hayat ve aşk birdi...

Bir görünümden bir başka görünüme kolayca sıçrayan, her şeyin çok ama çok dıştan fark edilebileceği bir bulut sesiydi kalbe akan... Sen ve ben... Biz ve yaşadıklarımız.

Ey yalnızlık! Büyük bir dalga gibi yalarken kıyımızdaki kayalıkları, zamanla öğrendik, kim nereye kadar gidebilir...

Bir hayattan bir aşk, bir aşktan bir insan çıkmasının anlamını...

Tuza düşen su tadındaydık...

Yanıyorduk... Vakit az, ruh yorgun, gidilecek yol kalmamıştı...

Sonunda herkesin dönüp dolaştığı büyük acıya varmıştık.

Gövdemiz yazgıya başkaldırsa da, şimşekler gibi çaksa da gözlerimizdeki titreyen ışık, "o" kazanmıştı.

Oyunun kurallarına boş versek de, lanetler yağdırsak da Eros'a, kısa bir bakış, içten bir gülüş, ani bir çarpışma, bir elin yanlılıkla elimize değmesi, bir anda yanımızdan geçenin ansızın gelen kokusu, uçuşan bir saç, açılan bir etek ya da koşan bir adam... Kazanmıştı...

Aşk ve hayat birdi.

İnsan bilinmez bir elin yardımıyla aşka tutulduğunda, hayata da tutunmuştu.

Bir aşkı seçtiğinde, seçtiği yalnız duygu ve düşünce kasırgası değil, bir hayattı da!

İki yalnız yabancıнын sınırlarını ortadan kaldırıp ondan muhteşem tek bir varlık yaratan, sonra da tek bir varlığı parçalayıp, keder gibi keskin bıçağıyla iki ayrı yabancı çıkartan da oydu...

Oydu bütün savaşların ve felaketlerin sebebi... Oydu yaratıcılığı zorlayan ve olağanüstü eserler yarattıran...

Gidip gelmeler, maskeler ve yüzler, gerçekler ve yalanlar oydu...

Bir erkek ve bir kadın yakınlaştıklarında, birbirlerini sevmeye başladıklarında, aralarında yeni bir varlık doğuyor ve buna "ilişki" diyorlardı. Her ilişki, kadın ve erkeğin kaçınılmaz üçüncüsüydü.

Kadın ve erkeği birleştiren ilişki büyüdükçe sorunlar da başlıyor, gerçeklerden çok yalanlardan beslenmeye başlıyor, mutluluk anları yerine mutsuzluğu yaşamaya başladıkça, keskin bir bıçağa dönüşüyordu. İki yanı da keskin bir bıçağa... Ve ne zaman bıçağın bir tarafından tutmaya kalksanız, bir yerinizi kesiyordu...

Kadını erkeğe, erkeği kadına bağlayan ilişki, bir zaman sonra onları ayırmaya başlıyor, bağlılığı ktır ktır kesiyordu...

Kadın ve erkek, onları bağlayan ilişkileriyle kopuyor, birbirlerinden ayrılıyordu.

Bizi karşımızdaki yabancıyla birleştirip tek bir ruh yaratan aşk, ilişkiyle bizi koparıyordu... Eskiler, dünki işler devreye giriyor, hafızamızdaki kötü notlar giderek artıyor, geleceğin apaydınlık günlerini, dünün kapkara bulutları kaplamaya başlıyordu... Yorgunluk arttıkça coşku diniyor, heyecanlar söndükçe dertler şişiyordu...

...Ve bir sabah uyanıp baktığımızda... Yine yalnızdık. Büyük bir acıyla yüz yüzedik yine...

Hoşluklarımız paslanmaya başlanmış, zekâlarımızı takdir edecek bir övgü sözcüğü kırıntısı bile kalmamış, çekiciliğimizi ve arzularımızı gösterdiğimiz aynamız kırılmıştı...

Yüzümüz de eskisi kadar güzel değildi artık... Hayatın yüzü de öyle... Aşkın yüzü nasıl bir hal alırsa, hayatın yüzünde de o ifade belirliyordu.

Daha dün yanı başımızda olan, bugün kilometrelerce uzaktı... Hazzın haritasında keşfettiğimiz en büyük defineyi yitirmiştik.

Asla cevabını bulamayacağımız sorularla karşı karşıyaydık yine... Yalnızdık. Bir kez daha "o" kazanmıştı. Ayrılıklarla, göz yaşlarıyla, hüznlerle kazanmıştı...

Hayat ve aşk birdi...

İki yabancı gibi gelen, iki yabancı gibi karşılaşan aşk ve hayat... Kadın ve erkek...

Kadın bir erkekte geleceği ve umutlarını yitirmişti.

Erkek de bir kadında her şeyini...

İki yalnız yabancıнын sınırlarını ortadan kaldırıp ondan muhteşem tek bir varlık yaratan, sonra da tek bir varlığı parçalayıp, keder gibi keskin bıçağıyla iki ayrı yabancı çıkartan oydu...

Adı "AŞK"tı...

Sabri Özdemir

dans

*çalgıcıyım...
klarnet değil
bozuk plaklar çalıyorum
geçmişten bir zamanda
bir kuzey kasabasına...*

*çay içiyorum
votka demliyorum
bozuk plaklar çalıyorum*

*keskin kokuyor vişne
öpünce hep ispanyol oluyor dudakların*

striptiz yapıyor 'eylül' şakaklarımda

*muços gracias sinyorita
dans bu...hayatın en ortasında
tozlar kalkıyor eteğin savruldukça*

tozunu alıyorum tüm plakların

*küçük bir istasyonda
devrimci şarkılar çalıyorum
ve çay demliyorum gün batımlarında*

*tozlu plaklarım var
ispanyol şarkılarım*

*klarnet çalıyorum
ve kırmızı şarkılar
sana çalıyorum
radyonu açık tut
bir sofia loren ol geçmiş zamanlarda*

*sokak lambalarından uzakta
bir kuzey kasabasında
bozuk plaklar çalıyorum
ve klarnet üflüyorum çingene yanlarına*

*unutma
küfretmez hiçbir şair mikrofona... ✍*

BUZLAR KIRILIRKEN ya da VİTTULA

MIKAEL NIEMI

Tülay AKKOYUN

20.yy Fransız yazarlarından Alain Fournier'nin Adsız Köşk isimli romanını çağırıştıran "Buzlar Kırılırken", ilk gençlik yıllarını, delikanlılık çağını anlatan romantik bir yapıt olarak görünmesine karşın, kimlik, aidiyet sorunlarını içeren ve yazarın yapıt içerisinde belirttiği gibi "Örselenmiş bir çocuğun içine gömdüğü öfke kadar soğuk" anları irdeleyen bir derinlik içermektedir.

1959 yılında, İsveç'in en kuzeyindeki Finlandiya sınırındaki Pajala'da doğup büyüyen Mikael Niemi, Fin azınlığın gelenek ve sorunlarını, çocukluk anılarından yola çıkarak öykülemektedir.

Klasik roman üslubundan farklı olan bu yapıt öncelikle "Vittula" isminden yola çıkarak, iç içe geçmiş çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Romanda yazar-anlatıcının yaşadığı bölgenin adı "Vittulajankka", Fince "Dölyatağı" anlamına gelmektedir. Bu ismin tam kaynağı bilinmemekle birlikte, o bölgedeki yüksek doğum oranıyla ilgili olduğu ve kadınların doğurganlığına kaba bir övgü niteliğinde olabileceği belirtilmektedir. "Vittulajankka"nın kısaltılarak "Vittula" olarak telaffuz edildiğini açıklar yazar-anlatıcı.

Büyümenin anlatıldığı üçüncü bölümde, anlatıcı, çocuk parkının yanındaki "Hanım Hanımcıklar Okulu" dedikleri kızların bıçkı-dikiş ve aşçılık öğrendiği okulun yanındaki, kırmızı boyalı bir depoya gizlice girer. Atletik yapılı okul hademesinden korkan çocuk, deponun içinde bulunan eski bir kalorifer kazanının içine saklanır. İlginçtir ki, çocuk bu kazanı bir ana rahmine benzetir, böylece de kitabın ismi ile içerik aynı anlamı taşımaktadır. Biliriz ki anne rahmi en güvenilir yerdir, şiddet gören insanların anne rahmindeki pozisyonu almaları, en güvenilir yer olan anne rahmine dönme isteklerinin dışı vurumudur. Buradaki çocuk kahraman da, kendini hiçbir yere ait hissetmediğinden bir düste bu pozisyonda görür kendini.

"Kazanın içindeydim. Yuvarlak karnında bir cenin gibi kıvrıldım. Ayağa kalkmaya kalkıştım ama başım tepeye çarptı.

İçeride kısılp kalmıştım. Kazan bana hamileydi, rahminin kurşun geçirmez demir duvarlarıyla beni koruyordu." (sf.43)

Bu bölümde anne ramindeki bir çocuğun büyüüp gelişmesi ve doğumu gibi, anlatıcı çocuk da kendi büyüme aşamasını kazanın içinden çıkış anını gerçek üstücü bir üslupla anlatır. Gerçeğin düşsel bir ifadeyle anlatımı bu bölüme masalsi bir içerik kazandırmıştır.

"Yeni doğmuş bir bebek gibi çer çöpün arasında süründüm. Bir kitaplıktan destek alarak titrek bacaklarımın üzerinde güçlkle doğruldum. Şaşkınlık içinde tüm dünyanın küçüldüğünü fark ettim. Ama hayır, ben iki kat uzamıştım. Kasıklarımnda kıllar belirmişti." (sf.45)

Yukarıdaki alıntı, anlatıcı-yazarın gördüğü bir düşün masalsi anlatımıdır. "Vitgtula" isimli bu yapıt, masalsi bir anlatı içerse de postmodern kurguya daha yakın bir yapıdadır. Ya-

zar-anlatıcının isminin ilk kez ellinci sayfa, dördüncü bölümde verilmesi bu özelliklerden biridir. Anlatıcının adının Matthias olduğunu ancak ellinci sayfada öğreniriz.

Bu yapıtta çocukluktan ergenliğe geçiş dönemi içerisinde, aslında daha önemli bir tema olan ait olma/yabancılaşma sorunsalı işlenmektedir. Roman kahramanı bilinçlendikçe, yaşadığı yerin aslında İsveç'in bir parçası olduğunu öğrenir. Üçüncü dünya ülkesi değil, dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri fakat azınlıklırlar, bu nedenle de yabancılaşma hissetmektedirler.

"Kuzeydeki bir ilaveydik sadece. Rastlantıyla oraya yerleştirilmişti. Ucundan kıyısından İsveçli sayılabilecek birkaç kişinin yaşadığı sayılı çorak alanın bulunduğu bir yer. Biz farklıydık, biraz ezik, biraz cahil, biraz da saftık." (sf.51)

Yaşadıkları ülkeye ait olmamak, o ülkede azınlık olarak bulunmak, kendini yabancı gibi hissetmesine neden olmaktadır. Kültürel olarak da yabancılaşmayı hissetmektedir yazar anlatıcı. (sf.50) Gelenekleri farklıdır hatta daha da ileri giderek yürüyüşlerinin bile farklı olduğunu ve bir hiç olduklarını belirtir.

"Sofra adabımız yoktu. Evin içinde yün bereler takardık. Mantar toplamaz, sebze yemez ve kerevit partileri vermedik. Sohbet etme, şiir okuma, hediye paketlenme ve konuşma yapma konularında berhattık. Dışa basarak yürürdük. Ne tam bir Finlandiyalı gibi Fince konuşabiliyorduk, ne de tam bir İsveçli gibi İsveççe.

Koca bir hiçtik."

Bu, kendini ağır bir yargılama ve eziklik duygusu ifade etmektedir. Azınlıkların yaşadığı sorunlar bir çok ülkede olduğu gibi orada da benzerlikler içermektedir, yaşadıkları ülke dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olan İsveç bile olsa.

Hiçlikten kurtulmanın tek çıkış yolunun da başka bir yere taşınmak olduğunu düşünür yazar-anlatıcı.

"Tek bir çıkış yolu vardı. Eğer başka bir şey olmak istiyorsanız, bu küçük bir şey bile olsa, tek bir imkan vardı: Başka bir yere taşınmak. Hayattaki tek şansımızın bu olduğuna inanarak, sabırla, taşınacağımız günü bekledik ve taşındık." (sf.52)

Pajala'da yaşayan Fin azınlıkların birçok batıl inancı bulunmaktadırlar. Onuncu bölümde sözü edilen büyü sahnesinde masalsi, ilginç bir olayla anlatılmaktadır.

"Gardiyanlar yine o karamsar ve aşırı duygusal votka partilerinden birini verirken Jussi, dışarıdaki ufak kulübeye gitti. Orada büyü yapıp bir kadına dönüştü. Dışarı çıkıp bir süre öyle bekledi. Kirli ve paçavralar içindeydi ama güzeldi." (sf.105)

Kurgu içerisinde, bu yapıtta ilginç fantastik öyküler yer almakta, bu öyküler yapıta derinlik kazandırırken macera türünün sürükleyici etkisiyle kolay ve zevkle okunabilirliğini sağlamaktadır.

Azınlık olarak yaşanan bölgeyi de örselenmiş bir çocuğun içine gömdüğü soğuk bir öfke olarak betimler Mikael Niemi.

Anlatıcının yıllar sonra bir tren yolculuğu sırasında, Nepal'de doldurmaya başladığı bir not defteri olduğunu ve öğretmenlik yaptığını öğrenmekteyiz. Yazar-anlatıcı 60'lı yıllarda geçen çocukluğunu bugünde anlatır, Vittula'da geriye dönüşler Proust'un "Yitirilmiş Zamanın Peşinde" yapıtında olduğu gibi bir koku, özellikle de bir tatla gerçekleşir. Bu tat geriye romanda geriye dönüşlere olanak sağlama işlevi görmektedir.

Himalaya dağlarına tırmanırken karşılaştığı tehlikeli bir anda ölümü çok yakından hisseder ve birden 60'lı yıllarda geçen çocukluğuna döner. Himalaya dağlarına tırmanırken de tıpkı çocukluğunda olduğu gibi metal levhaya dokundurduğu dudakları metale yapışır ve metal tadı çocukluğuna alıp götürür.

"Susuzluktan neredeyse delirmek üzereydim. Vücudumdan yayılan nem, kazanın isli, soğuk yüzeyinde sıvılaşmış üzeri-

me damlıyordu. Bu damlaları yalamaya çalıştım. Metalik bir tadı vardı ve daha çok susamama yol açtı.” (sf.44)

Romanda, çocuğun kazan içindeki büyüme sahnesi, beşinci ve yedinci bölümdeki patlama sahneleri gerçeküstücü bir üslupla anlatılarak, romana masalsı, büyüleyici bir görsellik kazandırılmıştır. Bu masalsı anlatımda 1960-1970’li yılların Rock’n Roll kahramanları Elvis Presley ve Beatles, Jimi Hendrix ve çiçek çocuklardan da söz edilir.

Ergenliğe geçişin ilk maceraları da önemli bir yet tutar romanda, Ablasının arkadaşlarından bir tarafından öpülen çocuk kahramanımızın en yakın arkadaşı kızın kendisine ne yaptığını sorduğunda, eğilip en iyi arkadaşı Niila’nın tuzlu ve çocuksu ağzını öper, ergenliğe geçiş belirtileridir bunlar.

On yedinci bölümde bizdeki hıdrellez kutlamaları gibi büyük bir ateş yakma sahnesi söz konusudur. İlginçtir ki, azınlıkların bu geri kalmışlık geleneklerinde yakılan ateşin sönmesine doğru çocukların ateşin içine maytap ve harçlıklarından biriktirerek aldıkları iki havai fişekle bu muhteşem gösteri sonlanır.

Bu yapıtın on beşinci bölümünde delilikle ilgili ilginç tespitler bulunmaktadır. Öncelikle şizofreniden söz edilir, on sekiz yaş civarında ortaya çıkar ve karşılıksız aşkın da bir tür şizofreni olduğu belirtilir. Deliliğin bir başka sebebinin de çok düşünmek olduğu söylenir.

“Deliliğin bir başka sebebi de fazla düşünmektir. Babam bu konuda da çok dikkatli olmamı ve mümkün olduğunca az düşünmemi söyledi, çünkü düşünmek öyle bir belaydı ki düşündükçe durumunuz daha da kötüleşiyordu. Çare olarak kar küremek, odun kesmek ya da uzun mesafe kaymak gibi güç gerektiren işlerle uğraşmamı öneriyordu; ne de olsa düşünmek, en çok yatağınızda tembel tembel uzanırken ya da dinlenmek için bir yerlerde otururken insanların başına çörekleniyordu.” (sf.183)

Delilikle ilgili üçüncü öneri de din konusunu fazla kurcalamamaktır.

“Tanrı, ölüm ve hayatın anlamı, genç ve savunmasız bir kafa için kesinlikle çok tehlikeli konulardır; içinde kolayca kaybolabileceğiniz ve sonunda kafayı yiyeceğiniz sık bir orman.” (sf.183)

Son tespit daha da ilginç, zira kitap okumanın da deliliğe yol açtığı, Fin azınlıkların cahilliklerinin göstergesi olarak gösteriliyor.

“Ancak babam bütün bunların ötesinde, çok daha tehlikeli bir konu hakkında beni uyarmak istiyordu. Pek çok talihsiz genci deliliğin sisli dünyasına yollayan bir şeydi bu: Kitap okumak. Uyuşturucudan bile beter bir illetti bu. En tehlikeli kitap türü ise düşünmeyi tetikleyen ve teşvik eden edebiyat kitaplarıydı.” (sf.183)

Yıllar önce bizim toplumumuzda da bu tür inançlar vardı geri kalmışlığın tablosu olarak. Yıllarca insanlar kitaplardan uzak tutuldu ve günümüzde gittikçe az okuyan bir nesil ortaya çıktı.

Ön deyiş ve son deyiş arasında büyüklük maceralarının anlatıldığı “Vittula” isimli bu yapıtın ilk gençlik romanı olarak ülkemiz gençlerinin hayal dünyalarını genişleteceğini inanıyorum. Sadece gençlerin değil, yüreğindeki çocuksu düşünceleri, anıları saklayan yetişkin okuyucuların da bu romandan fantastik, masalsı büyüleyici bir tat alacağını düşünüyorum.

Buzlar Kırılırken Vittula, Mikael Niemi, Yerdeniz Yayınları, 2005, 246 sayfa

BİR KÜÇÜK ANLAM

I
Çocukluğumun çivilenmiş
penceresine dönüyorum.

Gözlerime kendimi sorarak.
Adımlarım ellerim
içine kapanık dokunuyorum.
Bir kıyı gibi dağılıyor bedenim.
Uçurum ve kanat arasında
yağmur ve çamur.

Ey artık çok uzak olmanın
kusursuz manzarası!
Sen hangisiyim?

II
Saati ayarlasam...
Arasam... Bir küçük anlam...

Bir ışık -belki değil-
sunar gibi aya ruhunu
-belki yalnızca bir şiir buluşması-
soluyor.

Tenini kanınla ört.
Düşünü acında sına.

Ey içindeki kaygı salım
değışmemek hiçbir kıyıya!
Sen nerdeyim?

Ali SİĞA

Cengiz KOÇAL'IN ANILARI

Arif EKİM

Ülkemizde anılarını yazmış ve yazdıklarıyla da tarihe tanıklık etmiş insan sayısı çok azdır. Halbuki, anılar, yaşanmış ve geride kalmış olaylara ışık tutan ve bu anlamda da içeriğindeki nesnel olmayan ya da başka kanıtlarla doğrulanma ihtiyacı duyulan çok sayıda bilgi ihtiva etmesine rağmen tam anlamıyla tanık sıfatıyla önemli ve bu yanıyla da tarihçi için göz ardı edilemeyecek bilgi yumağıdır; işlenmesi, sorgulanması gereken bir bilgi yumağı. Anıların önemli olduğu bir başka yan da, tecrübeyi sonraki kuşaklara aktarmasıyla ortaya çıkar. Bilgiye önem veren toplumlarda gözlemediğimiz yazılı olmayan, yasalaştırılmamış ama toplumsal hayatın içinde her adımda karşınıza çıkan kurallarla karşılaştığınızda şaşırmanızı sağlayan toplumsal bir "iklimle" burun buruna geldiğinizde, bilin ki, bu tereddütsüz herkesin kendisini uymak zorunda hissettiği iklimin var oluş nedeni, kuşakların bilgi ve tecrübelerini bir sonraki kuşağa aktarmasıyla oluşmaktadır ve bunda anıların payı çok yüksektir.

Ülkemizde son zamanlarda anı yazma ve yayınlama konusunda giderek artan bir gayret olduğunu gözlemekteyiz ve bu bizleri sevindirmektedir. Bildiklerini ve edindiği tecrübeyi mezara taşıyan, sessizlik duvarı arkasında kaybolup giden insanlar, hele bu insanlar önemli görevlerde bulunmuş kişilerse, suskunluklarını anlamakta zorlandığımız insanlardır.

İşte bütün bu çerçevede, on yıl Yalova'da belediye başkanlığı görevini yürütmüş olan Sayın **Cengiz Koçal**'ın anılarından bir gül deste sunması beni heyecanlandırdı. Kitabına "**Anılarım, Alışılmışın Dışında Bir Siyasi Serüven**" (İstanbul 2006) başlığını koymuş: Hayatı gibi, anıları da, anılarını yazışı da gerçekten alışılmışın dışında bir serüven. Bu nedenle, kendisine teşekkür borçluyuz.

Anılarında C. Koçal, ağırlıklı olarak belediye başkanı olduğu on yılı anlatmaktadır. Bu dönemle bağlantılı olduğu ya da bağlantı kurduğu çerçevede de, kişisel geçmişinin muhasebesini yapmaktadır. Bu anlamda, 1980 öncesi terörün bulaşmadığı nadir ilçelerden birisi olan Yalova'da evine atılan bomba ve atanların siyasi karşıtları olmadığı, aksine o dönem içinde yer aldığı MHP camiası ile ilgili kuşku hatta kuşkudan öte inancı, üzerinde düşünülmesi gereken olaylardan biridir ve çok da önemlidir. Belli ki, bu tür kuşkular onun, öncesi ve sonrasıyla, 1980 karanlığı içerisinde MHP'den uzaklaşmasına sebep teşkil etmiştir.

Cengiz Koçal'ın anılarını değerli kılan, on yıl sürdürdüğü belediye başkanlığı dönemidir. 1984 yılında ANAP'tan seçilmesi, 1987'de – her ne kadar anılarında tek örnek olduğunu söylemekle yanlış yapıyor ise de – iktidardaki bir partiden istifa ederek muhalif bir partiye (SHP'ye) katılması, 1989 yılında karşıtlarının kurduğu bütün tuzaklara rağmen SHP'den aday gösterilmesi ve seçimi kazanması, yaşantısının da, anılarının da belkemiğini oluşturmaktadır. 1980 öncesi MHP'de başlayan, 1984'te ANAP'ta belediye başkanı olarak ve sonra da SHP çizgisinde devam eden bir siyasi kişilik, tarihsel ve sosyolojik yönden üzerinde durulması gereken bir insan profili ortaya koymaktadır. Anıların en dikkate değer bölümü de, işte bu siyasi geçmişi ile ilgili yaşadığı ve kendisini etkilemiş, hatta kulvar değiştirmesine neden olmuş olayları anlattığı bölümleridir. Sanırım bu yönüyle de, Türk siyasi tarihini yazacak kişiler için emsalsiz malzeme sunmaktadır. Tarih felsefesi ve tarih çalışmalarında yöntem sorunu ile ilgili eserleriyle tanıdığımız **Collingwood**, "*tanıklık kanıtla teyid ediliyorsa, onu kabul edişimiz artık anılan niteliğiyle tanıklığı kabul etme değil, kanıta dayalı bir şeyin kabulü, bir başka deyişle, tarihsel bilgidir*" derken (**Collingwood, Tarihin İnkeleri ve Tarih Felsefesi Üstüne Başka Yazılar**, Çeviren: A. H. Aydoğan, YKY, İstanbul 2005, s. 92), haklıdır.

Cengiz Koçal'ın anıları da, bu anlamda, artık tarihsel bilgidir; edebi yanı oldukça zayıf olsa da, belli ki yardımcı olanlar fazlaca işe yaramamış, kitabı hak ettiği değeri bu yönüyle bulacaktır.

Cengiz Koçal'ın belediye başkanlığı döneminde yaptıkları ve dolayısıyla da anıları, Yalova kent tarihi açısından da önemlidir. 1984 öncesi Yalova ile, 1994'teki Yalova arasındaki müthiş fark, Yalova kent tarihini yazacak olanların dikkatini çekecek bir farktır; isterse bu tarih yüz yıl sonra yazılsın. Bu anlamda da, anılar, önemli bir tanıklık işlevini yerine getirmektedir. Eksiği yok mu? Bana göre var, ama bu eksiklikler veya anılarını yazarken herkesin içine düşebileceği türden (ne bir eksik ne bir fazla) yanlışlar, anıların önemini azaltmıyor. İşin doğası gereği, tarihçi kanıt peşinde koşacaktır, kesip yapıştirarak tarihini yazmayacaktır. Collingwood'un deyişi ile "*tarihinin hedefi eylemlerde dışa vurulmuş düşüncenin izini sürmek*" ise, iz sürmede Koçal'ın anıları emsalsiz malzeme sunmaktadır.

İçersinde yaşadığımız yıldan geriye doğru baktığımızda, Yalova denilince aklımıza önce 1929-1938 arası bir dönem, Gazi Mustafa Kemal ile bütünleşen bir dönem gelmektedir. O'nun 1929'da adım atmaya birlikte Yalova, köy irisi sözde bir kasaba olan bu yer, önemli ve hızlı bir değişim yaşamaya başlar. Sıtma ile mücadeleden, bugün keyifle izlediğimiz ama korumayı hala beceremediğimiz çınar ağaçlarına, kentin iki yakasında kurulan modern çiftliklere ve elektrik sisteminin kurulmasına ve belki de hepsinden önemli ama ölümünden sonra da dikkate alınmayıp arşive gömüldüğünü anladığımız kasaba plan taslağına kadar çok sayıda modern yaşama geçişi sağlayan gelişme o dönemde olmuştur.

Sonrasında ise, geliştikçe sorunları büyüyen, imar planlama çalışmalarındaki uygulamaları ile battıkça batan, derelerinde açığa çıkan kanalizasyondan toplanamayan çöplerine, dahası sağlıksız koşullardan dolayı her yıl onlarca çocuğun menenjit olmasına kadar en basit sorunlarını çözmekten aciz bir kıyı kasabası ortaya çıkacaktır. Üstelik, hızlı göç alan ve rant beklentilerinin giderek tüm kıyı alanlarını kemirdiği, yani kısaca tüm kıyı yerleşimlerinde gözlemlenen olumsuz gelişmelere tümüyle teslim olmuş bir Yalova. 1950'li yıllardan 80'lere kadar içinde doğduğumuz ve büyüdüğümüz Yalova, böylesi bir Yalova idi.

İşte, Cengiz Koçal'ın 1984-1994 arasında belediye başkanlığı yaptığı dönem, çaresizliğin içinde boğulmak üzere olan bu tablonun değiştiği ve tersine dönerek insanlara gelecek adına umut aşıladığı bir dönem olmuştur. Bu farklılaşmayı hafızalarımıza bir kez daha kazandı ve hatırlattığı için, "Anılarım" önem kazanmaktadır.

Cengiz Koçal'ın anıları öylesine önemlidir ki, imar alanlarını genişletmeye çalıştığı ve deprem açısından riskli alanları imara açarken yaptıklarını savunurken dahi, ülkenin içine düşmüş olduğu aymazlıkları ortaya koymaktadır. Bu aymazlıklar, onun bir belediye başkanı olarak yetkilerini çok aşan, üniversitelerin ilgili bölümlerinden Bayındırlık Bakanlığına kadar, karar mekanizmalarının tamamını kucaklayan aymazlıklardır ve yerinde kim olursa olsun farklı düşünsün dahi hakkından gelemeyeceği türdendir üstelik. Yani, kişisel değil kolektif bir aymazlıktır söz konusu olan. Yoksa, 1994'te belediye başkanlığını devrettikten sonra o riskli alanlarda kat ve yoğunluk artırımına gidile bilinir ve 1999'da depremin hemen öncesinde de aynı yerler için tekrar kat artımı konuşula bilinir (o yıllarda Yalova ile ilgili her kararda oldukça etkili olan birisi direnme, konuşmakla kalınmayacak, gerçekleştirilecekti de) miydi?

1999 depremi felaketi, Yalova kent tarihi için, üçüncü bir dönüm noktası olmuştur. Kentin tarihinde olmuş olan tarihsel depremlerin hiçbiri, 1509'dan 18. Yüzyıldaki dört depreme ve son olarak da 1894'te yaşanılana kadar, toplumsal hafızaya nakşetmemiştir. Ama 1999'da yaşananlar, ders alınsın ya da alınmasın, hem toplumsal hafızaya kazınmıştır hem de Yalova tarihinde önemli bir yer tutacaktır. Yine Collingwood'tan bir alıntı ile Cengiz Koçal'ın şahsına ait olmayan ama döneminin ve şu içinde yaşadığımız anda da devam etmekte olan yanlışların izahını getiren bir açıklama yapalım: "*Tarihin herhangi bir aşamasında, doğa ile mücadele ediyor dedimizde, insanın mücadele ettiğini düşündüğü asla kendinde ne ise o olarak doğa değil, fakat her zaman tarihin bu aşamasında onun tasavvur ettiği biçimiyle doğadır.*" Kısacası, depremi, doğanın bu acımasız gücünü anlamış ve ciddiye alıyor değiliz. Mimar Sinan'ı hak ettiği yere koyan, günümüz mühendis

ve mimarlarını ise, çoğunluk itibarıyla, tarihin çöplüğüne gömen fark da, burada gizlidir.

Cengiz Koçal'ın anılarında çok basit bazı hatalar da yok değil. Sanırım bir parça dikkat ve özen göstermiş olsa idi, bu hatalara da düşmeyecekti. Yorumları ile ilgili olarak değerlendirme yapmıyorum, çünkü Cengiz Koçal ne bir tarihçidir, ne de sosyolog. Yorumları zaten anıların arasında yaban otu gibi sırtmaktadır ve kişisel düşüncelerinden ibarettir. Kimse Sayın Koçal'dan Fransız İhtilali, Türk İhtilali ve genel olarak ihtilaller üzerine görüş ortaya koymasını beklememektedir vs.

"Anılarım"daki hatalardan biri, "Yalova SSK Hastanesi Serüveni" başlıklı bölümde karşımıza çıkıyor. SSK hastanesi yapılması için SHP-DYP koalisyonu döneminde gayret gösterdiğini ve Araştırma Enstitüsünün "Bağlık" olarak adlandırılan alanını talep ettiklerini (hastanenin şimdiki yeri değil), Ankara'da da işin hep sürüncemede bırakıldığını anlatırken işin ne zaman olumlu yola girdiğini şu cümle ile ifade eder: "Ta ki Yaşar Okuyan'ın Bakan oluş tarihi olan 1999 yılına kadar" (Anılarım, s. 103). Bu hatalı bir tarih ve çarpıtılmış bir bilgidir, çünkü, Okuyan Bakan olmadan önce (1999 öncesi) ilk olarak SSK Genel Müdürlüğünden, arkasından Yüksek Planlama'dan SSK hastanesi için yatırım kararı çıkartmış, yerin tahsis ve devrini tamamlamış, inşaat ihale edilmiş ve hatta 18 Nisan 1999 seçimi öncesi temeli dahi atılmıştı. Okuyan'ın seçimden sonra Bakan olması, muhakkak işin boyutunu ve hızını değiştirmiştir, ama Bakan olmasa dahi kişisel gayreti ile SSK hastanesi inşaatını başlatmış bulunuyordu.

Bir başka hata ise, çok teknik bir konuda karşımıza çıkar: Çöpün bileşimi (s. 115). Gerçi burada çok ihtiyatlı bir üslup kullanmıştır ama, Türk mutfağı ve işyerleri dahil yaşamımızda üretilen çöpün bileşimi, çok sayıda araştırma var bu konuda, kabaca şu şekildedir: % 35 dönüştürülebilecek, geri kazanılabilecek katı maddeler; % 35 kompost gübre yapımına elverişli mutfak atıkları; kalan ise hiçbir işe yaramayan ve gömülmesi zorunlu maddeler.

Fabrikalarla ilgili olarak çok çarpıcı tanıklıklar ortaya koyan Cengiz Koçal'ın, "Yoksa tersi bir durum kendisinin iflasına kadar gider" (s. 148) diyerek söz konusu ettiği fabrikayı mazur göstermeye çalışması da, anlaşılır değildir. Bahsettiği fabrika, ülkemizde alanında % 95'lik üretim payı ve ileri teknolojisi ile rakip tanımayan, karlılığı yüksek ve kelimenin tam anlamıyla tekel konumunda bir fabrikadır. Böylesi bir fabrikanın çevre ve uyması gereken yasal zorunluluklar nedeniyle iflas edebileceğini söylemek, safdilliktir.

"Verimsiz yatırımlara birkaç örnek" başlığı altında yazdığı bölümde, Sayın Koçal'ın kendisini biraz fazla zorladığını görüyoruz. Mesela, Yalova Yat Limanı ile ilgili olarak "Yalnız ben olaya karşı çıktım" derken haksızlık yapmaktadır (s. 167). Şöyle bir kütüphaneye gidip basın taraması yapan herkes görecektir ki, doğrudur Sayın Koçal da karşı çıkmıştır, ama sadece karşı çıkan o değildir, başkaları da karşı çıkmıştır yat limanı kepezeliğine. Üstelik burada verdiği bir bilgide de yanlışlık vardır: Türkiye'de yat limanları ile ilgili önermede bulunan ve Marmara Bölgesini yatırım önceliği içine almayan çalışmayı DLH değil, bizzat Turizm Bakanlığı yapmıştır ve Master Plan çalışmasıdır.

Kitabının 208-211 sayfaları arasında "Ağaç Müzesi (Arboretum) Yerinin Hikayesi" başlığı ile anlattıkları içinde de, çok iddialı konuşmaktadır ki, katılmadığımızı ifade etmek durumundayım. 1992 yazında yerel basına da düşen ÇEKO tarafından örgütlenmiş bir imza kampanyası vardı ve neye katılmadığımı bu imza kampanyasının konusu, söz konusu arazinin toplu konut alanı yerine aktif yeşil alan olarak düzenlenmesi talebi, sanırım yeterince ortaya koymaktadır.

Cengiz Koçal'ın anılarında dikkatimi çeken bir eksiklik de, o tarihlerde Yalova Belediyesinin mücavir alanında olan Termal'de, Atatürk Köşkü'nün yanı başında ve müştemilat binalarının birini yıkıp, Gazi'nin diktiği çok sayıda ağacı keserek 1993 Şubatında başlanmış TBMM dinlenme tesislerinin inşaat ve izin işleriyle ilgili yaşananlardır. Bu konuda yazmamasının sebebi, o tarihlerde üyesi olduğu partinin iktidar ortağı olması ve hükümette yer alan SHP'li Turizm ve Bayındırlık Bakanlarının da olayın içinde taraf olması mıdır? Çünkü, söz konusu tesisin inşaatı tümüyle yasadışıdır ve aradan geçen bunca zamana rağmen hala da yasadışılığı devam etmektedir. TBMM adına kanunların çiğnenmiş olması, dünyada ancak birkaç ülkede yaşanabilecek acayip işlerden biri olsa gerek. Ve Sayın Koçal'ın bu konuda anlatacakları da çok önemli.

En başında, "Anılarım"a önsöz yazan şimdiki belediye başkanının bu önsözü neden yazdığını, daha doğrusu Sayın Koçal'ın buna niçin izin verdiğinin bir izahı olması gerektiğini düşünüyorum. Anıların bir kısmı, başlangıç sayfası olması nedeniyle neredeyse kitabı eline alan kişiyi okumaktan soğutacak haklı bir tepkiye sürüklüyor olmasının yanı sıra, sevimsiz ve gereksiz bir bölüm olmuş. Sayın Cengiz Koçal'ın

HOŞGELDİN

Usuldan yürüyen gölgen tövbesiyle gelince kapıma
Çocuk sevdamin ağaran saçları sular toprağı
Hoş geldin güneşimin doğumuna
Çiçeğimin tomurcuğuna...

Dere tepe zorlarken beni takıntılarım
Çocukluğuma hoş geldin
İyi ki geldin...

Ağır aksak çekiliyor dudaklarımız ağlara
Yaşatamadığım sevgimin yaz güftesi bir daha hoş geldin
Badem dalının ağlayan suyu
Suç ortaklığımın ezgisi
Yordumsa seni üzgünüm dalıp giden tapınağımda
Hiçliğe giden istençlerime kor çiçeklerinle hoş geldin...

Şükran EKER

belediye başkanlığı döneminden hiç ama hiç ders almadığını gördüğümüz (kendisinden sonra belediye başkanı olanlar keşke ders almış olsalardı) bir kişinin önsöz yazması, ironik bir çelişkidir. Üstelik bu kişi, haddini aşarak, "siyasetin bir yana bırakılması gerektiğini, siyasetin 5 yılda bir konuşulmasının ülkemiz için en iyisinin olacağını düşünüyorum" diyecek kadar ileri de gidebilmektedir. Özünde icraatına karşı yapılan eleştirilere tahammülsüz oluşundan dolayı bu cümleyi sarf ettiğini bilmesek, söylediklerini ciddiye alıp kendisini totaliter bir zihniyete sahip olmakla da suçlayabilirdik.

Bir kere daha ifade etmeliyim ki, kısaca değindiğim yanlışlarına ve hatta eksiklerine rağmen, Cengiz Koçal'ın anılarını topladığı kitabı Türkiye için de, Yalova için de son derece önemli bir tarihi tanıklıktır. Gösterdiği medeni cesareten dolayı da kendisini bir kez daha kutluyorum.

Muhittin PEKTAŞ

Niyazi UYAR'ın "Van Gölü'nde Bir Ada Veya İki Güzel: Biri Yelda Biri Tamara"¹ Adlı Öyküsüne Eleştirel Bir Katkı

Bu öykü, temelinde okuyucuyu merakla alıp sürükleyen bir olay örgüsünün bulunmaması açısından bir durum öyküsü karakteri taşımaktadır:

Bir öğretmen olan yazar kızı ile birlikte yeni aldığı bisikletiyle piknik yapmak üzere Van Gölüne gitmektedir. Yolda kendilerine saldırmak isteyen bir köpekle karşılaşır. Köpeğin sahibi Kemal Efendi yazarın tanıdığıdır. Oğlu öğrencisidir. Kemal Efendi ve oğlu Cemil yazara piknik gezintisinde yiyecekleri ile eşlik ederler. Van Gölü'ne geldiklerinde yiyeceklerini yerken Kemal Efendi Akdamar Adası ile ilgili efsaneyi anlatır. Yazarın akşama doğru eve dönüşü ile öykü bitmektedir.

Sanatçıdan esere ulaşmak olarak formüle edebileceğimiz çözümleme yöntemimizin temeli bazı dikkatlerden hareketle yazarın iç dünyasına ve yaşam öyküsüne ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle nitelikli bir edebi eserin Yüzeydeki metin dışında bir de yazarın öz yaşamı ve iç dünyasını konu alan bir derindeki metinden oluştuğunu düşünmekteyiz.

Yazarı bu öyküyü yazmaya zorlayan neden nedir? Bu sorunun yanıtı öykünün konusuyla aynıdır. Öykünün konusunu bulduğumuz zaman yazarı bu öyküyü yazmaya zorlayan nedene de ulaşacağımız kanısındayım. Öykünün konusunu ise yukarıdaki öyküyü özetleyen cümlelerimde aramak beyhude bir uğraştır. Zira bu soruların yanıtları derindeki metinde bulunmaktadır. Derindeki metine ise bazı ufak dikkatlerle ulaşabileceğimizi belirtmiştim.

Asıl öyküde iki şey dikkatimizi çekmektedir:

1.Yazar ekonomik durumunu, anlayışını ve bu konudaki başarılarını çeşitli vesilelerle işlemektedir:

Baba aldığı bisikleti ile özellikle ekonomi üzerine ne kadar alçakgönüllü bir anlayışa sahip olduğunu bize anlatmaya çalışmaktadır: *"Hep bir bisikletim olsun istemişimdir yıllardır. Aldım. Bundan sonra okula, çarşıya onunla gidip gelecektim."*

Evinin geniş bahçesini ekmeyen ve ağaçlarıyla ilgilenmeyen ev sahiplerinin ekonomik açıdan düşkün durumda olmalarına karşın çevresindekilere bunu sezdirmemek için bu olanaklarından yararlanmalarını kınaması ile yazar, ekonomik bakımdan sahip olduğu alçakgönüllü durumundan ayrı bir gurur duymakla birlikte dolaylı bir biçimde çalışmaya önem verdiğini de anlatmaktadır: *"Ev sahibimiz ilçenin eski zenginlerindenmiş. Hazıra ne dayanır ki, bitirmişler elindekileri, yemiş içmiş hoş geçmişler. Paralarını sultan kendilerini de Süleyman ilan etmişler. Etmişler etmesine de şimdi Allah'ın kör kurşuna muhtaç olmuşlar.(...) Ottan görünmez olmuştu elmalar. Çapacı tutmak lazım, o da yok. Eee... kendileri çapalayamazlar ne de olsa."*

Bir an yazar kendisi bu bahçeden ve ağaçlardan yararlanmayı düşünür, ama bu sefer de başkalarının bu konuda yapacağı dedikodulardan çekinir: *"Acaba ben uğraşsam olur mu?" diye çok sordum bu soruyu; ama sonra vazgeçtim. 'Bana ne canım!.. Yarın patavatsızın biri bir şeyler söyler, zoruma gider.'*"

Yazar bir öğretmen olarak küçük tasarruflardan mutluluk payları çıkarmaktadır. Hafta sonu öğretmen evine gidip okey oynamayarak zamanını kızı ile piknik için geçirmesini ekonomik bir kazanç olarak görmekte ve bundan memnun olmaktadır: *"Her hafta öğretmen evine gidip okey oynamak da hoştu aslında. 'Olsun, bu hafta gitmeyeceğim, param cebimde kalsın.' dedim kendi kendime."*

Yukarıda bir araya getirdiğim parçalardan anlaşılacağı üzere yazar ekonomik açıdan bir sıkıntı içerisinde değildir. Bu konuda sahip olduğu ekonomik anlayış onu alçakgönüllü bir yaşam içerisinde mutlu kılmaktadır. Çalışmayı sevmekle, bu konudaki boş gururdan uzak durmakla, ufak tefek tasarruflarla ekonomik açıdan bir doyuma ulaşacağını düşünmektedir.

2.Yazar şiddete bakış açısını işlemiştir:

Kendilerine saldıran köpeğe korkutmak amacıyla bir taşla yetinmeyip isabet eden üç taş gurur duyarak anlatmaktadır: *"İlk taşı biraz yakına attım: Köpek onu ısırmağa geldi, tam o taşı ağzına alacakken ikinci taşı beklemezsizin fırlattım. Vurmuş-tum. Taş yeyince, viyaklamaya başladı. Bir taş daha, bir taş daha. Üç taşı tam isabet ettirmiştim: Bağıra bağıra kaçmaya başladı."*

Hayvanlara karşı bu derece bir şiddet eylemini işleme gereği duyan yazar, meslek yaşamında da öğrencilerine karşı bir zamanlar bu tür şiddet eylemlerinde bulunduğunu belirttikten sonra şimdi değiştiğini ve şiddet konusunda derin bir pişmanlık yaşadığını belirtmektedir: *"Bak kızım şu karşıdan gelen Haydar! Geçen yıl bana saygısızlık yaptı diye çok dövüştüm. O günden beri hiçbir öğrencimi dövmedim, bundan sonra da dövme-yeyeceğim. Ne demek canım, dayak aciz insanların yöntemi, ben aciz miyim?"*

Yazar şiddet konusunda birbiriyle çelişkili görünen bir tavır sergilemekte, adeta şiddeti hayvanlara uyguladığını ama insanlara uygulamaktan çekindiğini ifade etmektedir. Şiddet konusunda hayvanla insan arasında bir ayırım yapmaktadır. Şiddetin zor durumda kalındığında kendini korumak amacıyla gösterebileceğini anlatmaya çalışmaktadır.

Bu iki madde yazarın bu öyküyü kaleme almasının nedenini ve bu öykünün derindeki metindeki konusunu aydınlatmaktadır. Bu iki nokta arasında bir ilgi kurup ilgili soruları yanıtlamadan önce şimdi de Kemal Efendi'nin anlattığı efsaneyi özetlememiz gerekmektedir:

Baş keşisin kızı Tamara'nın güzelliği dillere destandır. Gölün karşı kıyısındaki bir genç bir gün yüzerek adaya çıkar. Tamara ile karşılaşır. Gençler birbirlerini severler. Ara sıra buluşurlar. Bu buluşma Elena adlı başka bir keşis kızının dikkatini çeker. Tamara'yı güzelliği ile kıskanan Elena durumu Tamara'nın babasına bildirir. Baş keşis bir fırtınalı günde Tamara'nın gençle arasındaki mum parolasını kullanarak onun göle girmesini sağlar. Genç boğulur. Olayı gencin "Tamara!" diye haykırışları ile ve babasının elindeki mumla kavrayan Tamara kendisini göle atar. Sevgilisinin arkasından o da boğulur.

Yazar son derece acıklı ve iki ölümlü biten bu efsane ile öykümüzün derindeki metninin konusunu işlemiştir. Dolayısıyla bu öykünün yazılma nedeni bu efsanede yer almaktadır. Yazar kendisi ile birlikte pikniğe çıkan küçük kızının büyüüp evlen-

¹ Niyazi Uyar, Düş Yolculuğu, Bumerang Yayınları, İstanbul, 2002, s.83-94.

mesi konusunda bazı kaygılar yaşamaktadır. Tıpkı efsanedeki baş keşiş gibi yazar, kızının bir gün büyüyüp gönül verdiği bir kimseyle ilgilenmesine ve evlenme isteğine ruhsal bir tepki göstermektedir.

Kuşkusuz yazarın kızının her bir kız gibi bir gün bir yabancı genci sevmesi ve onunla evlenme isteği akıl ve mantık düzleminde değerlendirildiği zaman gayet doğal ve normal bir durumdur. Okumuş ve kültürlü bir öğretmen olan yazarın kendisine bu konuyu sorgulayan bir soru sorulsa her uygar insan gibi o da elbette bu durumu doğal ve normal karşıladığını belirtcektir. Çünkü bu bir doğa kanunudur. Yavru kuş biraz serpilince kendisine ayrı bir yuva kurmak için günü geldiğinde yuvadan uçacaktır. Ama bu bakış açısı sadece akıl ve mantık düzleminde geçerlidir. Oysa insan sadece akıl ve mantıktan meydana gelmemektedir. İnsan ruhu çok değişik melekelerden oluşmaktadır. Bir baba bu son derece doğal olayı her ne kadar akıl ve mantık düzleminde kabul etse ve normal karşılasa da bu konuda ataerkil bir toplumun kadına layık gördüğü sosyal konum ve rolden ötürü mutlaka gönlünün bir tarafında bir kaygı ve tedirginlik duyacaktır. Bu açıdan öykü özel bir konuyu değil her babanın kızının büyümesi, gelecekte kendisinden kopması üzerine duyduğu yaygın ve genel bir kaygıyı işlemektedir.

Yukarıda iki maddede topladığımız konular, yazarın kızının büyüyüp bir erkekle ilişki kurup evlenmesi karşısında duyduğu kaygıyı yok edecek özellikler içermektedir:

Önce birinci maddede topladığımız yazarın ekonomik durumunu, anlayışını ve bu konudaki başarılarını çeşitli vesilelerle işlediği malzemeyi bu açıdan değerlendirelim:

Yazar kendi ekonomik anlayışını "yoksul ama gururlu" bir insan portresi ile çizmeye çalışmaktadır. İyi ama bu çeşit bir ekonomik tavır kızının geleceğine dönük kaygılarına nasıl iyi gelebilir? İnsanlar geleceğe dönük kaygılarını genellikle ekonomik açıdan zengin olmakla dengelemek isterler. Ama zenginliğin sınırını ve sonunu kimse belirleyemez. Para çoğu kez başka kaygılara neden olmaktadır. Her şeyden önce zenginlik görece bir durumdur.

Yazar kendi durumunda olan bütün babalara örnek oluşturacak bir ekonomik anlayışı savunmaktadır: Bir bisiklet de olsa binilen bir aracın sağladığı yararları düşünerek mutlu olmak, evin önündeki ufak bir araziye değerlendirmek amacıyla çalışmadan ötürü utanmamak ve sıkılmamak, para harcaması yapılan yerlerden uzak durmak ve doğada piknik yapmak suretiyle vaktini daha güzel değerlendirmek... Yazar zenginlik gibi göreceli ve soyut bir kavram yerine şu anda ekonomi açısından sergilediği veya sergileyeceği olumlu ve verimli davranışlara güvenmekte, bunları kızının büyümesi üzerine ruhunda duyduğu kaygılara karşı bir tedavi yöntemi olarak görmektedir.

Ekonomiye ve ekonomik kaygılarına bu tür bir bakışın eğitim açısından büyük bir önemi bulunmaktadır. Çağımız tüketim dayalı ekonomik felsefesi ile yazarı yadırgayacak ve küçük görececek bir anlayışı temsil etmektedir. Öğretmen yazarın bu güzel öyküsü, zenginliği mevcut maddi durumumuzu saygı duyup halinden memnun olma anlayışında görmektedir. Yazar kızının geleceğine yönelik kaygıları için zenginliği değil kanaati ve sahip olduğu olanakları en iyi biçimde değerlendirmeyi ön plana alarak bizlere eğitici bir örnek oluşturmaktadır.

İkinci maddede de yazar, kızının büyümesi üzerine geleceğine ilişkin bazı kaygılarına çözüm oluşturacak konuları işlemiştir:

Yazarın köpeğe karşı uyguladığı şiddet eyleminin yerindeliğini bir okurun kavraması için kırsal kesimde başına bu tür bir olayın gelmesi ve saldıran köpek karşısında ufak bir çekingen

ve korkak tavrın köpeğin saldırganlığını nasıl artırdığını yaşaması gerekir. Çocukluğum böyle ortamlarda geçtiği için bu tür köpeklerin dilini çok iyi bilirim. Bu çoban köpeklerini taşla, hem de isabet eden taşlarla kovalama dışında başka bir seçenek yoktur. Hele yanınızda küçük bir çocuk da bulunuyorsa bu konuda köpeğe acımaya hiçbir hakkınız yoktur. Bu açıdan yazarı bu konuda kimsenin boşu boşuna zalimlikle suçlamasını istemem. Benim dikkatimi çeken şey yazarın gerçekten de başına böyle bir olay gelmiş olsa da kendisinin zalimlikle suçlanmasına neden olabilecek bir olayı burada niçin işleme gereği duymuş olduğudur? Kuşkusuz ilgili olay öykünün temelini teşkil eden bir olay olarak görülmeyeceği gibi çıkarıldığı zaman da eksikliği hissedilecek bir parça teşkil etmemektedir. Öyleyse bu parçanın öykünün derindeki metinle doğrudan bir bağlantısı bulunmaktadır. Buradaki saldırgan köpeği bir sembol olarak düşündüğümüz zaman bulmacanın boşluğu kendiliğinden çözülür. Yazar kızının büyümesi üzerine yaşayacağı olası kaygılardan birisini sahip olduğu olanaklar ile maddi ve manevi güçlerle aşabileceğini düşünmektedir. Köpek bu güçlüğü çıkaracak kişiyi taşlar da bu güçlüğü aşmasını sağlayacak olanakları simgelemektedir. Nitekim köpeğe taş atmadan önce söylediği bir söz bu düşünceleri temsil etmektedir: "*Köpeğin üstüne gittim, bereket onları salıp taşları bağlamamışlar, yerde taş çok.*"

Öğretmen yazarın bir öğrencisine uyguladığı şiddet eyleminden ötürü pişmanlık duyması da kızının büyümesi ve geleceği ile ilgili bir kaygısını yok etmeyi amaçlamaktadır. Nitekim küçük kız babasının bu itirafından etkilenmekte ve kendisinin de okula başladığı zaman aynı şiddetle karşılaşacağı konusunda kaygı duymaktadır. Öğretmen yazar utanma ve sıkılma duygularını bir tarafa bırakarak bir yanlışını itiraf etmekle psikolojik olarak büyük bir sorumluluğun altına girmektedir. Kendimizi öğretmen yazarın yerine koyduğumuzda onun bu itirafı anlatmasının ne kadar büyük psikolojik bir sıkıntıyı gündeme getirdiğini anlarız. Çünkü başkalarının eleştireceği kusurlarımızı haklı olarak saklamak isteriz. Yazar bu itirafı ile eğitim açısından büyük bir psikolojik fedakarlık yapmaktadır. Öğretmen yazar, tüm insanlara örnek olabilecek bir dersi bizlere sunmaktadır. Bu ders bütün ahlaki davranışların temelinde olması gereken bir felsefeyi içermektedir: "Kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapmayacaksın." Öğretmen yazar, küçük kızının gelecek yaşamında şiddete maruz kalabileceği kaygısıyla kendi davranışlarını gözden geçirip kendisinde olumlu bir davranış değişikliği gerçekleştirdiğini ifade etmektedir.

Öğretmen yazar bu itirafından fazlasıyla rahatsızlık duymuş olacak ki bu yanlış davranışın nedenini de okuyucuya açıklamak gereği duymaktadır. Bu amaçla kızının niçin öğrencisini dövdüğü sorusu üzerine şu açıklamayı yapmaktadır: "*Öğretmenlerimi hep döverken hatırlıyorum, herhalde ondan.*"

Yazara göre ekonomik açıdan kanaat sahibi olarak ve ahlaki açıdan insanlarla iyi ilişkiler kurarak kızlarımıza iyi bir gelecek kurabiliriz. Onun için bir baba olarak kızlarımızın geleceği konusunda telaş göstermeye ve panik yapmaya gerek yoktur.

Ama yine de yazar öyküsünün kızının büyümesi üzerine yaşamakta olduğu kaygılarını eşine yükleyerek, daha doğrusu yansıtarak bitirmiştir: "*Telaşa memuru, panik anne kapıya çıkmıştı çoktan.*"

Şenol YAZICI

Hoş Geldin Ses!

Çocuklar, ırmakta, yarısı yılanlar çıyanlar tarafından yenmiş bir kadın ölüsü bulmuştu. Dağ çileklerinin kırmızı, üzüm salkımı gibi, yemişlerinin ballanma zamanıydı. Ceplerini, kuşaklarını doldurmuşlardı ama, çocuk gözü doyar mı? Kuş üzümünün örümcek ağı olup sarıldığı ırmağın kıyısındaki ağaçların daha çok verdiğini hepsi bilirdi. Oraya indiler. Dayanılmaz, bayıltan kokuyu duymuşlardı, ilk. Sonra onu görmüşlerdi.

Bacakları dışarıda, suya yatmış bir kadına benziyordu. Doğrulup kalkacağını sanmışlardı. Ne yaptığını merak etmişler, çalıların arasına sinerek bir zaman gözlemişlerdi. Sabrı tükenen Ermeni değirmencinin kara oğlu, bir taş atmıştı yanı başına. Bir yığın kurbağa, birkaç karatavuk cehennem bir şamatayla kaçışmış, bacaklarını örten kırmızı giysinin içinden ne olduğu belirsiz bir yaratık dalgalanarak suya karışmıştı.

‘Korkuluk gibi bir şey bu,’ demişti biri. “Ne kötü kokuyor.”

Yanına inmişlerdi. Burunlarını tutarak ellerindeki sopalarla yakaladıkları bir yabani hayvanı anlamaya çalışır gibi didiklemişlerdi. Dokundukça yeri göğü tutmuştu koku.

‘Değneğin ucu değince etleri parçalanıp dökülüyordu.’ diye anlatacaklardı, sonradan.

Sadece bacaklarında et kalmıştı. Belden yukarısı suyun içindeydi ve bir cümle yaratık tarafından kemiklerine değin kemirilmişti. Kafatasından ayrılan uzun saçları biraz ötede nilüferlerin yapraklarına dolanmış duruyordu. Sol elinin parmağında bakırdan yılan biçiminde bir yüzük vardı.

Köyün yetişkin tüm erkekleri caminin önündeki küçük düzlükte, musalla taşının çevresinde ellerini önlerinde kavuşturmuş, başları yerde duruyordu. Ölüyü ilk gören çocuklar da oradaydı. Bir gurup asker süngüleri takılı tüfekleriyle, etraflarını almış, bekliyorlardı. Jandarma komutanı hırsından bıyıklarını yiyor, elindeki kamçıyı vuracak yer arantısında sallayarak adamların oluşturduğu halkanın içinde dolaşıyordu. İki gündür buradaydılar ve henüz kadının kim olduğunu bulamamışlardı.

-Ne işiniz vardı sizin ırmakta? diye bağırdı çocuklara. Yaşları azıcık daha büyük olsa, onları, katil diye hemen falakaya yatırmaya hazırdı.

Çocukların her yaptığının bir mantığı olurmuş gibi soruyordu. Çocuk bu, bıçak ağı uçurumlara bir yaban gülü ya da kuş yumurtası için inerdi. Karatavuk yavrularının peşinde, karşı köyleri aşip ormanlara düştükleri az mıydı?

Ermeni değirmencinin oğlu, komutanın ille de akla yatkın bir gerekçe bulma derdinde olduğunu fark etmişti de, ne diyeceğini bulamıyordu. Su almaya gittik, demeyi kurdu ya; değirmenleri suyun yanında değil miydi?

-Anderhana toplamaya gittik.

-Anderhana? diye tekrarlamıştı asker.

Muhtar açıkladı. En rahatları oydu. Jandarmadan çekinmiyormuş, biraz da, padişahın bir temsilcisi de oymuş ve de korkusuzmuş gibi durmaya çalışıyordu. Musalla taşına dayanmış, ellerini ardından bağlamıştı. Gene de komutan ondan yana açıklama bekler gibi baktığında hemen toparlanıyordu.

-Çok lezzetli meyveleri olur. İsterseniz alıp geleyim.

Komutan ağız dolusu sövecekti ki vazgeçti. Eliyle istemez, dedi. Çocuğa döndü yeniden

-Sonra?

-Sonra göle inelim dedik. Orda çok yemiş veren ağaçlar vardır. Bir de gölde balıklar olur. Dereden yavrulamaya gelirler, yakalarız diye...

Jandarma işine yarayacak bir şey bulmuş gibi atıldı.

-Doğruyu söyleyin, en son ne zaman gittiniz?

En azından kadının ne zamandır orda olduğunu bulacaktı.

-En son...

Başını kaşdı çocuk.

-Gitmedik. Fındık ayı, yayla... girdi araya.

Fındıklar toplanalı çok olmuş, mısırlar kumul edilmiş, top- rak insanoğlunun elinden yakasını en az bahara değin kurtarmıştı. İlk yağmurlar yağmış, ardından uzun güneşli günler başlamıştı. İlkbahar gibi ılık günler. Yazın yakıcı sıcaklığına, olanca yeşilini kavrulmuş bir biçimde bırakan toprak, her yıl oynanan bu oyuna yeniden kanmış gövermeye durmuştu. Tarlalarda kalan fasulye taneleri bitlenmiş, kol sarmış, soğan, sarımsak siskaları filizlenip boylanmıştı. Alev rengine dönmüş çimenler yer yer bir bebek gibi taze, göz bebeği gibi dokunsan incinir bir yeşille dalgalanmaya başlamıştı.

Yaz başında yükselerek, dumanlı dağların üstündeki ağacı az, bol çayırılı yaylalara çıkmış olanlar geceleri dolduran çingirak, inek böğürmeleri, kemençe sesiyle dönüyordu.

-Yani üç, dört ay önce mi?

-O zaman gittik. Hatta sel vardı, balık tutamamıştık.

Komutan çocuklarla bir yere varamayacağını baştan biliyordu ya, görünür bir şeyler yapmalıydı. Onları gönderdi. Muh- tara döndü:

-Bu kadının kim olduğunu bilmek istiyorum, muhtar. Gere- kirse tüm köyü falakaya yatırırım, bil. Gönder şimdi köylüleri, konuşsunlar, görüşsünler. Bana bir isim getir.

Köylüler sessizce dağıldılar. Caminin ardına, görünür ala- nın dışına çıkanlar, hemen orda birden değişiyor, sanki uzun bir uykudan ayılmış gibi canlanıp, yüksek sesle konuşmaya başlı- yordu. Askerler de, köylülerin getirdiği ekmek ve sütü kaşıkla- maya gidince bir muhtar bir de jandarma komutanı kaldı, orta- da.

-İstiyorum, dedi komutan. Hem de hemen.

Sesini biraz yumuşattı.

-İlk senden başlarım falakaya bak.

Muhtarın tüyleri diken diken oldu. canının ne denli acıyaca- ğından daha çok, köylünün önünde bir falakaya yatırılırsa itibarının ne olacağını düşünerek ürperdi.

-Yapmazsın her hal, komutanım.

Komutan tıslayarak güldü.

-Görürsün. Şimdi bana kadınları topla. Önce senin kadın- dan başlayalım.

Muhtar peynir, tavuk, yağ taşıdığı komutanın ona kafayı taktığını seziyor, ama ne yapacağını da kestiremiyordu.

-Benim köroğlu sizlere ömür. Ama ben olsam...

Hişimla baktı subay.

-Sana sormadım. Kadınları getir.

Muhtar rahatsız oldu. İki gündür harmanda işini gücünü bırakmış, her türlü sövmeye, itilip kakılmaya katlanan bu adamlar kadınlarının toplanıp sorgulanmasından hiç hoşlanmayacaktı. Suskunlukları bozulabilir, tatsız şeyler olabilirdi. Komutan delirmiş olmalıydı, bunu düşünemiyor muydu? Daha önemlisi kararlarını askerlerin ellerine teslim ettiğinden dolayı muhtarı hiç affetmeyebilirlerdi.

Başına geleceklerden endişelense de sürdürdü.

-Üç köy iner o ırmağa, bir biz değil. Ayrıca dere içinden alem yapmaya da gelirler. Belki onlarla gelen bir kadın, filandı. Bir de oralar denense...

Doğruydu. Bulanlar buralı diye kadının da buralı olması gerekmiyordu hoş.Yine de subay kabullenmedi, hemen.Oturduğu musalla taşından kalkıp volta atmaya başladı.Mezarlığın kıyısına oturmuş, yüzünde bembeyaz, iri dişlerini gösteren bir gülümsemeyle bakan sarı saçlı bir çocuk görünce, öfkelenildi.

-Sen niye gitmedin velet, dedi.Yürü.

Sanki duymamış gibi oturuyordu.Cinleri tepesine çıktı.

-Git arkadaşlarınla oynasana, diye bağırdı

Çocuk, onu kızdırdığını anlamış korkuyla kalktı. Muhtar bir şey söyleyecekti vazgeçti.

-Ne biçim çocuk bu? dedi. Sanki...

Muhtar güldü.

-Çocuk değil o. Ben yaşlarda var. Köse deriz. Yarı mecnun bir gariban işte. Kimse onu adam yerine koymaz.

Kimsenin Köse'yi adam yerine koyduğu yoktu. On iki, on üç yaşlarında çelimsiz bir çocuk gövdesine sahipti. Göğsü içeri göçmüş, sırtı kamburdu. Nesi varsa tüy adına beyaza yakın sarıydı. Dar alınının hemen ortasından başlayan saçları hiç budanmayan gür çalılıklar gibi başını sarardı. Kıpkırmızı hiç çıkmayan sakalsız yanakları, parlak mavi gözleri ona bir çocuk görüntüsü veriyordu.

Komutanın önünden geçerken gülümsüyordu hala.

-Sırtıma ulan, diye bağırdı komutan.

Sırtımasını engelleyemedi ama, elleriyle yüzünü kapatıp kaçtı, Köse.

-Kimin nesi bu ucube? diye sordu muhtara.

-Hiç kimsesi yok.Garip yalnız.Hep gülmesi ondan. Başka türlü kimse bakmaz yüzüne biliyor. Hayatın sillesini yemiş. Ne boyu büyümüş, ne sakalı. Bir de kimsesizlik.

Komutan askerleri toplayıp diğer köye gitti. Oralarda da tüm gayretine karşın bir yere varamamıştı. Kadın kimdi belli değildi. Ağız birliği etmişler gibi, köylerinden hiç kimsenin eksik olmadığını söylüyorlardı. Rumlardan, Ermenilerden laf almak daha da zordu. Dahası üstlerine çok gitmeye de gelmezdi. Hemen Rus ya da İngiliz konsolosluğu devreye girerdi. Padişahı bile ayağa kaldırırlardı. Sıkı emir vardı. Gayri Müslimler bu tür sorunlarını kendi aralarında aşacak, kendi mahkemelerinde yargılayacaktı. İstek olmadan işlerine karışılmayacaktı. Sonunda pes ettiler ki, çekip gittiler.

Askerler karşı köydeki kilisenin önünde toplanan kalabalığı dağıtıp dereye inen yola saptıklarında muhtarla Kayış Ömer, musalla taşına oturmuş bakıyorlardı.

-Sonunda gittiler, dedi muhtar. Rahatlamıştı.

Ömer:

-Gene gelmezse, dedi.Yahu şu kadın Köse'nin yanındaki ne idüğü belirsiz kadın olmasın?

Yaz ortasında Köse'nin evinde bir kadın görülmüştü. Güya deniz kıyısından bir köyden kimsesiz bir kadın almış gelmişti, karı olarak.Hoş peri padişahının kızı varacak değildi Köse'ye.Meraklı kadınlar anlatmıştı. Görmek için gitmişler, yüzle-

rine bile bakmamış, kapının aralığından şöyle bir görünmüştü. Bir gözlerini açıkta bırakan bir yaşmakla bağlıydı başı. O gözlerden biri de akmış, bir beyazlıktı, kördü. Kapıyı tutmaya çalışan elinden de anlamışlardı ki, çolaktı da.Yüzü Arap gibi simsiyahtı. Gerçi Asiye, o siyahlığın kömür karası olduğunu söylemişse de, Asiye oldum olası iyi görmezdi.

Sonra da her ne kadar, Köse daha önceden nikah yapmış olduğunu dese de, Cinci Faik'e yeniden nikah kıydırmışlardı. Kadının vekili de Köse'nin uzaktan akrabası Ömer olmuştu. Sonradan, vekili olduğu kadını görebilmek için sık sık Köse'nin evine gitmişse de, kadının şöyle bir uzaktan biçimli uzun boyunu görebilmişti ancak.

'-Asiye kimi gördü bilmem ama benim gördüğüm o boy postaki kadın çirkin olamaz.' deyip dururdu.

Ayına varmamıştı ki, Köse evinin etrafında güya tavşan avlamak için dolanıp duran Ömer'i görünce, ağlamaklı bir yüzle;

'-Kaçtı gitti,' demişti.

Sular seller gibi gözyaşı akıtmıştı, üstünü başını yırtmıştı. O varken, yaptıklarını, tamir ettiği kapıyı, ırmaktan topladığı yumuşak otlardan yeni diktığı yatağı anlatmıştı. Ömer, dinlerken Köse'nin derdinin bir kadın değil, yalnızlık olduğunu hissetmişti. O kadın kimsesizliğini unutturmuştu ona, demek ki.

-Hadi ordan, dedi muhtar. O kadın gideli bir ay oldu olmadı. Oysa ölü, en azından yazdan beri orda. Karı baktı ki, Köse de erlik yok, çekti gitti. Adam gibi adamlar karı saklayamıyor, Köse kim?

Sorduğuna pişman olmuştu, Ömer'de:

-Laf olsun işte, benimki de.

-Dur bakayım, dedi muhtar. Nasıl geldiğini gören oldu mu? Yok. Nasıl gittiğini gören?... Dese miydik komutana? İyi de ne idüğü belirsiz karı yüzünden, komutan herkesi falakaya yatırır ve de öldüreni bulmadan gitmez. Kesin üç beş sakat veririz. Bırak. Sen yalnız Kösenin ağzını ara.

-Aradım, dedi Ömer. Kaçtı, dediğinde aradım. Ağanın fındığını kolluyormuş, bir sabah gelmiş ki, karı sır.

-Pek hırlı bir şey değişmiş kadın? Aslını tam bilemem ya, belki de milletin uydurması.

-Ben de duydum. Köçekçe miymiş ne? Zilleri taktığında yer yerinden oynarmış. Öyle de güzel. İyi de Köse'ninkinin gözü kör, kolu çolak, rengi Arap rengi.

Muhtar, nerden biliyorsun, der gibi baktı.

-Gören kadınlar, dedi. Ben görmeye uğraştım doğrusunu istersen ama, göstermedi..Eh nikah vekili değil miydim? Vekili olduğu malı görmeli insan.

Muhtar bir tekme attı ona.

-Görsem kaçmazdı. Köse de yalnız kalmazdı yeniden. Sevabı var işte. Şimdi her akşam Köse, gene ya senin orda ya da benim ordadır. Ne güzel kurtulmuştuk ondan. Evine gidiyordu, kaç aydır. Şimdi ona bir karı bulmak boynumuzun borcu.

Muhtar sinirlendi:

-Akraban,sen bulursun artık. Zaten anlarsın bu işlerden..

Köyün dışındaki bir çukura atıp örtüler, kadından arta kalanları. Hoca bir iki dua okudu. Cemaatte kimse yoktu. Sadece Köse, arkadaki yaban güllerinin arasına sinmiş dua ediyordu.

Kadının gömüldüğü günün akşamı Köse, bütün vadiyi, ortadaki derenin ulaştığı denizi gören mezarlıkta dalgın dalgın oturuyordu. Saatlerce oturdu. Askerlerin köyden ayrılıp ırmağı geçişlerini, sonra dere boyu gözden kayboluşlarını izledi.

Karanlık iyice artıp karşı ki dağlar birer gölgeye dönünce kalktı. Geçerken annesinin taze toprakla örtülmüş mezarına göz attı. Yerinden oynamış, yeşil, tahta baş ayağını eski yerine takti.

Kalktı, mezarlığın ardından, akasyaların, Hindistan ağaçlarının arasından geçen yoldan evine gitti. Eski bakımsız ev, karanlıkta daha kötü gözüküyordu. Karamış, otlar, yosunlar bürümüş tahta kaplamalı çatısı yer yer delinmiş ve çökmüştü. Bir taşın altına saklamış olduğu anahtar bulup kapıyı açtı. Yer evi küf kokuyordu. Kalın duvardaki taş raftan aldığı ucu beyaz bir çemberle sarılmış değneği, zift kabına daldırdı. Aynı delikten aldığı çakmak taşıyla tutuşturduğu kav yardımıyla yaktı. Eski evin dumandan simsiyah duvarları solgun ışığı yuttu, şöyle böyle aydınlandı. Kısa sürede dört yanı keskin bir reçine kokusu sardı. Bir süre pilekinin başındaki pösteği de oturdu.

Bir ses duymuş gibi bakındı. Meşalenin altından sızan erimiş reçine, yere şip şip diye damlıyordu. Teneke bir kutuyu altına sürdü. Ayaklarını çıkarıp seti geçti. Odaya girdi. Pencerenin hemen yanında setin üstünde oturan bir kadın karaltısına bakıp gülümsedi.

-Geldim anne, dedi.

Yandaki sedirin üstünde oturan kadına tuttu, elindeki meşaleyi. Beli peştamallı, başı baş örtüsüyle sıkıca kapalı, bir gözleri açıkta, çok zayıf bir kadına benziyordu. Işık yaklaşıncaya baş örtüsünün altında kemikleri dağılmaya yüz tutmuş bir kuru kafa gözükte. Göz yuvarları bir kuyu gibi karanlık ve boştu. Annesiydi. Bir süre önce, çoktan dağılmış kemiklerinden ne varsa arta kalan, çıkarmış mezarından getirmişti.

Sonra duvara dayalı, neredeyse tavan kirşilerine değecek kadar uzun tüfeği aldı. Yer evine döndü. Pilekinin başında oturup temizlemeye koyuldu. Bu tüfek ona Rusya'da çalışırken ölen babasından kalan tek hatıraydı.

*

Esکیدen öyleydi. İnsanlar buradan kalkar, Batum'a, Tiflis'e, Kırım'a bütün dikmeye mısır biçmeye giderlerdi. Kimi orda yerleşir, kıyılarda balıkçılık içerlerde burada ne yapıyorsa aynen onu yaparlardı; bütün, mısır, buğday... Rusya'dan da, hele Çerkez ve Gürcülerden çok gelen olurdu.

Liman, Rusya'dan gelen, uzun boylu, samur kalpaklı, dizlerine değin inen kaftanları olan siyah saçlı, sürmeli gözlü, yoksul Rus Kazakları, Çerkezler, Kırım Tatarları, Gürcülerle doluydu. Bu insanlar tarım işçiliği bilmeyen, yük taşıyan, ağır işler gören, azıcık gemicilikten anlayan, kavgacı, içkici insanlardı. Köse'nin babası da Batum'un oralarda bir yere çalışmaya gitmişti.

Köse, orada doğup büyümüşü. Renksiz saçından, kaşından mı, yoksa Urusya'da doğmasına birçok şey yakıştırdıklarından mı, Urus derlerdi ona.

Pek anımsamıyordu Rusya'yı. Deniz kıyısında, dönecek babasını beklerken ayaklarının gömüldüğü yumuşacık kumları, açıklarda kelebekler gibi koşturan tekneleri, hiç yitmediği anasının küfle reçine arası kokusunu ve sürekli çalan kilise çanını anımsıyordu.

Babası, bir gün çıktığı denizden geri gelmemişti. Annesi de onu alıp dönmüştü. Çatısı çökmüş evlerini onarıp birkaç dönüm tarlalarını, fındıklarını işleyip yaşamaya çalıştılar. Bir zaman sonra da anne de, öksürüklerle ciğerlerini kusa kusa ölmüştü. Köse bir damla çocuk, yapayalnız kaldı. Götürüp aşağıdaki mezarlığa gömmüşlerdi. Köse o götürülürken yoktu. Bir başka çocukla değirmene gitmişti. Geldiğinde yakınları evine gitmeye bırakmamışlardı. Annesinin Rusya'ya gittiğini, dönün-

ceye değin onlarda kalacağını söylemişlerdi ama, bir şeyler olduğunu sezmiş, eve koşmuş, annesini bulamamıştı. Sonra çöken karanlıktan ve yalnızlıktan korkup dönmüştü. Mezarlıktan geçerken gördüğü taze örtülmüş mezarın annesinin olduğunu çok geçmeden öğrenmişti.

Günlerce bir köpek eniği gibi mezarın dibinde ulumuş, ayrılmak istememişti. Kimi sabahlar onu mezara sokulmuş uyurken gördüğünü söyleyenler olmuştu. Acıyanlar olmuştu.

'-Annesine ulaşmak için mezarı, o deli açıyor, göreceksiniz kadını çıkaracak ordan.' diyenler de.

Özgür BOZ

Gölecek

Gül ve haç , Leylak ve minber
sesler yükseliyor kurşuni geceden
köprüden ömürler sarkıyor
korkuluklar bekliyor kubbeleri
bozulmuş kan rengi caddelerde
güzel yüzlü çocuklar yürüyor
Sudan çıkıyor haç , yankılanıyor ezan
Yedi kollu şamdan menora
gittikçe daralıyor tapınağa giden yol
gök kararıyor
çarpışma başlıyor
Yeryüzünde ve gökyüzünde
sırta vakıf olanlar
vaftiz ediliyor ateşle
Ben varolanım diyor ,
bilgelik ve merhamet taşıyor
zamanın ışığı
Yeraltı şehirlerinde yangın
Dehizlerde ölümün esintisi
Çiy ve ışık

Gölge dur!

Önünden gitmiyor aslın!

Elinin değdiği otları yolup mezarın içine doğru bir çukur açmıştı minik elleriyle. O çukura sokulup sessiz sessiz ağlıyordu. Zorla çekip almışlardı onu. Uzak tutmak için dayısının kazan zincirine çözemeyeceği bir düğümle sıkıca bağlamışlardı. Caminin hocasını, Ayvasıl'daki kilisenin papazını bile getirmişler, üç gün okutmuşlardı.

Papazla hocanın ona bir faydası olmamıştı ama, başka türlü ipten kurtulamayacağını fark ettiğinden düzelmiş gibi yapmış, çok bir zaman da mezarlığa gitmemişti. Daha doğrusu kimse gittiğini görmemişti.

Artık evinde yatıyordu. Kaldığı akrabalarından hiç biri istemiyordu onu. Gerçi biraz ayaklanıncaya değin damda, ahırda yatmasına izin vermişler, önüne de bir parça ekmek atmışlardı ama, hoşnutsuzluklarını da belli etmekten geri kalmamışlardı. O da kimseye kızmamış, küsmemişti ya da belli etmemişti. Evinde yatmayı istiyordu zaten. Gecelerin büyük bölümünü gidip annesinin mezarının yanında açtığı bir çukurda geçirdiğini kimse bilmiyordu.

Köse, bir yabancı ot gibi, akıl sır ermez büyürken bir de bakmıştı ki, daha dünkü çocuklar bile gelip geçmişti onu. Boyları onun iki katı olmuştu. Daha da kötüsü arkadaşları burma bıyık, sakal bırakmaya başladığında onun yüzünde tek bir sakal çıkmadı.

Artık adı unutulmuş, 'Köse' diyorlardı.

Urus, denilmesi Köse'den daha sevimli geliyordu ama, ki-me sözünü geçirecekti ki? Bir iki terslenmiş, hiddetlenmiş, arkadaşlarıyla girdiği kavgadan yenik düşünce yılmış, değişti-remeyeceği Köse'liğe alıştırmıştı kendini.

Hiç öne çıkmazdı. Kimsenin sözünü kesmeden, söze katılmadan, yüzünde aptal bir sırıtma bembeyaz sağlıklı dişlerini göstererek her ne yardım istense koşmaya hazır dururdu. İnsanları kızdıracak olsa, yüzü fırtınalar içinde sarsılır, kısa boyu iyice küçülür, bir enik yavrusu gibi sinmiş yiyecek olduğu sopayı beklerdi. Görülme de, Köse her yerde vardı. Bir köşeye sinmiş anlatılanları can kulağıyla dinlediğini bilirdi, insanlar.

Zaman zaman, küçük çocuklar bahçesine zarar verir, evinin çatısındaki ince hartamaları uçurtma yapmak için koparır, kedilerini dallara asardı. Öyle zamanlarda yüzü pancar gibi kırmızı, gözü dönmüş, dişlerini sıkarak üstlerine gittiği olsa da başa çıkamamış, çocuklardan da yılmıştı. Bütün çocuklar ona karşı iş birliği yapardı. Mısır kutularına soktukları çivileri ya da tava sapından bozma bıçaklarını sıyırıp üstüne yürürlerdi. Anne babalarına da şikayet etmezdi onları. Bilirdi ki, kimse, onun yüzünden çocuğuna kızmayacaktı. Kimsenin onu sevmediğini, istemediğini biliyordu ama, neyleyecekti ki? Artık her bir şeye alışmıştı bir tek şey dışında; evine gittiğinde, hissettiği kimsesizliğe, duvarlardan, tarabalardan üstüne üstüne gelen tek başınalığa alışamıyordu. Konuşacak birini bulabilmek için aklını atıyor, birilerinin evine gidiyor, çoğu kez de kovuluyordu. Evinin yanından günün her hangi bir saatinde geçenler, içerden sürekli bir konuşma sesi duyarlardı. Sanki Köse bir yiğit arkadaşını eve doldurmuş, sohbet ediyordu. Oysa, isli duvarlara, sakladığı yiğitle kediyeye, bağladığı süpürgelerine uydurduğu, o akıl almaz öykülerini anlatıyordu. Biri evine gelse, dinlese onu azıcık, neyi varsa vermeye hazırdı. Ama kimse gelmiyordu. Kırk yılda bir, işi olduğu için gelen de kapıdan çağırıyor, içeri girmiyordu.

Sonunda biri geldi. Köse'nin eve ses geldi.

İkyazdı, fındıkların toplanmasına vardı. Bir gece toprak yer evinde oturmuş, dört yanında oynayan kedileriyle konuşup süpürge bağlıyordu.Özenle kestiği süpürgeleri yan yana diziyor, demir tarakla tohumlarını ayıklıyor, önce bağlarından sımsıkı bağlayıp, sonra da tarayarak dikeydiyordu.Tarlasının yarısını süpürge ekmişti. Kış boyu süpürgeler yapıyor, bir yemeğe, bir tava pidesine dağıtıyordu.Bir miyavlama duyduğunu sanmıştı önce. Kedilerden biri dışarıda kalmış olmalı diye düşünmüştü. Nasılsa eve girecek bir delik bulurdu.

Bir süre sonra ses yeniden yükselmişti.

Yer evinin küçük bir bezle örttüğü camsız penceresinden aşağı bakmıştı. Süpürgeler rüzgarın önünde nazlı nazlı sallanıyordu.Başka bir şey göremedi. Sonra kapının çalındığını duymuştu. Çalınmaktan öte tirmalanıyordu.

Elinde, sapları kestiği büyük bıçak kapıya yanaşmış, karga burunu kaldırıp kendini duvardan yana, güvenceye alıp, öyle açmıştı. Dış budağın gölgesinin ileri geri oynadığı kapı eşiğinde ayırt etmekte zorlandığı bir yiğit vardı.Korkuyla kapıyı kapatacağı ki, inlemeyi duydu. Bir kadındı.

Köçekçeyi o zaman tanıdı. Korkunç bir dayak yemiş, yaralı, perişan haldeydi.

Köse kedilerine baktığı gibi özenle ona da bakmıştı.Çok zamandır evinde bir başka can, başka bir insan almamıştı.Hele bir kadın...Bir gün sonra kendine gelen kadın nerede olduğunu anlayamamış, ayağa kalkmaya çırpınmış ama büyük bir acı duyarak yere yıkılmıştı.Sağ ayağı kalça kemiğinden çıkık gibiydi.Kolunu da kullanamıyordu.

Hikayesini kopuk kopuk anlatmış, yalvarmıştı.Oyuncuydu. İçkili, erkek alemlerinde köçek oynardı. Karşı köylerden birileri, kadını alem için götürmüşler, sonra da içerken her nedense birbirine düşmüşler, o arada da, öldüresiye dövmüşlerdi onu. Kadın ellerinden zor kaçmış, ırmak boyu sürünmüş, buraya ulaşmıştı. Birileri duymasın istiyordu. Bulacaklarından, öldüreceklerinden korkuyordu. Sonra yeniden bayılmıştı. Köse korkmadı mı? Çok korktu. Onu arayanlar kendine de zarar verebilirdi. Ne var ki, yıllardır insan görmeyen evindeki bu şenliği, ne pahasına olursa olsun koruyacaktı.

Yüzü gözü kan revan kadının, bütün vücudu kırıklar içinde olmalıydı.onu iyileştirecekti.İyileşecek, nasılsa dışarıda korktuğu birileri olduğu için gidemeyecekti.hep onla kalacaktı, sonsuza kadar.Ne bulursa ona taşıyacak, kedilerinden çok daha iyi bakacaktı.Tek istediği konuşacak bir insandı.Çevresinde bir insan nefesi duymaktı.

Onu nasıl iyileştireceğini bilemiyordu.Kırkıcı Seher'in yaptıklarını anımsamaya çalıştı. Bir kezinde bir köpek tarafından kalçası çıkarılan kediyi yarı beline değin hamura yatırmış, bekletmişti.Sonra da çözmüştü.İyileşmişti kedi.

Kalkmış kazanla su kaynatmıştı.Kadının inlemelerine aldırış etmeden soymuş, ta anasının zamanından kalma fırında ekmek yapmak için kullanılan büyük hamur küleğine sokmuş sabunlu suyla bütün bedenini silmişti.

Bunu yaparken çıplak kadını merak ve şaşkınlıkla incelemişti.İlk kez bir kadını çıplak görüyordu.Bir ara soyunmuş, kadının yanına uzanmış onun bedeniyle kendininkini karşılaştırmıştı.Kadının biçimli yapısının yanında, içeri göçük, kaburgaları sayılan çelimsiz vücudunu çok çirkin bulmuştu.Tenini onca yara bereye karşılık pürüzsüzlüğü, bacaklarının düzgünlüğü onu şaşırtsa da, en çok iri, uçları üzüm taneleri gibi siyah göğüsleri ilgisini çekmişti. Göğüs uçlarıyla oynamış, kaygan tenini okşamıştı. Sonra da büyük bir külekte hazırladığı, yemeye kıyamadığı mısır unu hamurunu, bulabildiği yumurtalarla karıştırarak bulamaç yapmış, bedenine sıvamıştı.Bir başı dışarıda kalmıştı.Günlerce öyle yatmıştı.

Bir iki gün sonra kendine geldiğinde Köse yanı başında zon iskemlesinde sayıklıyordu.O ayılıncaya değin evden dışarı adım atmamıştı.Korkmamasını, iyileşeceğini söylemiş sulu bir şeyler yapıp kadına yedirmişti. Haftalarca başında oturmuştu. Sıkılmasın diye, öyküler, masallar uydurmuştu onun için, bıkmadan. Kadın da başından geçenleri anlatmıştı.

O gece, dere yatağındaki evinden almıştı onu dört kişi. Sonra karşıdaki düzlüğe gelmişler, alem yapıp içmeye başlamışlardı.Köçekçe de kimi kalkıp oynuyor, kimi de yemekte eşlik ediyordu onlara. Sonra da içlerinden biri sululaşmaya, kadının orasını, burasını mıncıklamaya başlamıştı. Köçekçe, çoğu yanında bir adamıyla giderdi ama, o gece yalnızdı. Adamlardan ikisini önceden tanıyordu, ona kanmıştı. Güvenilir insanlar gibi gözüküyorlardı, kaç kez alemlerinde oynamıştı. Ne var ki, bu kez hiç kimse adamın yaptıklarına ses çıkarmamıştı. Bir ara da kadını zorla çalırların ardına sürüklemeye kalkmıştı. Kadın çığlık çığlığa kurtarılmak için bağırarak, aldırış etmemişlerdi. Adam da susturmak için yüzüne vurmuştu. O da nasıl olduysa adamın belindeki Sürmene bıçağını kapmış, ol orta karnına saplamıştı. Arkadaşlarını o halde gören diğerleri de kadını döverek bu hale getirmişlerdi. Öldürmeye vurmuşlardı. Sonra da ırmağa atmışlardı. Suyun etkisiyle olsa gerek kendine gelince, karanlıkta ne yana gittiğini bilmeden sürünmüş, buraya gelmişti işte.

O konuşurken Köse, kendisini ciddiye alıp da anlatan ilk insana duyduğu hayranlıkla her söylediğine inanarak dinlemişti. İçinden takdir de etmişti. Köçekçeyse köçekçe. Herkes bir iş yapardı, iyi kötü. Namusuna sataşan adamı vurmuştu.

'Ben buradayken sana kimse dokunamaz,' demişti. 'Kimseye demem, kimse de bulamaz. Bu köyün en namlı adamlarının vurmadiğı aynayı iki yüz adımdan vurdum ben, biliyor musun? Bununla.'

Gösterdiği duvara dayalı tüfektir. Kadına güven verebilmek için, neredeyse tavan kirişlerine degecek kadar uzun tüfeği alıp göstermişti. Tüfek ağızdan dolma iri ve uzun namlulu, kocaman ceviz ağacından işlemelerle süslü dipçiğı olan bir Osmanlı tüfeğıydi. Doksan Üç Harbi'nde çok işe yarasa da artık rafları süsleyecek bir hatıra olması gerekirken Köse'nin titiz ve becerikli ellerinde hala iş görüyordu. Doldurulması zor olan tüfeğı bir damla boyuyla taşımakta güçlük çekse de, bir omuzladı mı, uçan kuşu kaçırmazdı. Hem bu becerisinden hem de çok bir şey istemesinden dolayı ağanın fındıklarının devamlı bekçisi oydu.

Ona kalsa daha durmalıydı ama, kadın yatmaktan bunaldığını söylüyordu. Sertleşip taş gibi olmuş undan kalıbı sökmüş, çıkarmıştı. Günlerdir yatan bedeni, yara bağlamış, pişik içindeydi. Hiç tiksini-memiş, tuzlu suyla, ısırganla, kül suyuyla temizlemişti. Bir gece, kadın, Köse'nin ısıtıp taşıdığı suyla kendi kendine yıkanmıştı. Yaralarının yerleri pembe pembe duruyordu ama iyileşmişti. En azından kalçası düzelmişti. Bir kolu tutmuyordu, bir gözü de akmıştı ama, buna da şükürdü.

'Biraz daha yatsaydın,' diyordu Köse. 'Kolun da düzelirdi' Gözü iğnecilik yapacak hiçbir şey yoktu.

'Çok çirkinim,' demişti, kadın ağlayarak.

Köse'ye onun yaşamında gördüğü en güzel insan olduğunu düşünüyordu. Gene de onunla birlikte ağladı.

Köse onu zaman zaman küçük cep aynasının karşısında kızıl saçlarını tarayarak süslediğini, yüzünde korkunç bir acıklılıkla akan gözüne baktığını gördüğünde içi sızlardı. Bir şeyi, artık hiç geri gelemeyecek bir şeyi özlediğini bilirdi. Kendisi hiç sakal çıkmayacak yanaklarına bakıp ne hissetmişse onları hissediyor olmalıydı.

Bir akşam eve döndüğünde her bir yan tertemiz süpürülmüş, kara ateşte büyük tencereyle mısır ve patates pişirilmişti. Evdeki senlik hoşuna gitmişti. Çekine çekine,

'-Kalsan hep, bu ev ses istiyor,' demişti.

'-Ses?...' demiş, acıyarak bakmıştı, kadın.

O gece öteki odadan çıkıp onun odasına geçmiş, içi ot dolu yatağın içine fırından yeni çıkmış bir pide kadar sıcak, sevimli girmişti. Onun yanında yatmasından çok haz olsa da elini sürmemişti ona, Köse. Yaşamında hiçbir kadınla birlikte olmayışı bir yana, doğru da bulmamıştı bunu.

'Yaptıkların için verecek başka bir şeyim yok,' demişti kadın. 'Niye uzağa kaçıyorsun?'

Utancından kıvranıp zor konuşmuştu, Köse.

'Sen daha fazlasını yaptın bana. Konuşacak kimsem olmadı benim.'

Hiçbir şeyi olmadığını düşünmüş, ağlamıştı da. Kadın sevip okşamıştı, başını.

'Şimdi var. Ben kör, çolak, sen de...böyle, bulduk birbirini. İyi de erkek de, değil misin sen?'

'Nikahlım değilsin, el süremem sana.'

Sonra uyumuşlardı. Birkaç güne varmadan evdeki kadını fark etmişti köylüler. Köse, köylüye kentin oralardan bir yerden kimse-siz bir gelin alıp geldiğini duyurmuş, camideki Cinci Faik hocaya nikah kıydırmıştı. Bir iki konu yapılmışsa da, bu bir gözü akmış, yüzü gözü Arap, kimseyle tek kelam etmez, evine gelenle görüşmez kadın, ancak Köse'ye yaşarır diyerek unutup gitmişlerdi.

Köse, bir tavuk kesmişti, o akşam. Kadının parmağına anasından kalma, yılan biçiminde bir yüzük takmış, sonra da yatağa

girmişlerdi. Sabaha kadar evin isli duvarlarını aydınlatan yer ateşi sönmemişti.

Yere göğe sığmıyordu Köse. Erkekti. O çöpür, çelimsiz bedeni, dağ gibi adamlar gibi bir erkeğı saklıyordu..Yıkılmaya yüz tutmuş helasını onarmış, komşulardan kalaylı bir tencereyle, bir kap almıştı. İrmak kıyısından topladığı en yumuşak otlarla yeni bir yatak yapmıştı. Yüzü gülüyordu. Yaranmak, sevilmek için değil, adam gibi gülüyordu. Ortalara çıktığı yoktu ama, çıktığı hesaba katılması gereken bir edayla dolaşıyordu. Az değil, evli barklı bir adamdı o da.

'-Yaşam da en güzel şey, iki yüz adımdan yüz parayı vurmak değil. Soylu atların üstünde kurumla dolaşmak, ağa kadar fındığın olması değil. Bir insana, seni bekleyen bir sese sahip olmak, en güzeli,' diye söylemişti, Ömer'e.

Birazcık evden ayrılrsa onu özlüyordu.

Her gece eve büyük bir özlemle koşuyor, kuru ekme ne bulmuşlarsa yiyip uzun uzun konuşuyor, ardından yatağa giriyorlardı. Bir yandan da, ona alıştıça korkusu da çoğalıyordu. Gidecek, birileri onun alıp götürecektir, elinden alacaklar ya da öldürdüğü adamın arkadaşları gelip bulacak diye öd kopuyordu. Gerçi ormanlarda ölen bir adamdan hiç söz edilmemişti ama, kadına, bir ölü bulundu, demişti. Korkuyordu işte. Bir akşam onu bulamamaktan korkuyordu. Yüzüne birazcık kömür karası sürüp kapanmasını, ola ki, gelen olursa kapiyı bile açmamasını öğütüyordu. Tanıyıp onu bulabilirlerdi.

Yaz ortalarında bir geceydi. Günün doğmasına çok yoktu. Dağların dorukları, yıldızların solgun bir benek gibi durduğu göğün altında belli belirsiz çizgilerle titriyordu. Uzaklardan bir kemençe sesi geliyordu. Gece boyu ara ara çalmıştı.

Tahsin Ağa'nın Giresun ehiliyle dikili fındıklığı, köyün ortak malı ormanın hemen dibinden başlayıp Çatlı'nın kıranı, Güvercin Kayalarını içine alıp tatlı bir eğimle artık suyu iyice azalmış dereye uzanıyordu. Fındıklığın hemen ortasında bir yüksek çimenliğe dört direk üstüne bir kulübe yapılmıştı. Üstü kızılagaç dallarıyla örtülüydü. Dört yanı rahat görebilmek için açıktı. Bakınca tüm fındıklığı ayna gibi görüyordu. Ay varsa ocakların arasına giren kedi bile gözden kaçmazdı.

Köse, orada, uzun tüfeğı dizlerinde ağanın fındığını kolluyordu. Çakır aydınlık değilse, fındığı dallarıyla bile götürseler görme şansı yoktu. Öyle de o bekçi olduğundan bu yana tek gaga çalınmamıştı dalından. Hırsızlar onu, hele iki yüz adımdan hiç şaşmayan, bir ağacı kalbura çevirecek tüfeğini hesaba katıyor olmalıydılar.

Köse, zaman zaman tüfeğini kuşkulandığı yöne çevirir, ateşlerdi. Geceyi parçalayan seslerle bir küçük top gibi patlardı silah. Görmesi gerekmezdi. Nişan aldığı her neyse kaçamazdı. Gez, göz, arpacık diye çöktü mü tetiğe, ertesi gün oradan geçenler ya bir yaban domuzu, ya da bir köpek ölüsüyle karşılaşarlardı. Barut'u saçması da ağadan olduğundan hiç sakınmadan ateş ederdi. O yüzden işi olan da o yöreden geçmezdi.

Bir kezinde caminin önünden güneydeki aynayı paramparça etmişti, tek atışta. Herkes şaşkınlıktan küçük dilini yutmuştu. Gerçi köyün sözü geçenlerinin yanında yaptığı bu gösterişten dolayı, çok mu çok pişman olmuştu ya, sonradan işine de yaramıştı, ağanın kapısında fındık bekçisi olmuştu.

Aynayı vurduğunda köyün en bıçağı kesenleri oradaydı. Gözlerindeki şaşkınlığı anımsayınca neşelendi. Gırtlığına kılçık kaçırmış bir kedinin öksürmesi gibi güldü.

Kapanan göz kapaklarını ovaladı. Doğrulup odunla yapılmış kulübesinden aşağı indi. Kulübeyi ayakta tutan ana direğin dibindeki toprak testiyi alıp başına dikti. Tiril içliğine sızan sular ürperti onu.

Aşağılara baktı. Dikkat edince fark etmişti. Kemeçe sesi durmuştu. Nereden geldiği, yön değiştiren rüzgardan anlaşılmıyordu ama ,Köse'nin kulakları keskindi. Uçansu'yun üstündeki düzlükte olmalıydılar. Kadın kahkahası, kalabalık erkek konuşmaları duymuştu. Sonra hepsi kesilmişti.

Kuş uçuşu, ancak bir silah mermisinin erişebileceği kadar uzak, insan kolunun saramayacağı ağaçların arasında, ırmağın derinlerindeki Uçansu'dan buraya ses gelmesi bile inanılmazdı. Rüzgarın bir oyunu da olabilirdi. Rüzgar zaman zaman öyle dalgalarla girdaplarla alır taşırdı ki sesi, yanındaki konuşma dağları dolaşır döner gelirdi de, insan uzaklardan geliyor zannedirdi.

Her halde kadın oynatarak eğleniyorlardı. Kim olabiliyor, diye düşündü. Dağların içindeyse Rum ya da Ermeni eşkiya olabilirdi. Daha yakında ırmaktaysa köyün bileği güçlüleriydi. Az da olsa başka köylerden dere boyundan çıkıp ırmak içinde eğlenenler çıkardı ama, ortalığın karışmaya döndüğü şu günlerde pek akıl karı değildi bu. Hele kadın almak, gelmek.

Yaşamında hiç köçekçe oynamadığını düşündü Köse. Köçekçe oynamak, herkesin yapacağı iş değildi; ancak beylerin, ağaların işiydi. Masrafını karşılayabilmek, getirdiğin kadına sahip çıkmak, birilerinin gecenin içinde çalacağı kurşuna göğüs gerebilmek gerekti. Ne var ki, şu dumanlı dağlara kadar olan vadide kimsenin onun kadar bir köçekçenin nasıl bir şey olduğunu bilmediğini, tanımadığını düşündü; gururlandı.

Bu geceden tezi yoktu. Eve gidecek, kümesteki tek horozu kesecek, görkemli bir bey sofrası hazırlayacaktı kendisine ve ateşi yakacaktı dağ gibi, sonra da ondan oynamasını isteyecekti.Oynar mıydı? Bir kere oynamak istemiş de Köse kızınca sinmişti. Farkındaydı, kadın, kuşların uçmayı, Köse'nin kedileri, annesini sevmesi gibi köçeği seviyordu.

Evinin özledi. Şimdi çıksa, gitse duyurmadan kapıyı açıp girse yanına, sokulsa sarılsa...Gerçi son günlerde artık eskisi gibi yanında yatmıyordu. Belki de oynamasına razı gelmedi, diye küsmüştü, kim bilir. Gidince, hadi oyna diyecekti, istediğin kadar oyna.

Vahşi bir kuş ötüşü duydu. Herhalde aç bir yılan kuşların yuvasına girdi, diye düşündü.İrmaktan gelen ötüş bitmedi, sürdü.Tüfeğini aldı, bekçi korunağını terk etti, evine doğru yürüdü. Epey yürüdüğünde bile ırmaktan gelen kanat şakırtısı kuş ötüşleri kesilmemişti. Gece kurt, rahat yüzü vermemişti. Sonra o kemeçe, sonra kahkahalar, bağırılmalar...Ne hatırlattıysa içi sıkılıyordu.

Durup dinledi. Tüm sesler kesilmişti. Her şey durulmuş, günün cehennemi sıcaklığı bindirmeden yaşam doğallığına kavuşmuştu.

Kaç gündür sıcaktı.Yapraklar ölmek üzere, baygın dallarına serilmişti. Serin gece bile diri olmamıştı onları. Dört yan çatır çatır kurumuş, kav kesmişti. Irmak minik bir sızıntıya, bir ıslaklığa dönmüştü. Yine de kesilmeyen suyu sayesinde kızılıkların ardında, büyük kayanın hemen dibinde bir göl oluşturmuştu. Birkaç tane su çulluğu sabahın ilk ışıkları daha delirmeden, alaca aydınlıkta dolaşıyordu. Keyifli keyifli su içerek kenarda yumurtadan çıkan su sineklerini yiyorlardı.Tam o anda su kaynaşmış, kuşlardan biri suyun içine çekilmiş, kanat çırpırmaya başlamıştı. Kıyıya çıkmaya çalışıyordu. Bir ara bütün gücüyle havalanmayı denedi. İri bir su yılanının gövdesi güneşin ışıklarında bir kılıç gibi uzadı. Bacağını ağzına almış bırakmıyordu. Kuşun kaldıramadığı ağırlık neredeyse suya çekildi yeniden. Kanatları, tüyleri savruldu dört yana. Bir kaç yılan daha aç ağızlarını açarak erişmek için dalgalandılar suda. Kuş son bir gayretle, çılginca çırpınarak ayağını yılanın ağzında bırakarak kıyıya fırlamıştı.ardından birbirine ip gibi sarılmış diğer yılanlar...Kuş artık kanlı bir tüy yumağı olarak çırpına çırpına, yılanlar peşinde yol almaya çalışıyordu. Arayı epeyce açmıştı ki sürdüremedi. Orda ölmeye yatmışken sazlıkların arasından süzülen bir yılan onu olduğu gibi kaptı, suyun içine sürükledi. Çırpınışları bitinceye değin suda sakladı. Sonra da bütün olarak yuttu. Uzun sürecek hazını için bir nilüfer köküne sarılıp yattı.

Güneş doğduğunda minik gölün üstü durgundu. Deminki kanlı kavgadan hiç iz yoktu. Ortada ne kuş, ne yılan vardı. Biraz önceki kavganın tek tanığı bir iki kuş tüyü, minik bir ıslaklık gibi kalan kan izi dışında hiçbir şey yoktu.

Köse, evine ulaştığında ne ırmaktaki kuş sesleri, ne dağdaki kemeçe sesi kalmıştı.Gece dümdüz bir yalnızlığa teslim olmuş sabaha dönüyordu. Caminin önündeki küçük bahçeden, güllerden bir kucak kopardı. Çiçekleri çok sevdiğini biliyordu. Cinci hoca görür, gülerler ona diye endişelendi ama, kimse görmedi. Kapıyı açıp giremeyeceğine üzüldü.Sessizce içeri süzülüp yanına girecekti. Kapı ancak içerden karga burunu kaldırarak açılabilirdi. Küçük pencereden o bile sığmazdı. Fındıkların, akasyaların içinden evine saptı. Duyduğu sıkıntı artıyordu.

Selma AKÇAM

UYKUDA

Ses sesi çağırır
kimsesizler sesi
sağırları çağırır
Kimsesizler ülkesinin
sağır sesleri
sessiz gösterimin
sesini duyururlar...

Tahsin ağanın fındıklarının gece bekçiliğini aldığından beri bu sıkıntı üstündeydi her gece. O, bekçilikteyken kadına bir şey olacağını, eve gittiğinde bir canavar olmuş, onu yutmaya hazır yalnızlıkla karşılaşacağını sanıyordu. Geçmişte, iyi tanıdığı kimsesizliğe dayanmıştı ama, artık insanın tadını biliyordu, kaldıramazdı. İçeri girip her şeyin yolunda olduğunu görünceye değin de sürüyordu korkusu.

Yamaçtan evine sapan küçük patıkaya girdiğinde yüreği duracaktı. Kapısı açık gibiydi.Çoğu kez öyle sanmış, yokuşu koşarak inmiş, sonradan gölgelerin kendine oynadığı oyundan dehşetli mutlu oturup gülmüştü, eşikte.

Hızlı adımlarla yoldan indi. Kapı kapalı gibiydi. Sevindi. Sonra, eliyle çalmak için dokunduğunda ağır meşe kapı gıcırdayarak arkaya yaslandı.Yüreği çılgin gibi çarparak eve daldı. Çarıklarını çıkarmadan elinde tüfek odaları dolaştı. İçi ot dolu yer yatağı yayılmış, kül suyu ve sabun kokan tiril çarşafılar açılmadan baş ucuna konmuştu. Diğer odaya baktı. Evin hemen bitişiğindeki kapısı bir çuvalla örtülü helayı aradı. Yoktu.

Çaresiz kapının eşiğine çöküp ne yapacağını bilmeden ağlamaya başladı. Ne kadar sürdü ağlaması bilmiyordu ama, tarladan gelen bir hışırtıyla başını kaldırdığında gördü.kadın, saçları dar-madağınık mısırların arasından çıkıyordu. Entarisinin önü açılmış, bir göğsü hemen hemen dışarıdaydı. İlk anda sevindi onu bulduğuna, sonra yerini en sevdiği kedisi öldürülmüş gibi bir duygu aldı.

Evin önüne çıkıp gelinceye değin görmedi, onu kadın. Görünce de dondu, dizleri çözülmüş öyle karşısına çöktü. Bir şey konuşmadan öyle baktılar birbirlerine.

Köse kalktı. İçerden kadının Trabzon bezinden gömleğini getirdi, üstüne attı.

-Biri geçer yoldan. Sesi kaskatıydı.

Kadın konuşmadan örtündü gömleği, topladı üstünü başını. Köse tüfeğine dayanmış yere tek dizi üstüne oturmuştu. Yüzüne bakmamaya çalışan kadından gözlerini ayırmıyordu. Öyle durdular. Ağacın birinden kalkan erke uyanmış kargaların kanat sesleri dört yanı doldurdu. Sonra o da kesildi. Bir yerlerde bir horoz öttü.

Köse'nin mavi gözleri içten içe kaynıyordu. Yüzü kaskatıydı. Rengi sanki durmadan kızarıyordu. Sonunda kadın başını ona çevirdi. Bakışları karşılaşınca konuşmak zorunda kaldı.

-Beni zorla götürdüler. Sen çıktuktan az sonra kapıyı çaldılar. Ben de, sen sandım. Açtım.

-Kadınlık iyi, dedi Köse. Hep bir isteyen çıkar. Kör malın kör alıcısı da olsa.

Kadının bakışlarından söylediği anlamsız geldi. Güldü. O kedi sesini bile çıkardı. Sonra tüfeğin ucuyla dürttü onu.

-Kalk! dedi.

Tarlayı gösterdi. Kadın yürürken bir yandan ağlıyor, bir yandan anlatıyordu.

-Dört kişiydiler ne yapabiliydim. Anladığımca vurduğum adam ölmemiş, demiş birilerine beni. Sense öldü, demiştin.

Duymazlıktan geldi, Köse. Ne diyebilirdi ki, gitmeni istemediğim için öyle dedim mi, diyecekti?

-Kimdiler? diye sordu.

-Tanımadım ki. Yüzleri kapalıydı.

-Bana artık oynamam, demiştin.

-Bana dokunmadılar, diyorum.

-Nerden belli. Sonra dalgın dalgın yineledi. Bana artık oynamam, demiştin.

-Ay halimdeyim, dedi kadın. O yüzden dokunmadılar, oynamadım da.

Köse fındıklıkta duyduğu kemençe sesini anımsıyordu. Kahkahaları... onlarla mutluysa kadın. Onu beğenmişlerdi, demek ki, körlüğüne, sakat koluna aldırılmamışlardı. Bu korkunçtu işte. Niye katlınsındı artık, Köse'ye? Onun yanında hiç kahkaha atmış mıydı? Bir kez gülümsediğini bile anımsamıyordu.

Adamları kıskandı Köse.

-Gülmeni duydum. Benim yanımda hiç gülmezdin? dedi.

-Oynamamı bile istemezdin, dedi kadın.

-İşte ondan, oynamak için gittin. Sen gittin, kimse zorlamadı. İçin, güleceğin, oynayacağın yere çağırdı seni.

Durup aydınlanan dağlara baktı.

-İçindeki orospu çağırdı, seni, diye ekledi.

-Ben orospu değilim, dedi kadın şiddetle. Bir insan yüzü görmeden, bir soluk almadan evde oturmak. Oynadığımda...

Köse onun nasıl dans ettiğini hiç bilmediğini düşündü. Bir gece kadın ateşin başında otururken birden kalkmış, eteğini beline sokup yalımların, gölgelerin duvara çizdiği bir iki dönüşte bulunmuştu ki, Köse başını önüne dizlerinin arasına gömüp:

-Otur yerine, diye homurdanmıştı.

Nasıl anlayamamıştı? O nasıl süpürge bağlamayı, çocuklara karatavuk tuzakları kurmayı, eski tüfeğiyle avlanmayı seviyordu, o da erkeklere oynamayı seviyordu. Kim bilir o oynarken, erkekler, kıvrak ter içindeki bedenine nasıl bakıyorlardı ilgiyle, hayranlıkla. O da ne kadar mutlu oluyordu. Gözü çıkmış, bir kolu sakat yine de beğenmişlerdi.

-Köçekliği, erkeklere oynamayı çok seviyorsun, değil mi?

Yumuşayan sesine, geri gelen çocukluğuna ümitlendi. Tek gözü, alabildiğine acıklı bir biçimde büyüye büyüye anlatmaya çalıştı.

-Başka bir şey bilmedim ben, dedi. Annem de köçekçeydi. Ne kadar iyi yaparsam o kadar severim kendimi. Sen, nasıl iyi

süpürge bağladığında seversin kendini, öyle işte. İki yüz metre uzaktaki aynayı vurmakla övünürsen, öyle. Bende izleyen kendinden geçtikçe övünürüm. Çağırırsalar duramam. Durmam, açlığa dayanmak gibi bir şey, oynamazsam, kendimi işe yaramaz buluyorum.

-Kimdiler? Ermeni, Rum mu?

Hoca camide uydurma nikahlarını kıydıktan sonra ne zaman Köse, bir yere gitse bir adam dolaşırdı evin çevresinde. Boylu poslu çakır gözlü bıçkın bakan bir adamdı. Çok bir zaman saklanmıştı ondan. Sonra bir gün kapıyı açıp,

'-Kimsin sen?' demişti.

'-Ben Ömer'im,' demişti adam. 'Senin nikah vekilin.'

Dese miydi şimdi, adamların biri akrabası Ömer'di diye?

Umut gibi sormuştu, Köse. Öyle olsa belki vazgeçecekti. Çevrede çoğalan Ermeni ve Rum eşkıyası olsa, bir daha yinelemez ya da en azından kimselere diyemezlerdi. Köyün azgın erkekleri Köse'nin tek varlığını alıp dağlara götürmez diye mi, düşünmüştü ne?

-Rumca konuşuyorlardı. Ama...

Azıcık Rumca bilen herkes, onların Türk olduğunu anlardı. Başları poşularla bağlıydı. Karanlıkta yüzleri seçilmiyordu.

Aslında içki şişesi elden ele dolaşıp bitmeye dönünce ne poşu kaldı, ne de gizli saklı. Arada bir kullandıkları bozuk Rumcalarını bir yana bırakıp Türkçe konuşmuşlardı. Kadın başlangıçta çekingendi. Kırık kolundan, akmış gözünden utanıyordu. Bir iki ortada döndü. Sarhoş erkeklerin onun kusurlarına aldırış etmediğini fark edince rahatlamıştı. Bir ara oturup bir kadeh de o içmişti. Artık her şey eskisi gibiydi. Ayakları yere değmeden dans ediyordu, sanki. İlk erkekle hemen ateşin başında yattı. Diğerleri Uçansu'ya elini yüzünü yıkamaya gitmişlerdi. Sırt üstü çimenlerin üstünde uzanırken ağlamıştı.

'-O pis cüceye nasıl katlandım, Allah'ım?' diye mırıldanmıştı. O zavallı bedeniyle üstünde çırpınmalarını anımsıyordu. Kararlıydı. Yarından tezi yok çıkıp evine gidecekti. Nasılsa bıcağıyla adam ölmemişti.

'-Bir yerini mi acıttım?' demişti, adam da şaşkınlıkla.

'-Yok demişti. Yok bir şey.'

Kim olduklarını iyi biliyordu. Ama onları ele vermeye hiç niyeti yoktu. Kim oluyordu bu cüce, ona neydi?

-Dön, dedi, kadına Köse.

-Öldürecen?

-Seni içimde öldürdüm. Yolu yok, başka. Şahadet getir.

-Delirdin mi sen? dedi kadın. Bırak beni gideyim. Neyinim ben senin ki?

-Karım.

-Onu sen çıkardın, el aleme karşı öyle diyelim diye.

-Andımız vardı, namusumdun. Yapmayacaktın. Dua et.

-Boşa beni, diye yalvardı kadın. Üçten dokuza kadar şart et, boşa.

Köse sıkıntıyla başını salladı. Gözleri yaş içindeydi.

-Sen benim dünyamdaki tek sestin. Seni almalarına razı gelmem...Dua et!

Tüfeği doğrultmuştu.

İki dağın arasından, gökyüzünde nazlı nazlı beliren maviliğe doğru ellerini kaldırdı, kadın. Bildiği bütün duaları okuyordu. Ne var ki çok değildi bildikleri. İki eliyle yüzünü sıvazlamak için kaldırdı. Tam o anda vurdu onu. Sağ kürek kemiğinin altından, girdi kurşun.

Kadın, sırtından girip koca bir delik açarak göğsünden çıkan saçmaları yediği anda bir kütük gibi düştü. Çırpınmadı.

Ayakları suyun dışında belden yukarısı suyun içindeydi. Köse, hiç bakmadı, koca tüfeğini bir kavak kerestesi gibi ardında sürükleyerek uzaklaştı. Biraz önce bir suçluluğunun kopardığı bacağını yutan yılan, kirpi, cümle hayvan, suya karışan kanın kokusunu çabuk aldılar. Otların, dikenlerin arasından çıkıp ona yöneldiler. 🐍

Sevil ÇAĞLAR

THE WALL (DUVAR)

ANOTHER BRICK IN THE WALL 1 (DUVARDAKİ DİĞER TUĞLA 1)

*Daddy's flown across the ocean
(baba okyanusların ötesine uçtu)*

Yirmi yedi yıllık bir çocuk çığılığı
Pink Floyd

*Leaving just a memory
A snap-shot in the family album
(sadece bir anı bırakarak ardında
bir fotoğraf aile albümünde)*

İkinci Dünya Savaşı' n da mı kaldı bunlar ?
Bugünün babaları nerede ?

*Daddy what else did you leave for me?
Daddy what d'ya leave behind for me?
(baba, ardında ne bıraktın bana ?
baba, ne bıraktın ardında ?)*

Yabancı mı bu sorular size ?
Amerika' dan geliyor bu çocuk
Ya da Irak' tan bu çocuk
Ne fark eder ?

ANOTHER BRICK IN THE WALL 2 (DUVARDAKİ DİĞER TUĞLA 2)

We don't need no education

*We don't need no thought control
No dark sarcasm in the classroom
(eğitime ihtiyacımız yok
düşünce denetimine de
sınıflarda aşağılanmak da istemiyoruz)*

Sistem – eğitim - yönelik
Düşünce denetimi al takke ver külah
Düşünce suçluları darda
Suçlar inkar darağacında
Kaç sınıfız biz ?

*Theachers leave the kids alone
Hey, teachers, leave us kids alone
(öğretmenler, çocukları rahat bırakın
hey, öğretmenler, bizleri rahat bırakın)*

Çakı alır çakı satarız
Yıkamadığınız duvarları çizeriz
Taciz suç değil artık bize
Okul tuvaletinde
Eğitime destek kuvvet
Silah belimizde

ANOTHER BRICK IN THE WALL 3 (DUVARDAKİ DİĞER TUĞLA 3)

*I don't need no arms around me
I don't need no drugs to caim me
I have seen the writing on the wall
(çevremde silahlara ihtiyacım yok
beni yatıştırarak uyuşturuculara da
gördüm duvardaki yazıyı)*

Bugün de silahları istemiyorum
Bugün de istemiyorum uyuşturucu
Duvar aynı yazı aynı
Bosna-Hersek' te bir kız çocuğu
Besteliyor mu sözlerini duvara ?

*Don't think I need anything at all
No, don't think I need anything at all
(sanma ki hiçbir şeye ihtiyacım yok
hayır, sanma ki hiçbir şeye ihtiyacım yok)*

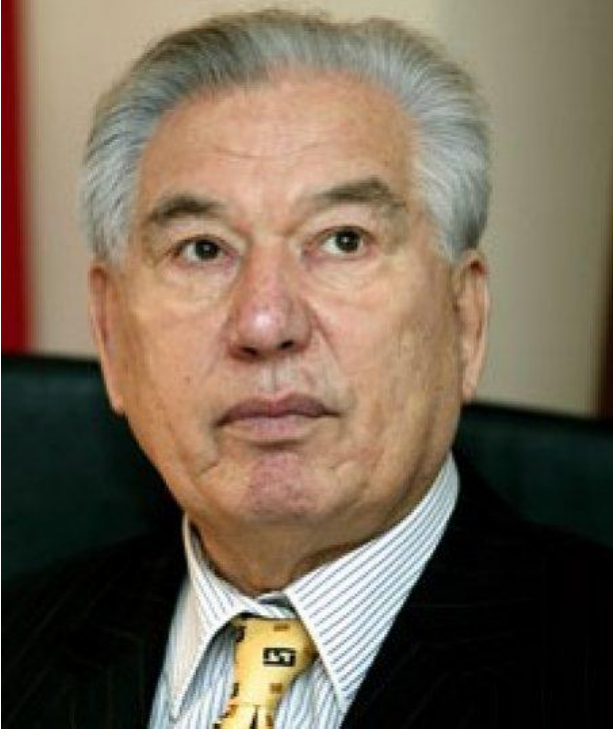
Ne değişti ?
Neyi değiştirdin ?
Hepsi hepsi duvarın devamı

*All in all it was all just bricks in the wall
All in all you were all just bricks in the wall
(hepsi hepsi duvardaki tuğlalardı
(hepsi hepsi duvardaki tuğlalardınız)*

Duvardaki tuğlalar
Duvardaki tuğlalar siz

Yirmi yedi yıllık bir çığlık bu çocuk
Değişen bir şey yok

Hey siz !

dosya: Cengiz Aytmatov

Edebiyatın Yaşayan Devi

Dünyanın yaşayan en büyük yazarlarından biri olan AYTMATOV, 1928 yılında Kırgızistan'ın Frunze kentinde doğdu. Daha dokuz yaşında iken Stalin diktasıncı evinden koparılıp yalnızca Kırgız Türkçesini savunduğu için – kızıl profesörlük eğitimine rağmen- katledilen baba ve aynı biçimde suçsuz yere sırf Töreku Aytmatov'un kardeşi olduğu için tutuklanıp öldürülen amcası Rızkulbek. Kimsesiz, savunmasız ve korunmasız kalan bir çocuk... Fakat ailenin en büyüğü... Dokuz yaşında omuzlarına binen yük; üç kardeş ve bir anneden oluşan ailenin reisi. Moskova Üniversitesinde Edebiyat Fakültesini bitirdi. Doğduğu toprakların insanlarını, onların geleneklerini ve yaşam biçimlerini, sevinçlerini ve acılarını, duygulu olduğu ölçüde gerçekçi bir dille ve evrensel boyutlarda anlattığı roman ve öyküleriyle kısa zamanda tanındı.

Aytmatov'un yapıtları yüz elli dört dile çevrildi ve ona uluslar arası ün kazandırdı. Lenin Edebiyat Ödülünü aldı.

Hemen hemen tüm yapıtları dünya dillerinin yanı sıra dilimize çevrildi. Başlıcaları arasında *Erken Gelen Turnalar*, *Yol Arkadaşı*, *Cengiz Hana Küsen Bulut*, *Cemile*, *Öğretmen Duyşen*, *Toprak Ana*, *Gülsarı*, *Dişi Kurdun Rüyalari*, *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek*, *Beyaz Gemi*, *Deve Gözü*, *Gün Olur Asra Bedel*, *Kassandra Damgası*, ...sayılabilir.

Cengiz AYTMATOV DOSYA

Çağımızın ünlü yazarlarından olan Thomas Mann, William Faulkner, German Gesse, Ernest Hemingway ve Gabriel Garica Marquez ile aynı sıralarda yer alan Cengiz Aytmatov, kendine has dünyasını, Eski Yunan felsefi dili ile kendi çağdaş 'Kosmo-psikologos'unu yarattı. Bu evrenin kendine ait özel mitolojisi, felsefesi ve ahiret anlayışı vardır Kalık İBRAİMOV*

Dünya Edebiyatının yaşayan en büyüklerinden biri. O bir aşılamayacak kadar büyük bir dev, bir fenomen.

Aytmatov sihiri elleriyle gerçek dünyaya rakip dünyalar yaratan, yaşam gerçeğini insanın lehine değiştirmeye savaşan biri...

O kimsenin adamı değil, o gerçek bir sanatçı, gerçek bir edebiyatçı. Bu nedenle maviADA 'nın onur konuğu... Keşke olanağımız olsa da Gabriel Garcia Marquez'le de dosya yapabilirsek. Ya da yaparım diyen varsa kapılarımız açık...

***

MaviADA, katılan yerli yabancı tüm yazarlara ve bizden yardımını esirgemeyen Doğu Akdeniz Üniversitesi Profesörlerinden Ramazan Korkmaz'a teşekkür eder.

Katılan YAZARLAR:

Prof.Dr. Ramazan KORKMAZ

Kalık İBRAİMOV

Yrd. Doç. Dr. Cafer GARİPER

Mehmet SOYSAL

Yrd. Doç. Salim ÇONOĞLU

Nadya SAHAROV

Yusuf YAĞDIRAN

Mavi Işık YAZICI

maviADA GÜZ sayısının Dosya Konusu: ÖYKÜ:

Edebiyat öyküyle başlar. O anlatının anasıdır. Ülkemizde de edebiyatın şiirden sonra en çok ürün verilen alanlarından biri **öykü**. Ne var ki, sıra anlatıcıdan, öykücülüğe geçmiş olanların sayısı bir elin parmaklarını aşmıyor. Yeni ve parlak isimler bir türlü ortaya çıkmıyor. İlgisiz ama, popülist kimlikler, medyanın desteğini ardına alınca öykücü, ro-

mancı oluyor, çok da satıyor, ne var ki, asıl öykü-
ler ve sorunları?..
MaviADA edebiyatın bu vazgeçilmez alanını sorgu-
luyor, ustaların yanı sıra, genç yeteneklere de kapı-
larını açıyor.

**KATILIN, öykü gönderin,
GÖRÜŞ belirtin.**

maviADA, öykü dosyasına katılan yazarlarla Ekim
ayında ÖYKÜ GÜNLERİ yapmayı planlamaktadır.

**CENGİZ AYTMATOV'LA "BAŞBAŞA"
Mehmet SOYSAL
TGRT Haber Genel Yayın Yönetmeni**

M. SOYSAL: Türkiye'ye çok sık gelemiyorsunuz. Ülkemizi ilk
ziyaretinizi göz önünde bulundurursanız, o günden bu güne
gördüğünüz değişiklikler nelerdir?

AYTMATOV: Çok teşekkür ederim Mehmet Bey. Beni yıllar
öncesine götürdünüz. Türkiye'ye ilk defa 1975 yılında geldim.
Şunu kesinlikle söyleyebilirim; Türkiye her geçen gün, her
geçen zaman dilimi içinde çok büyük gelişmelere sahne olmak-
ta, hızla modernleşmektedir. Ayrıca özellikle kültür ve sanat
alanında çok olumlu gelişmeler gözlemlemekteyim.

Türkiye'ye ilk gelişim hiç de kolay olmadı. Çünkü o yıllarda
SSCB yönetimi iş başında ve oldukça etkiliydi. Türkiye'ye gele-
bilmek için, parti yöneticilerine zorluklarla ulaşarak uzun süre
bekledim. Birçok ve uzun bürokratik işlemde sonra izin alabil-
dim. Ama bu tip problemlerle artık karşılaşmıyorum. Örneğin
geçen senelerde İzmir'de "Barış Kültürü" adlı bir konferansa
katıldım ve İstanbul'a sorunsuz bir şekilde geldim. Benim dikka-
tinizi çekmek istediğim nokta şu: Bu ziyaretimde dünyanın
sorunlarını ve küresel yapıyı, Türkiye'deki insanlarla konuşup
tartışmaya gelmiştim. Devamında ise İstanbul'da bir kitap fuarı-
nı açtık. Bu fuarda 110'dan fazla yayınevi ve binlerce kitap
vardı. Demek ki biz böyle bir olaya beraberce imza atabiliyor-
sak, böyle bir olayı birlikte gerçekleştirebiliyorsak, bu bizim
aramızdaki mesafelerin nasıl azaldığını, hepimizin ortak değeri
olan sanat, edebiyat, kültürün ne kadar zirveye çıktığını, hangi
noktalara ulaştığını çok güzel bir şekilde göstermektedir.

M. SOYSAL: Cengiz Aytmatov, Orta Asya'nın hürriyeti için
dünya çapında kalemiyle mücadele etti. Neler hissediyorsu-
nuz?

AYTMATOV: Tabii 1990 sonrasında Kırgızistan, diğer bütün
Türk cumhuriyetleri gibi bağımsızlığını kazandı. Şimdi bu yaşa-
na değişim, cumhuriyetlerin bağımsızlığını kazanması,
SSCB'nin dağılması tüm dünya için, tüm dünyadaki insanlar
için büyük, tarihi bir olay. Bu yaşanan değişimi sonraki nesiller
herhalde hiç unutmayacaklardır. Burada bahsedilmesi gereken,
biz bu bağımsızlığa bir devrim sonucu gitmedik. Bir değişim
sonucu gittik. Peki bu bağımsızlık bize ne verdi? Bağımsızlık,
insanlarımızın iradesinin muazzam bir şekilde gelişmesini
sağladı. İç dünyalarını daha önce hissetmedikleri kadar hisset-
melerini sağladı. Biz şu anda ne olursa olsun bağımsızız. Tari-
hin bize verdiği bu fırsattan yararlanmak zorundayız.

M. SOYSAL: Rusya yönetimine bağlı, bağımsızlığını ilan
edememiş devletler var. Bunlar ne zaman bağımsızlığına kavu-
şur? Bağımsızlığa kavuşmaları için neler yapmaları gerekir?
Hürriyet kuşu insanlar ve milletlere kanat çıparak kendiliğinden
gelmez. Mücadele etmek gerekli değil mi?

AYTMATOV: Bahsettiğiniz, dile getirdiğiniz konu oldukça zor
bir mesele. Eğer gerçeği söylemek gerekirse, orada Rusya
Federasyonuna bağlı olan cumhuriyetleri ele alırsak, bunlar
federasyon içinde bağımlı hale getirilmiştir ve bu durum anaya-
sa ile de pekiştirilmiştir. Şimdi burada asıl tartışılması gereken
konu, bunların bağımsız olması gerekir mi? Başka bir deyişle
bunların bağımsız olmaları için Çeçenistan örneğinde olduğu
gibi savaşmaları mı gerekir? Bu cumhuriyetler çoğunluk itibariy-
le Rusya'nın tam ortasında yer almakta. Şayet bunlar Rus-
ya'nın kenarında, diğer ülkelere sınır oluşturacak biçimde bu-
lunmuş olsalardı durum farklı olurdu. Peki bu küçük devletler,
bu küçük cumhuriyetler bağımsız olduktan sonra ne olacak? Şu
andaki sıkıntılardan kurtulabilecekler mi? Yoksa bu sıkıntılar
daha da büyüyerek etnik çatışmaya, bir iç çatışmaya, bir ma-
nevi tatminsizliğe mi yol açacak? Bunu gerçekten tartışmak
gerekliyor. Bağımsızlığın nasıl, ne şekilde ve hangi kriterlerle
sağlandığını belirlemek zorunludur. Yani bana göre tarihin bize
verdiği fırsatları çok iyi kullanmamız, jeopolitik olarak bunları
çok iyi değerlendirmemiz gerekir. Benim asıl savunduğum,
daha önce belirttiğim gibi, eğer bağımsızlık olacaksa bu dev-
rimle değil, bu bir değişimle, yani medeni bir yöntemle gerçek-
leşmeli. Tabii ki bu benim görüşüm. İnsanlar benimle hemfikir
olmayabilir. Benim bu görüşüme karşı çıkanlar da olabilir.
Çeçenistan'da yaşayanlar gibi bir bağımsızlık kazanmaktansa,
ben bunu Çeçen milleti için feda ediyorum. Çeçenistan bu
savaş yüzünden adeta haritadan silinecek duruma gelmiştir.
Özetle şunu söylemek istiyorum: Biz kimliğimizi ancak halkımı-
zın entelektüel seviyesini yükselterek, ekonomimizi kalkındıra-
rak koruyabiliriz. Hayat tarzımızı devam ettirebiliriz. Kendi
varlığımızı, medeniyetimizi, şiddete başvurmaksızın, kan dö-
külmeden elde edebileceğimizi düşünüyorum. Tavsiyem şu:
Silah almaktansa elimize kalem kitap alıp bu yolla ilerlemek. Bir
zaman geçtikten sonra kimin haklı olduğu ortaya çıkacaktır.

M. SOYSAL: Türkiye'de 1980 öncesi sağ-sol kavgalarını biliyor
musunuz? İki kesimdeki insanların da sizin kitaplarınızı okuma-
larını nasıl değerlendiriyorsunuz?

AYTMATOV: Kitaplarımı yazarken sağ ya da sol kesimin oku-
yacağını asla düşünmedim. Yani ben kitaplarımı yazarken
amaçladığım, hayatıma, tecrübelerime, birikimlerime dayanarak
gördüğüm ve şahit olduğum bütün gerçekleri kitabıma yansıta-
bilmek. Asıl gayem bu. Bence insanın hayattaki amacı, iç dün-
yasının var olabileceği son noktayı, zirve noktasını, pozitif
noktasını yakalayabilmek. Bu her insan için değişebilir. Bazı
insanlar aşk, bazı insanlar görev, bazı insanlar sevgi ve ilgi
yoluyla bu noktaya ulaşıyorlar. Benim, kitaplarımda yaptığım;
gerçeği, mümkün olduğunca gerçeğin ta kendisini aktarmak.
Edebiyatçı olmak, yazar olmak, çok zor bir hale geldi. Şimdi
küreselleşme akımlarını ele alırsak, şu anda toplumun algıla-
ması, toplum kültürü çok değişmiş durumda. Toplumun değer
yargıları aşırı derecede değişti. Ve bu değişim devam ediyor.
Ben buna karşı insanlığı uyarmak için, insanların bu kolay
hazmedici yola kaçmaması için mücadele ediyorum. İnsanın
kendisini bulmasını istiyorum; ama bu çok zor. Ben insanlar
üzerinde etkili olan bir Amerikan sinemasını nasıl durdurabili-
rim? Veya romanların yerine basit dedektif hikâyelerinin tercih
edilmesini nasıl önleyebilirim?

M. SOYSAL: Fırat Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ramazan Kork-
maz, sizin için;"Dünyanın bilinci olan insan, bozulduğu zaman
beş dönüş izine tutunarak kendini yeniden kurabilir. Bunlar
doğaya dönüş, anadile dönüş, insana dönüş, eve dönüş ve
Allah'a dönüş şeklinde olabilir. Bu dönüş izliği, olmak ya da
olmamak sorusunda bocalayan insana, yalnızlığını, yalıtılmışlı-

ğını ve parçalanmışlığını hatırlatmak üzere farklı frekanslarda yapılan bir çağrıdır.” diyor. Daha önce duymuş muydunuz bunu?

AYTMATOV: Dile getirdiğiniz konu, çok zor ve felsefi bir mesele. Bunu şu andaki vakti dikkate alırsak açıklamamız çok uzun sürecek. Bence çok ilginç bir fikir. Tabii ki eserlerim hakkında yapılan eleştiri ve analizleri okudum. Daha önce Amerika’da ve Vietnam’da bulunduğum süreç içinde değişik eleştirilenler tarafından eserlerimle ilgili birçok eleştiri yapıldı. Bana göre her insan algılamasına göre okur. Bazı insanlar yüzeysel olarak okuyor. Az önce söz ettiğiniz Dr. Korkmaz’ın dile getirdikleri ise beni çok sevindirdi. Enerjimi fazlalaştırdı, kamçılıdı. Benim eserlerimde söylemek istediklerimi anlayabilmiş dile getirmiş.

M. SOYSAL: Bazı romanlarınız Türk sinemasına da uyarlandı. “Selvi boylum, al yazmalım” gibi. Bu filmi gördünüz mü?

AYTMATOV: Bahsettiğiniz filmi yıllar önce seyretmiştim. Şuna inanıyorum ki her olayı, kendi tarihi boyutu içinde değerlendirmek gerekir. Film o zaman seyredenlerin beğenisini kazanmıştı. Romantik ve çok güzel bir film olmuştu. Ben de çok beğenmiştim. O zamanlar filmde siyaset ve ekonomi konusu işlenmemişti. Tabiatla içi içe yaşayan iki insanın aşk hikayesi anlatılmıştı. Benim bütün istediğim, ülkenizle karşılıklı anlaşma yoluyla bütün eserlerimin filme uyarlanması. Ülkenizdeki şartlar ile bizdeki fikirler bir araya geldiği zaman çok güzel filmler ortaya çıkacaktır. Buna eminim. Ne olursa olsun, ortak değerlerimize katkı sağlayacak yardımlaşmanın yapılması gerekir.

M. SOYSAL: Türk edebiyatını ne kadar yakından takip ediyorsunuz? Kimi tanıyorsunuz?

AYTMATOV: Benim Türk edebiyatı ile ilgili fikir sahibi olabilmem için bu eserleri okuyabilmem lazım. Fakat bizim orada SSCB’nin yıkılmasından sonra eserlerin çevrilmesi işi durmuş. Şu anda bizim piyasada bir Türk edebiyatçısının, ya da Türkçe bir eserin Rusça veya başka bir dile çevrilmiş hali yoktur. Eğer böyle eserler olsaydı Türk edebiyatını ve edebiyatçıları daha yakından tanıma fırsatı bulurdum. Bu yüzden sağlıklı bir değerlendirme yapamıyorum. Beraber, ortak bir çalışmayla Türk edebiyatı eserlerini çevirip Kırgız halkına tanıtılmalı okunmasını sağlamalıyız. Bunun için de öncelikle çeviri işlemlerini başlatmamız gerekli. Rusça, bölge ülkeleri açısından ortak bir dil niteliğinde. Bu sebeple Rusçayı bir araç olarak kullanabiliriz.

M. SOYSAL: Dışı Kurdu Rüyaları, Toprak Ana, Sultan Murat, Beyaz Yağmur, Cengiz Han’a Küsen Bulut vb. Bunların dışında Türkiye’de basılmayan, okumadığımız kitaplarınız var mı?

AYTMATOV: Ben buradan Türk yayınevlerinin ve Türk halkının bana gösterdiği teveccühe çok teşekkür ediyorum. Bu yayınevleri benim kitaplarımı alıp tercüme ettiler ve okurlarla, sevenlerle buluşturdular. Biraz önce saydığınız temel eserlerim Türkçeye çevrilmiş durumda. Fakat son zamanlarda çıkan söyleşi türündeki kitaplarım henüz dilinize çevrilmiş değil. Örneğin Japonların önemli düşünürü Japon felsefeci Dalyhisatu İke ile yaptığım söyleşi bir kitap halinde çıktı. Bu henüz dilinize çevrilmiş değil. Aynı şekilde önemli Kazak düşünür Muhtar Şahanaf ile Glastnos ve Perestroika sonrası neler yaşadığımız, neler hissettiğimiz üzerine bir söyleşi yaptım ve bunu da bir kitap olarak yayımladım. İmkanlar müsait olursa bu kitapların Türkçeye çevrilmesi, Türk okuyucularla buluşması çok iyi olacaktır. Bu eserler okuyucuya çok ilginç gelecektir. Şu anda yazmayı düşündüğüm yeni kitaplar var. Hislerimi ve düşüncelerimi yazıya aktarmak istiyorum. Maalesef yoğun hayat temposu yüzünden zaman darlığı yaşamaktayım. Hatta bazı geceler yazmayı düşündüklerim rüyalarım giriyor. Yazmayı çok özledim. Size kendimi şikayet ettiğimi sanmayın, sadece derdimi paylaşmak

istedim. Türk halkına ve yayınevlerine çok teşekkür ediyorum. Yeni eserlerim Türkçeye çevrildiğinde Türkiye’ye geleceğim

M. SOYSAL: Buradan Kültür Bakanlığı’na hatırlatmak istiyorum. Bizim edebiyatçılarımızın eserlerini başka dillere çevirirlerse sizler de okuyabilirsiniz. Bundan sonra uzun aralarla değil de her yıl sizinle görüşmek dileğiyle...

AYTMATOV: Çok teşekkür ederim. Sizinle çok güzel bir sohbet yaptık ve fikir alışverişinde bulunduk. Bu söyleşiden çok büyük tat aldım. Başarılarınızın devam etmesini diliyorum, Türk halkına yenilikler doğrultusunda hizmet edeceğinize yürekten inanıyorum.

İbrahim ARSLAN

Bahar Olsam

Bahar olsam ahh
Güneş yapışsa uyanır uyanmaz dudaklarıma
Açılmamış pencereden..

KontROLSÜZ bakışlarımı yakalama ne olur..
Bir de anlatmak istemiyorum
Herkeslerin gürlütülerine...

Soğuk geldin bugün hiç açılmamış dudaklarımla..
Konuş..

Uyandığında..

Sıkılganlık üzerine ders yapacağım..
Yalnız çok sıkılıyorum..

Kalabalık olmak istiyorum.
Hadi uyanın..

Öksüren bir küllük
Geçmiş hatırlamaya yeter mi?

soğuk ve rutubet kokulu..
işhanı odalarında
sahnedeyiz rüyasında...

Sinem VARDAR

GÜZ KOKARDI GÖZLERİN
Ne zaman ellerimi tutsan,
Güz kokardı nefesin.
Bir ateş vururdu ellerine,
Nabzin gözlerimde atardı,
Nabzım gözlerinde...

Masmavi içerdik geceyi;
Saatler sönerdi kül tablalarında,
İslanırdı yarım kalmış albümler,
Beyaz bir rüzgârla, maskeler kopardı yüreklerden.

Samanyolu serilirdi gözlerine,
Nabızım geceye karışırdı.
Yıldırım düşerdi sonsuz şiirlere,
Şiirler, sessizliğe sarılırdı.

Yusuf YAĞDIRAN GÜN UZAR YÜZYIL OLUR*

Nelere egemen olmadı ki insanoğlu çağlar boyunca. Bir mermer yontucusu gibi geçerken maddenin katı yüzünden, neleri bırakmadı ki geride. Sevgi, nefret, pişmanlık, yaşam, ölüm... Hepsinde de aynı kaygıyla tüketti gün ışığını: Kalıcı olmak. Oysa donan bir ırmak bile içten içe akıp gider. Bir "an" kalır geriye. Sevinçte soluk alıp vermek kadar kısa; elemde yüz yıl kadar uzun.

"Yazın"ın da en önemli imlerinden, zaman. Farklı boyutlarda vücut bulmuştur, kalem ustalarının elinde. Ancak Cengiz Aytmatov, bir bilim adamı gibi işlemiştir, betimlemeleriyle yoğurduğu bu suretsiz bilmeceyi. "Gün Uzar Yüzyıl Olur", tren raylarında başlayan, uzayın bilinmezliğine uzanan ve insan yaşamının anlık titreşimlerinde notalaşan bir ezgidir. Ötekileştirilme yalnızlaşan Dünya'nın, eve dönüş öyküsüdür belki de.

Roman, Sarı Özek bozkırının Boranlı tren istasyonunda yaşayan Kazangap'ın ölümüyle başlar. Boranlı istasyonunun makasçısı Yedigey, dostu Kazangap'ın ölüm haberini eşi Ukubala'dan alır. Yedigey savaştan döndüğü yıllarda, Kazangap, ona kol kanat geren tek kişidir. Öyle ki barındığı evi ve geçimini sağladığı işi, onun yardımıyla elde etmiştir. Hatta Kazangap, yeni yavrulamaş devesini bile yavrusuyla birlikte (sütünün yarısını kendisinin içmesini, diğer yarısını da yavru Karanar'a içirmeyi unutmamasını tembihleyerek) Yedigey'e vermiştir. Karanar, Kazangap'ın hediyesi ve Yedigey'in süt kardeşidir.

Yedigey ve eşi Ukubala, Boranlı'ya döner ve cenaze hazırlıklarına başlanır. Bu arada Sovyet-Amerikan uzay çalışmaları, Parite uzay üssü, yapılmaktadır. Cenaze hazırlıkları tamamlanır. Cenaze Karanar'a yüklenir ve Boranlı'dan oldukça uzak bir yerde olan Ana-Beyit Mezarlığı'na doğru yola çıkılır.

Yolculuk sırasında Yedigey'in tüm yaşamı, gözlerinin önünden bir film şeridi gibi geçmeye başlar. Önce Ana-Beyit Mezarlığı ve efsanesini hatırlar. Oğlu tarafından öldürülen bir ananın acıklı öyküsüdür bu. Daha sonra Boranlı'nın en bilge kişisi olan Abutalıp Kuttubayev, eşi Zarife ve çocuklarını anımsar. Yazdıklarından dolayı tutuklanmış ve orada ölmüştür Abutalıp. Yedigey, Zarife'ye umutsuz bir aşkla tutulmuş; ama bunu ona hiçbir zaman söyleyememiştir. Bu aşk Yedigey'e Sarı-Özek'te yaşanmış ve destanlaşmış, Raymanlı Ağa ile Begümay arasındaki trajik aşkı hatırlatır. Çok hüzünlendir. Balıkcılık yaptığı ve karısının ilk çocuğuna hamile olduğu yıllar aklına gelir.

Cenaze alayı Ana-Beyit Mezarlığı'na giderken Yedigey, kendisinin ve ulusunun geçmişini bir bir gözlerinin önünden geçirir. O gün onun için "asra bedel bir gün" olur. Yetkililer cenazenin gömülmesinde zorluk çıkarırlar.

Sovyet-Amerikan ortak araştırması sonunda kozmolar, uygarlık düzeyi Dünya'ninkinden çok daha yüksek bir gezegen keşfederler. Bu gezegende yaşayanlar Dünyalılarla iletişim kurmayı düşünürler. Ancak daha yüksek bir uygarlığı, daha iyi bir yönetimi kendileri için zararlı gören Dünyalı yöneticiler, bunu istemezler. Yedigey, Ana-Beyit'i uzay üssü yapan-

Sen güz kokardın; delicesine...
Mevsimlerden, güzü kaçırdın.
Nabızım dinlenirdi gözlerinde,
Seninle, güz kokardı gece...

lardan hesap sormak için Karanar'ın sırtında Ana-Beyit'e döner. Tam kapıya vardığında uzay üssünden uzaya roketler fırlatılmaktadır.

"Sanat, mutluluğu, sevinci, iyimserliği çağırmalıdır. Doğru sanat, insanı derin düşüncelere de sürüklemeli, insanı sarsmalı, insanda acıma duygusu uyandırmalı, kötülüğü protesto etmeli, insanı üzmelidir. Ayrıca hayatın ayak altına alınan, yok edilen, küçük düşürülen en değerli yönlerini yeni baştan kurmak, korumak ve kurtarmak isteğini uyandırmalıdır." diyen Aytmatov, romanın baş kahramanı Yedigey olarak çıkar aslında karşımıza. Yedigey'in yaşamın devriminde iz bırakmak için çırpınışı, güzel olana duyulan özlemdir. Yüreği ve aklıyla büyüyen bu bilge, insan onuruna vurulan her darbenin karşısında ulu bir dağ gibi durur. Boranlı tren istasyonunda makasçılık yapan Yedigey, yoldan çıkmış hayatların tanığı olmakla yükümlüdür sanki. Çok sevdiği dostu Kazangap'ın defni için çıktığı yolculuk, üç boyutlu bir yaşam kurgusu olur romanın devamında. Geriye dönüşlerde uzun soluklu ağıtlarla karşılaşan okuyucu, romanın birincil zamanında "vak'a-nüvis" kimliğine bürünür kaçınılmaz bir şekilde.

Bir günlük yolculuğun bir asırlık "andaç" şekline dönüşmesi, insan-zaman etkileşiminin olağan sonucudur. Doğal hayatın tüketildiği ve emek sömürsünün "genel dünya politikası" haline geldiği çağda, acı ve gözyaşı düşmüştür insanın payına. Saçı tıraş edildikten sonra, başına deve derisi geçirilerek güneşin altına bırakılan genç, aynı raylar üzerinde gidip gelen tren vagonları gibidir. Aklını yitirerek mankurtaşan bu genç, yiten umudun simgesidir. Öyle ki annesinin ağıtları bile karşılığını bulamaz. Aytmatov, çaresizliği şu sözlerle aktarır, defalarca: "Bu yerlerde trenler doğudan batıya, batıdan doğuya gider gelir, gider gelirdi..."

Sarı Özek bozkırının farklı anlatılarla gözlerimize zincirlenen sararmış yüzü, bu tümceden ibarettir yalnızca. Farklı sandığımız her yüz, acının evrimleşmiş ilk örneğidir. Yazar, tam da bu noktada, uzayda yapılan araştırmaları koyar bu çaresizliğin karşısına. Çünkü uzay, insan beyni gibi şaşırtıcıdır ve sınırı yoktur. İşte romanın bu üçüncü boyutu, sınır ötesi bir başkaldırı niteliğindedir. Ancak insanın sığ yaşam algısı, bu uzamsal boyutu da dünyevi bir kalıba sokmaya başlar bir süre sonra. Kendi çıkmazını tartışamayan insanoğlu, umarsız bir arayışın sonuç vermesiyle sarsılır ansızın. Romanın birincil kişisi, dostunu gömmek için mezarlığa ulaştığında, uzayda araştırma yapan grup, başka bir gezegenin yaşam alanını terke hazırlanmaktadır. Yani yaşam ve ölüm, hangi boyutta olursa olsun tekdüze bir yolculuktur. İnsan, tekdüze bir kurgu... Umutsa... Yüzyılların anlatıcılara ve sevgi emekçilerine tek mirası.

"Bu yerlerde, meridyenlerin Greenwich'ten başlamak üzere sayılması gibi, bütün uzaklıklar demiryoluna göre hesaplanırdı."

(* Cengiz Aytmatov, Gün Uzar Yüzyıl Olur, çev. Mehmet Özgül, Cem Yayınları, İstanbul 1997, 400 sayfa

CENGİZ AYTMATOV'UN ESERLERİNDE YOZLAŞMA VE
YABANCILAŞMAYRD. DOÇ. SALİM ÇONOĞLU
Balıkesir Üniversitesi*Güç, yozlaşma doğurur, mutlak güç, mutlak yozlaşma doğurur.
Lord Acton*

Kırgız halk kültüründe yıkanmış, yüzyılların birikimiyle oluşan bu kültürü çağdaş edebiyata taşımış, Kırgız edebiyatının yaşayan en önemli romancılarından Cengiz Aytmatov'un eserleri, binlerce yıllık köklü bir geçmişten süzüle gelen Türk Dilinin ve kültürünün zenginliğini, anlatım gücünü yansıtmasıyla dikkati çeker.

Yazar, halk hikâyelerinin, destanların, masalların, efsanelerin hâlen canlı olduğu ve yaşandığı, kahramanların ruhlarının halk arasında dolaştığı bir çevrede yetişmiştir. Çıkış noktası yerli ve millidir Aytmatov'un. Ancak başlangıç noktası belli olsa da, bu noktada kalmayan Aytmatov, milli/ yerli olandan aldığı özle evrensele yükselmeyi başarmıştır. Eserlerinin farklı dünya dillerinde ilgiyle okunmasının arkasında yatan sebep de bu olsa gerektir.

Geçmişten günümüze güzellikleri taşıyan Aytmatov, eserlerinde politik propaganda kaygıları içerisinde olmadan sadece güzelliğe yürümüş ve geçmişten güzellikler derlemiştir: "İdeolojiler, kendilerini yaşatacak ve kendilerine hizmet edecek özneler üretir. Sanatçı, böyle bir özne olmayı reddeden kişidir. Ama bu onun ideolojinin dışına çıkabileceği anlamına gelmez. Yapabileceğinin azamisi, ideolojinin öznesi olmayı reddettiği ölçüde ideolojiyi reddetmektir."² Yazarın eserlerinde bunu gerçekleştirdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Türkmen yazar Annaguli Nurmemmet, eserlerinin şekillenmesinde ve dünyaya bakışının derinleşmesinde en büyük payın Cengiz Aytmatov'a ait olduğundan bahsederken, Cemile adlı eserini henüz öğrenci iken okuduğunda, Cemile'nin sanki kendi köylerinden birisi olduğunu, eserin Rus dilinde olmasına rağmen Cemile'nin Türkmen dilinde konuştuğunu, o dilde türkü söylediğini ifade eder. Aytmatov'un eserlerindeki ninniler de sanki kendi annesinin ninnileridir. Üstelik onun eserlerinin kahramanları da tuza yakın, ocağa yakın, kendi büyüdüğü toprağa yakındır. Onların da en büyük üzüntüsü toprak üzüntü-

südür, memleket üzüntüsüdür, insanlık hoş görüsüdür. Bunlar atalarımızın kültüründen gelmektedir ve çok derindir. Bütün insanları sevgiyle kucaklamaktadır.³ Onun eserlerinde insanları sevgiyle kucaklayan engin bir hoşgörünün ve insan sevgisinin varlığı içten içe sürekli kendisini hissettirir.

Bir taraftan insan sevgisinin ve hoşgörünün varlığını her fırsatta okuyucuya hissettiren ve özümsettiren yazar, diğer taraftan da bu sevginin kaynağı olan yerli ve milli hayata yabancılaşmış ve yozlaşmış roman kahramanlarıyla da sık sık karşı karşıya getirir bizi. Hemen hemen bütün romanlarında içinde yaşadığı toplumun geçmişten getirdiği ve bir hayat biçimi/değerler manzumesi haline getirdiği değerlerine yabancılaşmış ve yozlaşmış roman kahramanları vardır. Bu kahramanlar önce kendilerine, daha sonra içinde yaşadığı topluma yabancılaşır ve sırt çevirirler. Böylece yazar, iki karşıt kutup arasında bir mukayeseye imkân vererek bir anlamda "tipik insanı" ortaya koymaya çalışır.

1917 Ekim devriminden sonra sınırsız gücü ellerinde tutan despot ve tiranlar gerek toplumu gerekse bireyleri yozlaştırmış ve ahlaksızlaştırmıştır. Çünkü gücün sınırsız bir şekilde ve despotça kullanıldığı yönetimlerde, merkezi otorite, üzerinde otorite uyguladığı bireylerin bir kısmını alçaltacak ve yabancılaştıracaktır. Ve böylece bu bireyler kendilerinin farkında bile olmadan, otoritenin düşüncelerini kuşanarak, hayatlarını evcil hayvanlar gibi geçirmeye başlayacaklardır. Aytmatov'un eserlerindeki bu tipte kahramanlar, Ramazan Korkmaz'ın tespitiyle, yatılı okullar gibi toplu meditasyon merkezlerinde eğitilmiş insanlardır.⁴ Bu kahramanlardan biri Beyaz Gemi romanındaki Urazkul'dur. Kendi benliğini yitirmiş, içinde yaşadığı topluma yabancılaşmış ve yozlaşmış bir roman kahramanıdır. Eserde Mümin Dede aracılığıyla dillendirilecek Maral Ana efsanesi aracılığıyla insana kendini hatırlatma çabalarına bile kayıtsız kalır: " Hepimiz Geyik Ana'nın çocuklarıyız.... Saçma bütün bunlar. Bir metelik için birbirlerinin gırtlığına sarılmaya, insanları hapisanelerde çürütmeye hazırlanan millet, geyik meyik de ne oluyormuş? Çok eskiden insanlar Geyik Ana efsanesine inanırlarmış. Ne de cahil, ne de aptalmışlar, gülünç şey! Bugün herkes okuryazar, kültürlü insan sayılır. Bugün bu çocuk öyküleri bize gerekli değil artık!"⁵

En büyük hayali şehre yerleşmek olan Urazkul şöyle devam eder: "...Bir de bakarsın çocuklar doğar. Oğlan hukukçu olur, kız ise piyano çalar. Şehir çocukları hemen belli olur. Akıllı uslu. Evde yalnız Rusça konuşulur...Şu aptal, köy şivesini konuşsun ömrü boyunca!..."⁶

Elbette çevreye yabancılaşmanın ve yozlaşmanın temelinde sevgisizlik de vardır. Yüreğinde sevgi tohumları taşımayan bu soydan insanlar, boş bir bedenden farksızdır. Ama daha da

³ ÇONOĞLU, Salim, Annaguli Nurmemmet: Öze Dönüş Dilini Çözümleyen Bir Yazar ve Eserlerinde Dönemler., I. Avrasya Sanat Edebiyat Yıldızları Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri Kitabı, TDKM Yayınları, Ankara: 2003

⁴ KORKMAZ, Ramazan, Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Türksoy Yayınları, Ankara: 2004

⁵ AYTMATOV, Cengiz, Beyaz Gemi, Elips Kitap, İstanbul: 2005, II. Baskı

⁶ AYTMATOV, Cengiz, Beyaz Gemi, Elips Kitap, İstanbul: 2005, II. Baskı

² PARLA, Jale, Don Kişot'tan Bugüne Roman, İletişim Yayınları, İstanbul:2001, III. Baskı

kötüsü, çevresindeki her şeyi hiçe sayan bu insanların, yüreklerindeki kötülük tohumlarını etraflarına saçarak onları başka günahsız ve temiz bedenlerde de yeşertmeye çalışmalarıdır.

Toprağa saygıyı ve insan sevgisini işlediği Toprak Ana romanında da değer yargılarının tam anlamıyla dejenera olduğu ve çöküntüye uğradığı, II. Dünya Savaşı'nın kıtlık ve ölüm

toplanan son buğday tanelerinin savaştan kaçan ve aynı köyün adamı Ceşenkul tarafından çalınması anlatılır. Bütün bir halkın büyük tehlikeler yaşadığı bir dönemde kendi insanına böyle bir davranışı reva gören Ceşenkul gibi roman kahramanları aracılığıyla yazar, bataklık haline gelmiş bir rejimin içinde yaşayan bireylerin de bu bataklıktan nasiplendiğini ve kokuşmuşluğunu gösterecektir.

Gün Olur Asra bedel romanındaki Sabitcan tipi de yabancılaşan ve yozlaşan değerleri temsil eder. Aral Gölünün ve Kırgız bozkırının ruhu Kazangap'ın oğlu olan Sabitcan da kendisini başkalarına teslim ederek evcilleşmiş, gelenek ve göreneklere yüz vermeyen ve hatta babasının, ölümünden sonra vasiyeti gereği Kırgızlarca kutsal sayılan Ana Beyit mezarlığın gömülmesini bile umursamayacak bir insandır.

Elbette bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak anlaşılabilir ki, bu coğrafyaya hâkim olan otorite/ siyasal güç, milletleşme sürecini reddettiği için romanlarda karşımıza çıkan kahramanları kendilerinden/ benliklerinden uzaklaştırma çabası içinde olmuştur. Bu tam anlamıyla bir yozlaşmadır. Diğer taraftan yazarın roman diliyle ifadesiyle: "devletin çıkarlarından daha önemli ne olabilirdi. Bazıları insan hayatının önemli olduğunu sanıyorlardı. Ne laf ya! Devlet bir sobadır ve yakıtı da yalnız insandır. Yakılacak insan olmazsa soba söner. Sönen, yanmayan sobanın da hiçbir yararı yoktur. Ama öte yandan bu insanlar devlet olmadan yaşayamazlar. Sobayı tutuşturan, yakan onlardır. Sobayı yanar tutmakla görevli olanlar da ona yakıt temin etmeliydiler. Her şey buna bağlı."

Uzun süre özgürlüklerde kısıtlamalara giden bir rejim tarafından yönetilen ve güçsüzleşen insanlarda bu yabancılaşma ve yozlaşmanın görülmesi doğaldır. Aytmatov, yukarıda örnekler verilen eserler de sadece yozlaşan değer ve kişileri değil aynı zamanda olması gereken güzellikleri de ortaya koymaya çalışmıştır. Bir anlamda bize apaçık gösterdiği yozlaşmış bir toplumun içine düştüğü çıkmaz durumdan, efsane, destan, masalların yeniden işlenmesiyle ve yüzlerce yıldır olgunlaştırılan düşüncelerin ve yaşama biçimlerinin yeniden işlenmeye ve konuşulmaya başlanmasıyla kurtulabileceğini gözler önüne sermiştir.

✍

maviADA ve ATP yayıncılık ADA YAYINEVİNİ KURDULAR

Dergimiz, İstanbul'da yirmibeş yıldır yayın ve dağıtım işi yapan ATP yayıncılıkla **ADAYayınlarını** kurdu. İlk kitaplarını Tüyap İstanbul fuarına yetiştirmeyi planlayan ADA YAYINLARI maviADAlı yazarların yanısıra yetenekli yenilere de yer vermek istiyor. Ayrıca kitap yapmak isteyen herkese matbaa ve düzeltme hizmetini de düşünen ADA YAYINLARININ yayın yönetmenliğini Şenol YAZICI yaparken, redaksiyonu maviADAlı yazarlar yapacak.

getirdiği, çocukların bir dilim ekmeğe muhtaç olduğu günlerde, erkeklerinin hepsi savaşa gitmiş bir köyde, geride kalanları ayakta tutmaya çalışan, yüreği insan sevgisiyle dolu bir kadın olan Tolganay'ın çabalarını ve köyün nadasa bırakılmış topraklarını ekerek insanları doyurmak için evlerden güç bela

Ellerin

*İçki eski bir hayal gibi yorgun
evlere uzandığında akşam, sustu rüzgâr
toz içinde bir aşktan yağmur toplarken zaman
yola çıktım güneş
yaz gelmeden gitti...*

*uyudu uyanmadı şhir
deli zümrüt suların aklında sırnaş
urunu ısırdım gözlerin aktığı yerde ilkin kan
dedim karardı
türbe kuşumu uçuran duaların ağın-
da...*

*konusam, korulsam bile bu oyundan
daha ben çok çocuktum...*

*kuşların sabahı yaptıklarını da duydum
hep kırsı o kapısız masallar...*

*güldüm, güldükçe gülsün insan
şşsamsam yaşıdığna
bu dünyada ölümün..!*

ustasıydı papatya kıran ellerin...

İ. Deniz Aslan

Cafer GARİPER*

BİR AŞKIN UZUN SÜRMÜŞ ŞAFAĞI: CEMİLE

Louis Aragon'un "(...) bence dünyanın en güzel aşk hikâyesidir"⁷ diye niteliği Cengiz Aytmatov'un *Cemile* (1958) adlı uzun hikâyesi birçok dile çevrilmiş ve ilgiyle karşılanmıştır. Türkçeye de birkaç defa çevrilen *Cemile*, sevilerek okunan eserler arasındaki yerini almıştır. *Cemile*'nin çok sayıda dilde, bu arada Türkçede, sevilerek okunmasının sırrı, saf bir aşkın tabii bir anlatımla birleştirilerek sunulmasında aranmalıdır.

Cemile, hikâyeye de adını veren tematik güç durumundaki genç kadının belirli bir dönemdeki hayat çizgisi ve yasak aşkı etrafında şekillenir. Hikâye, "Cemile adlı evli genç bir kadının törelere karşı çıkarak yaşadığı bir yasak aşk sonucunda memleketini terk etmesi üzerine bina edilmiştir."⁸ Kurmaca dünyanın kahraman anlatıcısı Seyit, Cemile etrafındaki gözlemlerini, düşüncelerini ve duygularını lirik bir söyleyiş içerisinde Cemile'yi ve aşkı yücelten bir ifadeye kavuşturur. Bunda anlatıcının yasak aşka kapılan askerdeki üvey ağabeyinin eşi Cemile'ye gönlünü kaptırması olmasının da payı vardır. Araya belirli bir zaman aralığının da girmesiyle anlatıcı bu aşk macerasını âdeta nostaljik, romantik, yakıcı bir besteye dönüştürmesini bilir.

Aytmatov'un *Cemile* hikâyesi, *gelenek-evlilik-aşk* çatışması üzerine kurulmuş bir olay örgüsüne sahiptir. Bu çatışmalar ağı insanı çevreleyen kurallarla yaşanan hayat arasındaki çatışmayı, başka bir söyleyişle önceden belirlenmiş kurallar bütünüyle insanın kendisi olmasını sağlayan hürriyeti arayışı arasındaki çatışmayı yansıtır. İnsan, ya toplumun belirlediği kurallar çerçevesinde hayatını sürdürecektir ya da Cemile ile Danyar'da olduğu gibi, iç dünyasından gelen sesi dinleyecek ve yasak aşkın kapılarını aralayacaktır. Büyük aşklar, iç sesin belirleyici olduğu yaşama alanları kurar. Çünkü aşkın yasaları, toplum kurallarının ve geleneğin üzerinde işler.

Kahraman anlatıcı, okuyucuya bir tabloyu sunarken tablonun içindeki resimden hareketle geriye dönüş tekniğine bağlı olarak on beş yaşındayken yaşadığı ve daha çok gözlemci olarak katıldığı olaylar dizisini anlatma zamanının içinde nakletmeye başlar. Bu anlatımda aşkla birlikte tabiat ve hürriyet teması da yerini alır. Yazar, II. Dünya Savaşı yıllarında Kırgız köylülerinden oluşan bir "avıl"da sürdürülen günlük yaşayışın içerisine karışan yasak aşkı tabii dekoru içinde sergileme yoluna gider.

Ailesinin tek çocuğu olan Cemile, erkek gibi yetişmiş, sözünü kimseden sakınmayan, doğru bildiğini söyleyen ve yapan, serbest yaşama tarzını seven biridir. Erkeklerle at yarıştıran, onlar gibi arazide çalışan, onlardan çekinmeyen, gerektiğinde onlarla kavga edebilen Cemile, aynı zamanda "açık saçık köy türküler"⁹ söyleyen, çevresindekilerle şakalaşan, gülen, eğlenen, aklına estiği gibi davranan uçarı, tekinsiz bir genç kadın tipidir. Onun bu davranışlarında serbest yaşamaya alışkın olmasının, henüz dört aylık evliyken eşi Sadık'ın

askere alınışının ve özellikle çocuksu yaratılışından gelen kişilik özelliklerinin rol oynadığı söylenebilir. Buna rağmen Cemile, toplum değerlerine ve ahlâk kurallarına bağlıdır. Savaş sebebiyle erkeklerin askere alınması üzerine diğer genç kadınlar, köyde az sayıda bulunan erkeklerin isteklerine boyun eğerken, Cemile'nin Osman'ın ısrarlı isteğini geri çevirmesi de bunu gösterir. Nitekim, Cemile'yi doğruluğunun, dürüstlüğünün ve güzelliğinin yanında anlatıcının gözünde yücelten yanlarından biri de toplum değerlerine ve ahlâk kurallarına bağlılığı olur. O, aynı zamanda kayınvalidesinin, şahsında kendi gençliğini bulduğu gözdesidir. Ancak, araya bütün bunlardan baskın aşk gibi başka bir unsur girince dengeler değişir. Çünkü "aşk, insanı evrenin ritmine katar, kendine doğru götürür, onu kendinde (un sich) kılar."¹⁰ Coşkun mizacıyla "erkekleri tahrik etmekten âdeta gizli bir sevinç duyan", buna rağmen cinselliği öne çıkarmayan Cemile,¹¹ "Danyar'la karşılaşmıştı da aynı coşkulu, pervasız kişiliğe sahiptir; açık saçık türküler söyler, küfürler savurur, Danyar'la alay eder, eğlenir."¹²

Cemile'nin dışa yönelik mizacına, konuşkan, şakacı ve alaycı, çocuksu kişiliğine karşılık Danyar, kendi içine kapalı, insanlardan uzak duran, dalgın, az konuşan esrarengiz bir kişilik sergiler. Cemile'den sonra dikkatini Danyar'ın üzerine çeviren Seyit, onun bu esrarengiz kişiliğini gözler önüne serer. Savaşın yaralanarak dönen, sol bacağı aksayan, hayatta kimsesi bulunmayan Danyar, yaşama tarzı ve asgarî seviyede sürdürdüğü insanî ilişkileriyle etrafında bir merak halkası oluşturur. Savaş sebebiyle köyde az sayıda kalan diğer erkekler gibi kadınlara sarkıntılık yapmayan, hatta beraber çalıştığı Cemile'ye yönelen meraklı bakışların dışında kimseyle ilgilenmeyen Danyar'ın bu kişilik özelliklerinin Cemile üzerinde etkisi düşünülebilir. Ancak, Danyar'ın asıl kişilik imtihanı ve Cemile'nin gönlünde yer tutmaya başlaması tahlil işinde beraber çalıştıkları Seyit ile Cemile'nin çuval şakasıyla olur. Seyit ve Cemile Danyar'a şaka olsun diye çuvalardan birini fazla tahilla doldururlar. İstasyonda ağır çuvalı omuzlayan Danyar, durumu fark eder ve sakat bacağına rağmen bu ağır yükü vagona kadar güçlükle de olsa çıkarmasını bilir. Danyar'ın sakat bacağıyla çuvalı taşırken yaşadığı zorluk Seyit'le Cemile'nin yaptıkları şakadan pişman olmasına ve suçluluk duymasına yol açar.¹³

Yine arabalarla tahılları istasyona götürdükten sonra dönerlerken Cemile'nin söylediği türküyü kesip aralarındaki şakadan kaynaklanan kırgınlığı ve konuşmamanın getirdiği boşluğu aşmak için Danyar'dan türkü istemesi üzerine Danyar, önce ürkek bir sesle türkü söylemeye başlar. Danyar'ın güzel etkileyici bir sesi vardır. Bu türküler dokunaklı, tutkulu ve coşkuludur. Danyar'ın söylediği türkülerde kelimeler yok gibidir. Onun sesinde kelimelere gerek kalmadan insanın engin ruhunu ardına kadar açan büyüklü bir kudret vardır. Danyar'ın türküsü hem dağların, hem bozkırların musikisidir. Bu türkülerden Cemile ve Seyit çok etkilenir.

¹⁰ Ramazan Korkmaz, *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Türksoy yay., Ankara 2004, s. 130.

¹¹ Ramazan Kaplan, "Kurgulama Tekniği Bakımından *Cemile* Hikâyesi", *Doğumunun 70. Yılı Dönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni* (8-10 Aralık 1998), Bildiriler, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 121.

¹² Ramazan Korkmaz, *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Türksoy yay., Ankara 2004, s. 131.

¹³ Cengiz Aytmatov, *Elveda Gülsarı / Yüzyüze / Cemile / Oğulla Görüşme / Askerin Oğlu*, Cem Yayınları, İstanbul 1993, s. 244.

* Yard. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

⁷ Cengiz Aytmatov, *Cemile*, Çev. Şerif Hulûsi, Yeni Dünya Yayınları, 5. baskı, İstanbul 1982, Önsöz, s. 7.

⁸ Ali İhsan Kolcu, *Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 115

⁹ Cengiz Aytmatov, *Elveda Gülsarı / Yüzyüze / Cemile / Oğulla Görüşme / Askerin Oğlu*, Cem Yayınları, İstanbul 1993, s. 225.

Danyar'ın sesi gerçekten güzel ve etkileyicidir. Seyit'e göre bu türkülerde kendisinin bile anlatılmayacağı bir şeyler vardır. Bütün bunlar Danyar'dan beklenilmeyen şeylerdir. Hatta Seyit şaşkınlığını,

"Beni en çok şaşkırtan söylediği türkünün tutku dolu yakıcılığıydı. Söyleyenin duyduğu coşkuyu başkasında da uyandıran, en gizli düşünceleri canlandıran şeyin bir türkünün neresinde bulunduğunu ne o zaman anlayabildim, ne de şimdi anlıyorum. Türkü söyleyenin sesi miydi bu, yoksa ruhundan kopup gelen tutkusu muydu, orasını bilmem (...) Hemen hemen hiç sözü olmayan, fakat insan ruhunun kapısını ardına kadar açan bir türküydü bu. (...) Türkülerden biri biter gibi olurken bir yenisinin titreyen ezgisi uyuyan bozkırı uykusundan kaldırıyordu. Silkinen bozkır kulağına hoş gelen bu tanıdığı türküyü dinlerken teşekkür ediyordu sanki. Tırpan bekleyen olgunlaşmış sarı ekinler geniş dalgalarla dalgalanıyor, sabahın ilk aydınlığı başakların üzerine düşüyordu."¹⁴ Şeklinde ifade etme yoluna gider. Bu cümleler Seyit'in şaşkınlığını açıkça göstermektedir. Seyit, ne o güne kadar ne de o günden sonra böyle etkileyici bir türkü dinlemiştir. Fakat, Seyit'i düşündürdün Danyar'a bu güzel türkülerini söyletirenin ne olduğudur. Çünkü, bir kişinin sesi ne kadar güzel olursa olsun âşik değilse bu kadar tutkulu, yakıcı, coşkulu türküler söyleyemez. Danyar'ın çözülmemeyen, anlaşılmayan tuhaflıklarının sebebi artık çözülmeye ve anlaşılmaya başlanmıştır. Danyar âşiktir ve onun aşkı geniştir. Danyar hayat âşığı, toprak âşığı, tabiat âşığıdır. O, bu aşkı içinde saklamakta, türkülerinde yaşamaktadır. Bu türküler Danyar'ın herkesten farklı bir ruh zenginliğine sahip olduğunu ortaya koyar. Cemile de bu türkülerle âdeta kendinden geçer. Danyar, bu türkülerini Cemile'nin isteği üzerine, onun için söyler. Cemile'yi, anlatıcı Seyit'i bile derinden etkileyen, Danyar'ın iç insanı bütün çıplaklığıyla veren türkülerdeki sesi kavrar ve kuşatır.

Sadık'la dört aylık evliliğinin üzerinde değişiklik yapmayan Cemile, Danyar'a gönlünü kaptırdıktan sonra birden değişmeye başlar.¹⁵ Söylentilere göre o, bir at yarışında Sadık'ı geçmiş, bunun üzerine yenilgiyi hazmedemeyen Sadık da Cemile'yi kaçırmıştır. Bir başka söylentiye göre ise birbirlerini severek evlenmişlerdir.¹⁶ Evlenme şekilleri ne olursa olsun hikâyeden anlaşıldığına göre bu evlilik biyolojik beraberlikten öteye gitmemiştir. Sadık'la evliliği onu değiştiren ve dönüştüren yapıda gelişmiştir. Sert kayalıkların üzerinden akan sular gibi ona nüfuz etmeden geçip gitmiştir. Oysa Danyar'a gönlünü kaptıran Cemile, büyük değişim yaşar. Artık lafını esirgemeyen, şakacı, şen genç kadın gider, yerine "pırlıtsı sönen gözlerine duru bir bahar hüznü gelip" yerleşir. Yol boyunca konuşmaz, kara kara düşünür, "dudaklarında bazen belli belirsiz, hülyalı bir gülümseme belirir; yalnız kendinin bildiği mutlu bir olaya sevindiği" anlaşılabilir gülümsemedir. Bazen de sırtında çuvala duruverir, "önündeki coşkun dereyi geçmekten korkuyormuş gibi şaşkın şaşkın bekler", Danyar'la karşılaşmamaya çalışır, bakışlarını ondan kaçıtır.¹⁷ Artık Cemile'nin iç dünyasında yatan karanlık, durgun, büyük yeraltı suları uyanmıştır. Cemile, kendisine zıt kutupta bir yaratılışa sahipmiş gibi görünen Danyar'ın ruhunda kendi ruhunun aynasını bulmuştur. Aşkın kendini öne çıkaran diriltici, değiştirci, dönüştürücü ve o yakıcı enerjisi iki ruhu sarar, aynı potada eritir.

Bu saf ve yasak aşk zaman zaman dalgalanmalar da yaşar. Bir gün Cemile'ye kocasından mektup gelir. Bunu fark eden Danyar, üzülür ve istasyondan at arabasıyla hızla uzaklaşır. Ama Cemile'nin Danyar'ı bularak söylediği sözler Danyar için çok şey ifade eder:

"Seni ona değişeceğimi mi sandın? Hayır, yapamazdım bunu. Çünkü Sadık hiçbir zaman sevmedi beni. Tanrı selâmını bile mektubun en sonuna kordu. Gecikmiş sevgisi kendinin olsun, artık istemiyorum onu. Başkasının ne diyeceğine de aldırıldığım yok. Sevgilim sensin, garibim, seni kimselere vermem. Çoktandır vurgunum sana; meğer bilmeden de sever, beklemişim seni. Beklediğimi bilmiş gibi bana geldin işte..."¹⁸

Cemile, bu sözleriyle aşkı açıkça itiraf etmiş ve aşkın gerçekliğine çıkmış olur. Danyar da Cemile'ye aynı şekilde duygularını söyler. İki âşığın önünde tek yol vardır, o da kaçmak!.. Sonunda Cemile ile Danyar, sonbaharın soğuk günlerine kadar beklemeden sonra bir aşkın uzun sürmüş şafağında akşamın karanlığına karşı olarak birlikte kaçarlar.

Cemile'nin Danyar'la kaçması başta ailesi olmak üzere köylüler tarafından hiç hoş karşılanmaz. Köylüler Cemile'yi budala olarak görürler, böyle varlıklı bir

aileyi terk edip Danyar gibi kimsesiz ve yoksul biriyle gitmekle kısmetini, mutluluğunu bitirdiğini söylerler. Fakat, kimse Cemile'nin iç dünyasında çalkalanan duygularını düşünmez. Cemile'yi tek destekleyen kişi, bu aşka baştan beri şahit olan ve onların kaçmalarına göz yuman hikâyenin anlatıcısı Seyit olur. Üstelik Cemile'yi gizli gizli sevdiği hâlde. Seyit, Danyar'da kimsede görmediği bir ruh zenginliği olduğunun farkındadır. Ayrıca Cemile'yle Danyar'ın birbirlerini gerçekten sevdiğinin de sezgisine sahiptir. Bu sebeple Seyit, üvey ağabeyine, aile bağlarına ihanet etme pahasına hayatın gerçeğine, iki insanın gerçeğine bağlı kalır ve için için bu aşkı destekler.

Cengiz Aytmatov'un Cemile hikâyesi, klâsik edebiyatın mesnevilerinde ve halk hikâyelerinde karşılaştığımız türden büyük aşklardan birini konu olarak alır. Ancak, yasak aşk çerçevesinde birbirine doğru akan kadın ve erkeğin birbirlerine kavuşmalarıyla onlardan ayrılır. Klâsik edebiyatın Leyla ve Mecnûn, Yusuf ile Züleyha ve Ferhad ile Şirin gibi mesnevileriyle halk hikâyelerinde idealize edilmiş aşkla karşılaşılır. Kavuşamayan sevgililerin birbirlerine karşı olan aşkları, buna bağlı olarak çektikleri ıstırap, aşkın varlığa ulaşmada basamak görevi üstlenir. Cemile'nin ve Danyar'ın aşkları uğruna kalplerinin sesini dinleyerek geleneğin belirlediği yaşama tarzını, evlilik kurumunu hiçe sayıp birlikte kaçmalarıyla bu hikâye geleneğin belirlediği aşk anlayışının dışına çıkar. İnsanı kendi gerçekliğinde yakalar ve sergiler. Cemile, aşkın evlilik kurumu da dâhil olmak üzere her şeyin üstünde olduğu fikrini ortaya koymasıyla, insanın iç sesini dinleyerek kendi gerçekliğini keşfetmesi ve yaşaması gerektiği fikrini getirmesiyle, saf ve tabii bir aşkı sunmasıyla ilgi çekici bir hikâyedir.

Cemile, maddî arzuların, çıkarların, ihanetlerin, kıskançlıkların ve intikam duygularının kiletmediği, kendiliğinden doğmuş bir aşkın hikâyesidir. Üzerinde cereyan ettiği coğrafya ve onun da üzerinde yaşayan insanlar gibi saf ve çıplaktır. Bu sebeple olsa gerek hikâyenin yayımlanışından bir yıl sonra Cemile'yi Fransızcaya çeviren Louis Aragon, onu batı edebiyatlarının büyük aşk romanlarıyla ve tiyatro eserleriyle karşılaştırarak,

"İşte şimdi şurada, Villon'un, Hugo'nun, Baudelaire'in Paris'inde kralların ve devrimlerin Paris'inde, ressamların yüzyıllık Paris'i olmakla övünen her taşı ya bir tarihi, ya bir efsaneyi hatırlatan şu Paris'te, Werther, Bérénice, Antoine ve Cleopatra, Manon Lescaut, Education, Sentimentale, Dominique, hepsi birdenbire gözümde düşüverdi. Çünkü ben Cemile'yi okudum. Roméo Juliette, Paolo ve Francesca, Hernani ve Dona Sol, artık bunların hiçbirini gözümde değil, çünkü ben İkinci Cihan Savaşı'nın üçüncü yılı yazında, 1943 yılının o ağustos gecesinde Kurkureu vadisinde bir yerde zahire arabaları ile giden Danyar ile Cemile'ye, Bunların hikâyesini anlatan küçük Seyit'e rastladım."¹⁹ deme ihtiyacı duyar.

Bu hikâye ile Cengiz Aytmatov, gerçek aşkın toplum kurallarının, ahlâk değerlerinin, evliliğin, zenginliğin ve insan bedeninin ötesinde olduğunu, bir ruh kaynaşması hâlinde vücut bulunduğunu gösterir. İnsanın hürriyeti, gerçekliği ve ruh zenginliği kendisinin dışında değil, yine kendi iç dünyasında gizlidir. Önemli olan insanın bu gerçekliği ve iç sesi bulup ortaya çıkarabilmesi, kendisi olabilmesidir.

*Yard. Doç. Dr Cafer GARİPER: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen–Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹⁴ Age, s. 245-246.

¹⁵ Ramazan Korkmaz, *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Türksoy yay., Ankara 2004, s. 131.

¹⁶ Cengiz Aytmatov, *Elveda Gülsarı / Yüzyüze / Cemile/ Oğulla Görüşme / Askerin Oğlu*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993, s. 223.

¹⁷ Age, s. 249.

¹⁸ Age, s. 260.

¹⁹ Cengiz Aytmatov, Cemile, Çev. Şerif Hulûsi, Yeni Dünya Yayınları, 5. baskı, İstanbul 1982, Önsöz, s. 8.

Kalık İBRAİMOV*
CENGİZ AYTMATOV FENOMENİ HAKKINDA
BİRKAÇ SÖZ

İnsanlık tarihine dikkatlice göz attığımızda, Türk-Moğol kökeninden gelerek ad salmış, insanlığın belleğinde yer etmiş iki ünlü Cengiz'in varlığını görürüz; Bunların ilki; Sarı denizden Adriyatik denizine kadar olan uçsuz bucaksız bölgeyi kılıcın gücü, mızrağın ucu ile kendine bağlayan ve böylece Avrasya tarihinde hafızalardan çıkmayacak kadar iz bırakan Cengizhan'dır.

İkincisi ise, insanın iç dünyasının gizli saklı sırlarını açarak, hayata iyilik, temizlik ve güzellik ışıkları saçan, yaratıcı dehasıyla bütün dünyanın sevgisini kazanan övüncümüz Cengiz Aytmatov'dur.

Cengiz Aytmatov'u, günümüzde sadece Kırgız halkının veya bütün Türk milletinin değil, insanlığın büyük bir bilge sanatkarı olarak görmeliyiz.

Eserlerinin, UNESCO'nun son açıklamalarına göre 154 dünya diline çevrilmesi, Cengiz'in dünya edebiyatındaki haklı ününü kanıtlar bir göstergidir.

Dalları göklere uzanan ağaçlar, nasıl vatan toprağından kuvvet alarak büyürse ve nasıl kıyısından taşan büyük nehirler duru pınarlardan çoğalırsa; Cengiz Aytmatov da Kırgız halkının binlerce yıllık ruh coğrafyasından beslenir. O, Kırgız ruhunun dünyanın manevi göklerinde parlayan yıldızıdır.

Geçmişte vahşi, olağanüstü doğa ile sınıksız ilişkide hayat sürdüren göçebe halkların - onların arasında da - özellikle eski Kırgız halkının eskiden beri hayat, kainat, insan ve hayat hakkında felsefi duygu, düşüncelerini, hayal ve kavramlarını önceden de sanatsal ve estetik bir şekilde yansıttığı apaçıktır.

Cengiz Aytmatov, Kırgız halkının büyük Manas destanı başta olmak üzere okyanus kadar coşan şiir hazinesini örnek almıştır. Onun yazarlık sanatına şan ve şöhret kazandıran "Bozkırlar ve Dağlar" adlı eseri, adına uygun bir şekilde yaşadığı coğrafyanın bir insan gibi öyküye dönüştürülmesidir. O zamandan beri, yaklaşık kırk yıl kadar zaman, rüzgar gibi geçip gitmiştir. On dört yaşında iken savaş zamanında cephe gerisindeki hayatın bütün zorluklarını büyüklerle beraber çeken, büyüyünce de yazar olan Cengiz, o zamandan bu güne kadar hayat ve insan hakkında derin düşünerek dünyevi, çok keskin ve ciddi problemleri eserlerinde yansıtmıştır.

Bozüyde (çadırdı) dünyaya gelerek milletin yaşam tarzını gelenek göreneklerini, hayat tecrübelerini, idrak zenginliklerinin hepsini çocukluktan itibaren kabullenerek, halkı ile beraber yaşayan Cengiz, eski mitoloji ve halk destanlarındaki düşünsel derinliği; çağdaş, entelektüel, felsefi ve estetik anlamda yeniden yorumlayarak insanlığın manevi zenginliğine büyük katkılar sağlamıştır.

Bu açıdan Cengiz Aytmatov, Avrupalı ulusların yüzyıllar boyunca başından geçirdiği tarihi devirleri birkaç on yıl aralığında hızla geçerek, köhne ve derebeylik yapısından 20. yüzyılın sanayi devriminin yeni

hayat ve düşünce tarzına geçen Kırgız halkının kadere ortak oldu.

Bu yüzden Cengiz Aytmatov'un eserlerinde, eskiden bu güne kadarki binlerce yıl arasında insanlık bilinci ile ortaya konulan bütün önemli problemlerin, dünya edebiyat ve kültürünün tarihte olan tüm devirleri ve stillerinin Batı ve Doğunun felsefi ve dini sistemleri ve ekollerinin yeniliklerini buluruz.

Bu bakımdan Cengiz ağabeyimiz, araştırmacıların doğru tespit ettikleri gibi sadece milli tipte ve alandaki yazar, düşünür değildir. Ona, önde gelen insan, dünya çapında ve derinliğinde, evrensel ve manevi fenomen dersek yanlış olmaz.

Bu evrensel fenomenin ışıkları özellikle milli kültür ve sanatın gelişmesine büyük imkanlar sağlayarak, onun şerefi ile 20. yüzyılın 60 ila 80'li yıllarında Kırgız sinemacılığında, Kırgız resim ve müzik sanatında özel bir Rönesans devrinin olduğunu bugünlerde bile çok büyük bir memnuniyetle belirtebiliriz.

Yukarıda ifade edilen zamanlarda Cengiz Aytmatov'un her yeni eseri, o dönemdeki bütün Sovyet toplumunun ve bütün dünyanın dikkatini çekerek, büyük tartışmalar yaratmış, manevi ve kültürel hayatımızın mühim faktörü olarak önemli rol oynamıştır.

Elbette ki, Cengiz Aytmatov, Sovyet rejimi döneminde yaşayan bazı ünlü çağdaşları gibi, - mesela Soljenitsin veya Saharov gibi yaşadığı totaliter rejime, komünist yönetime açıkça karşı çıkmadı, muhalif olmadı. Sadece bu dünyanın iyilik ve kötülüğünü, değişen hayatın akışını iyi anlayan eski peygamberler gibi, o Sovyet devrinde yaşayan sıradan insanların hayatını, üzüntü ve sevinçlerini, ihtiras ve sevgisini, eziyet ve sıkıntılarını, umut ve dileklerini mükemmel bir tarafsızlıkla tasvir etmiştir. İlyas ile Asel, Düşön ile Altınay, Subankul ile Tolgonay, Camila ile Daniyar, Tanabar ile Gülsarat, Sultanmurat ile Mırzagül, Momun Çal (ihtiyar, yaşlı) ile Balık Çocuk, Edigey ile Zariya, Abdiy ile Boston gibi kahramanların çetin kaderleri aracılığıyla o hayatın nesrini, nazmını, dramını ve trajedisini, onların bütün diyalektik çözümünü muhteşem felsefi ve sanatsal bir yetenekle yansıtmıştır.

Bununla Cengiz Aytmatov, sadece Sovyet okuyucularının değil, dünyadaki bütün okuyucuların duygularını harekete geçirerek, insanları dünyanın hiç değişmeyen ebedi zenginlikleri hakkında düşündürerek, içtenlikle fikir yürütmeye teşvik etmiştir.

Cengiz Aytmatov'un büyük sanat hünerine ve müstesna düşünürlüğüne okuyucuların büyük kısmının yanı sıra Muhtar Avezov, Lui Aragon, Mihail Şolohov, Dmitriy Şostakoviç, Mikel Angelo, Antonioni Garsia Markes, Daisaku İkedo gibi çağımızın Ünlü sanat adamları da hayranlıkla değer vermişlerdir.

Mümtaz insan Cengiz Ağabeyimiz, kendi çağının dünyaca tanınmış büyük insanlarla aynı görüşleri paylaşarak, onlarla insan uygarlığının çeşitli meselelerini tartışan önemli konuşmalarında ciddi olaylarla ilgili raporlarında kendisinin insanı yaratıcılık yeteneğini, başka bir deyişle derin teorik ve felsefi düşünme kabiliyetini de mükemmel bir şekilde göstermiştir.

Bundan dolayı evreni ve insanı tanımanın iki yolunu; sanatsal ve estetik, soyut ve teorik şeklini eşit

seviyede taşıyan sanat adamlarının dünyada çok az sayıda olduğunu belirtmemiz gerekir. 20.yüzyıla göz atacak olursak, elbette ki ilk sırada Ünlü yazar Lev Tolstoy akla gelir. 20. yüzyıla ait olanlar ise: Thomas Mann, German Gesse, J.Paul Sartre Albert Camus gibi sayılı insanlardır. Çağımızda insan ruhunun bu yüce silahın ikisine de yüksek değer veren çok yetenekli şahıslar arasında Cengiz Aytmatov da vardır.

Bununla birlikte Cengiz Aytmatov'un o dönemde meşhur Roma spor kulübüne benzeyen dünyadaki Ünlü aydınları toplayarak, Issık Göl forumunun düzenlenmesi, entelektüel kahramanlığa değer harika bir olay olduğunu şimdi bile kimse inkar edemez. Neticede Cengiz Aytmatov, kendisinin bu davranışı ile bütün evrensel, entelektüel elit tabakanın meşhur önderleri arasında yer almıştır.

Sonuçta Cengiz Aytmatov'un bunların hepsini birden onurlu bir devlet faaliyeti ve güvenilir toplumsal büyük özveri ile tamamlamasına herkes hayret ve şaşkınlıkla bakmıştır. Bence sağduyusu, derin düşünceleri ile bütün insanlığa kendini duyuran, Kırgız milletini ve bütün Türk ulusunu dünyaya tanıtan Cengiz Aytmatov fenomeni, bu çok yönlü ve entelektüel içerikli çalışmalarını kendini kanıtlamıştır.

Cengiz Aytmatov, gerçekten de 20. yüzyılın çok meşhur yazar ve düşünürlerinin arasından pınar kadar berrak düşünceleri, uzay kadar sonsuz hayalleri ve benzeri olmayan bilge kişiliği ile diğerlerinden farklı eşsiz bir dâhi görünümü arzeder.

Çağımızın ünlü yazarlarından olan Thomas Mann, William Faulkner, German Gesse, Ernest Hemingway ve Gabriel Garica Marquez ile aynı sıralarda yer alan Cengiz Aytmatov, kendine has dünyasını, Eski Yunan felsefi dili ile kendi çağdaş 'Kosmo-psikologos'unu yarattı. Bu evrenin kendine ait özel mitolojisi, felsefesi ve ahiret anlayışı vardır.

İlk göz atıldığında, Cengiz Aytmatov'un her bir kahramanının çektiği eziyetleri ve yaşadığı talihsizlikleri ile kendimize "tanıdık, yabancı" çağdaşlarımız gibi hissedilir. Fakat aynı zamanda onlar, tarihi zaman ve mekanın uçsuz bucaksız akışındaki hayatın sonsuz mücadelesini, insanoğlu yaratıldığından yok olana kadar devam eden mutlak ve evrensel gerçeklerini tasvir eder.

Bu yüzden 'Beyaz gemi' hikayesindeki Boynuzlu Maral Ana hakkındaki efsane, Momun Çal (ihtiyar) ve çocuğun hüznünlü alınyazısından yansıtılarak, günümüzdeki Yenisey Kırgızlarının trajik tarihi ile ilişkilendirilir. Hikayede anlatılan insanın toplumdaki hayatı, rahmetli ataların adetlerini çağdaş uygarlık şartlarındaki kaderi, eziyetleri, insanın iç dünyası ve ahlaki gibi sosyal, tarihi, *aksiyolojik*, ruhsal, etik ve estetik bakımdaki önemli sorunlar yazar aracılığıyla insanlık için günümüzde ilk başta antolojik evrensel anlamı olan insan, doğa *antinomisinin* düşünce metninde felsefi ve sanatsal açıdan algılanır. Yazar hikayenin bütün ideolojik ve estetik heyecanı aracılığıyla halkın doğal tarihi, kültürel ve ruhsal tözün aslı olan manevi, töresel gerçekleri kutsal saymayınca, insan hayatının sona ereceğini içtenlikle ikaz eder.

Bu yüzden 'Gün Olur Asra Bedel' romanında; sıradan bir demiryolu işçisi Yedigey'in hayat yolundaki doğru veya yanlış çizgileri, 'Nayman Ana'nın anızı aracılığı ile insanîyetin çetin hayat şartlarını eski göçebe tarihi ve hayali gelecekle birleştirir. Roman o dönemde sadece son Sovyet edebiyatındaki değil, bütün dünya edebiyatında büyük yankılar uyandırmış ve tartışmalara yol açmıştır. Bu eserin asıl düşüncesinden ortaya çıkan 'mankurtizm', başka bir deyişle tarihi bilinci kaybetme meselesi, şimdiki zamanda bütün insanlığın en önemli sorunu haline gelmiştir. Mankurtizm kavramı, günümüzde Aytmatov sayesinde dünya kültür tarihine girmiş ve uluslar arası bir terim haline gelmiştir.

Dişi Kurdun Rüyalari romanında ise, insan ruhundaki afetler yörüngesi olaylarını, bundan 2000 yıl önce yaşayan Hz.İsa ve şimdiki zamanın Akbara'sına ait trajedi ile bütünleştirir. Günümüz hayatının ukdeli özgeçmiş, geçmiş tarihteki evliyanın hüznünlü hayatını yeniden deneyimleyen Abdiyas ve doğanın parlak simgesi olan Akbara tipleri ile Aytmatov, bugünkü uygarlık dünyasındaki tehlikeli, ekolojik ve etik du-

rumların asıl ve felsefi vaziyetlerini anlatır ve yarınki kıyamet tehlikesine dikkati çeker.

Şimdiki 'Kassandra Damgası' adlı eserinde ise Cengiz Aytmatov, sanatsal ve felsefi nesne olarak bütün yer yüzünü, oradaki çeşitli sosyal sistemlerin büyük karşıtlıklarını içererek yer küresinde olan olaylara uzaydan Filofey keşişin bakış açısıyla bakarak, sonsuz endişelere kapılır. Romanda insan, evrensel ahreti önceden hissederek korktuğundan dolayı, embriyo halindeyken bile bu dünyaya gelmek istemez ve annelerinin alınına verdikleri işaretle insanlığı uyararak ve kaderleri üzerinde düşündürmek isterler. Aytmatov'a göre bu durum, bir kıyamet alametidir ve insanların bu özel durumları okuyarak etik kirlenmeyi önlemeleri gerekir.

Dünya uygarlığını gerileterek, neticede yıkılmasına neden olacak antropolojik felaket ile sosyal afetlere engel olmak için insanlığın ne yapması gerekir? Böyle varoluşluk çıkmazının çözüm yolu var mıdır? Kim bilir meselenin asılı yazarın 'Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek' (Deniz boylay cortkon ala döböt) hikayesinde anlatılan evrensel hayat tarzında saklıdır. O romanda kaos yaşayan insanlığın soyunu koruyarak hayatını devam ettirmek için kendisinin manevi tecrübesini oğluna miras bırakıp, bu hayata veda etmesi; bundan sonra soyunu ölümden kurtaran doğa güçlerine: rüzgara, dalgaya yıldız dönüşmesi; kısacası hayatının kurbanlık diyeti ile kaostan sağ kalıp, sonunda onu gelişen uzay haline getirmesi mükemmel bir şekilde tasvir edilir.

Genel olarak Cengiz Aytmatov 'Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek' adlı hikayesinde anlatıldığı gibi evrenin bir tarafı dünya sona ererek, belirsiz bir yerden başlarsa, ikinci tarafı sonsuz hayaller ile ulaşılamayan bulanık geleceği tahmin eder. Dünyanın bir ucu, adı geçen hikayede muhteşem bir şekilde tasvir edilerek insan ruhunun okyanus kadar derin diplerine dalıyorsa ikinci ucu yıldızların olduğu sonsuz göklerde kaybolur. Bu dünyada; insan, hayvanlar ve vahşi tabiat kargaşaları, birbirine uyum imkanı sağlayan ve birbirine eşlik eden yekpare bir uzaydır. Ondandır ortaya çıkan derin anlamlar ise, Aytmatov'un *antropokosmizm* düşüncesi veya Aytmatov'un *antropokosmizm* felsefesi olarak emsali bulunmaz tesir bırakır.

Gerçekten de böyle dört dörtlük olan harikulade, manevi dünyayı böyle evrensel, felsefi alemi oluşturan sanatsal dehalara, dünya edebiyatı ve uygarlık tarihinde çok nadir rastlanır.

Cengiz Aytmatov'u sadece kendi milletinin manevi önderi değil, 20. yüzyılın son çeyreğindeki, dünyanın bilge kişisi, eğitimcisi seviyesine ulaştıran bu nitelikleridir.

Cengiz Aytmatov'un dediği gibi, insanoğlu ne şekilde insan olabilir? Bu problematik endişe, yüzyıllardan bugüne kadar insanlığın huzurunu kaçıran, gece gündüz düşündüren bir varoluş sorunu olarak durmaktadır. İşte böyle küresel bir sorun çerçevesinde akıl yoran, bugünkü insanlık bilgilerinin ilk sıralarında Cengiz Aytmatov'un yer alması, bütün Kırgız halkı ve tüm Türk dünyası için yüzyılda bir denk gelen kut ve anlatılamaz büyük bir gururdur.

Buna ilişkin Cengiz Aytmatov'un '*Ala Dağ 'da yüzyıllar boyunca yaşayan Kırgız yurdu bu dünya için*

ne yaptı; insanlık hünerine, kültürüne ne gibi katkıda bulundu?, deyince bizim cevabımız "Manas'ı verdi", olur.

Şimdi ise, Cengiz Ağabeyimizin sözlerini biraz değiştirerek "Ala Dağ' da uzun yıllar boyunca yaşayan ak kalpaklı Kırgız halkı, 20. yüzyılda bu dünyaya ne yaptı; insanlık hünerine, kültürüne nasıl katkıda bulundu?" denince de bizim cevabımız "Cengiz Aytmatov'u verdi." olur.

*Kırgızistan Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi

*Türkiye Türkçesine aktaran: Öğr. Gör. Muhittin GÜMÜŞ

Prof.Dr.Ramazan KORKMAZ*

Suların Sırrını Ödünçleyen Adam; Aytmatov

Tanrı dağlarının doruklarından çığlık çığlığa inen Kürkürü ırmağı, Şeker köyü sınırlarına vardığında, dağlardan sularla taşıdığı esini yetim bir çocuğa emanet eder; Şeker'den sonra Kürkürü'nün deli dolu akması kaybolur, değişir, dinginleşir, durur... Ama bu sefer, dağların ve ırmakların sırrını öğrenen yetim çocuk çağlamaya, dünyaya akmaya başlar.

Çığlık çığlığa insanlara doğru akan ve bütün sınırlarları aşarak geleceğe ağan bu yetim çocuk Cengiz Aytmatov'dur. Suların sırrını ödünçleyen çocuk, Şeker'den tüm dünyaya yüz elli dört ayrı dile çevrilerek çağlar; tıpkı yaşam gibi... Zira yaşam da sular gibi sonsuz ve mavi bir akış değil midir... Bu nedenle olsa gerektir ki, 1963 yılında Sovyetler Birliği'nin en büyük artistik ölçütü sayılan Lenin Edebiyat Ödülü'nü *Bozkırlar ve Dağlardan Masallar* adlı öykü koleksiyonu ile alır. Suların sırrını ödünçleyen bu yaralı bilinç, homo-semiyotik bir tarzda dağların, bozkırların öyküsünü de okur.

Felaketler, dahilerin ortaya çıkmasında daima kurucu bir işlev üstlenir. Sanatçının yaratıcı dehası, bir varoluş sorunu halinde kavradığı felaket olgusunu dönüştürerek içselleştirmeye ve böylece onu aşmaya çalışır.. Daha dokuz yaşında iken Stalin diktasının evinden koparılıp yalnızca Kırgız Türkçesini savunduğu için – kızıl profesörlük eğitimine rağmen- katledilen baba ve aynı biçimde suçsuz yere sırf Törekuş Aytmatov'un kardeşi olduğu için tutuklanıp öldürülen amcası Rızkulbek. Kimsesiz, savunmasız ve korunmasız kalan bir çocuk. Fakat ailenin en büyüğü. dokuz yaşında omuzlarına binen yük; üç kardeş ve bir anneden oluşan ailenin reisi. Zayıf ve narin omuzları bu yükü taşımak kadar; okulda, işyerinde ve toplum içinde vebalı dışlamalara, yoksaymalara ve aşağılamalara da dayanmak zorunda. Ateşe dayanmak için elbette semender olmak gerek ve her ateş kendi semenderini yaratır ya da her semender kendi ateşini yakar. Hülyalı bir çocuğun yaşadığı bu büyük travmatik kırılma, aynı zamanda Aytmatov'un semenderleşme sürecini de başlatmış olur.

Bu felaket aynı zamanda onun ilk eğitimini aldığı Moskova'dan, şaşaalı bir yaşamdan kopup yoksul, mustarip ve mahcup köyüne yönelmesini de hazırlar. Tutunacak hiçbir dalları kalmamıştır. O, dikta rejiminin 'hain' diye damgaladığı bir aşağılanma ile yaşarken, babasını çok özler ve tıpkı Beyaz Gemi'deki *balık* çoc-

uk gibi zaman zaman Kürkürü ırmağına karışıp babasına ulaşmak, sarılmak, koklamak ve onunla konuşmak ister. Ama bu hülyalı kaçışlar hep hüsranlı düşüşlerle son bulur.

Gerçeğin felaketlerle kuşattığı bu çocuk ve küçücük ailesi, çareyi Şeker Köyü'ndeki baba ocağına sığınmakta bulurlar. Bu ocak, onları vebalı dışlamaların lanetinden korur. Burada söze tutunurlar; söz, atalar ruhunun yandığı ocaktır. O kutsal mekanda ruhları tutuşur ve geçmiş zamanlar, yıpratıcı zamanlar, yalan zamanlar bu ocakta yanarak yok olur. Yalnızca semender nitelikli değerler kalır. Atalar ruhu, söze dönüşerek zamanı aşar, babaanne Ayımkan ve 'Karakız Apa'nın anlatıları ile ona ulaşır. Kırgız toprağının kişileşmiş biçimi olan bu insanlar, küçük Cengiz'e yalnızca masallar, efsaneler anlatmakla, maniler, türküler söylemekle kalmazlar; onun yaralı bilincini de sağaltırlar. Aytmatov, 1998 yılında yetmiş yaş kutlamaları dolayısıyla Bişkek'te görüşlüğümüzde; babaannesi ve Karakız Apa'sından 'Beni yeniden doğuran iki insan' diye bahsetmişti. Böylece Aytmatov, koruyucu ve doğurgan sığınak söze dönüşerek sırlarını ödünçlediği suların ve öyküsünü dinlediği toprakların adına geleceğe akar.

İkinci Dünya Savaşı, 20 milyona yakın insanını kaybeden Sovyetler Birliği'nde büyük bir trajedinin yaşanmasına neden olur; açlık, yoksulluk ve savaş travması bütün bir ortak payda haline gelir. Savaş, insan etiyile beslenen azman bir dev gibi büyüyerek ilerlerken, öykülerinde Aytmatov, toprağın diliyle savaşın metafiziğini kurmaya ve sorgulamaya girer; *Yüzyüze* (1953), *Erken Gelen Turnalar* (1957), *Cemile* (1958), *Oğulla Buluşma* (1969), *Toprak Ana* (1963), *Yıldırım Sesli Manasçı* (1990), *Gün Uzar Yüzyıl Olur* (1980), *Dişi Kurdu Rüyalari* (1990), *Kassandra Damgası* (1995) ve diğerleri.

Galiba Cengiz Aytmatov'u başarılı kılan en önemli etken, onun yerel ve ulusal değerleri evrensel perspektiften anlatma yeteneğinde yatmaktadır. Elbette bu durum, özellikle bizim folkloru ve halk anlatılarını biraz da ideolojik amaçlı kullanan yazarlarımıza da örnek olmalıdır. Zira nasıl damla deryanın bütün özelliklerini içerir ise, insani açıdan yerel bir değer de pekala evrensel anlamda insanı açılımları taşıyabilir. Önemli olan basit, sıradan insanların içindeki büyük insanı yakalama ve anlatabilme kudretine erişebilmektir. Folklorik malzeme, spontane bir dönüştürümle alındığından kendi anlatımıyla doku uyumsuzluğuna girmez. Aytmatov'un, kalemını hiç bir zaman ideolojik koşulların ve kişisel hırsların kullanımına vermediğini de belirtmemiz gerekir. Öyle ki, babasını, amcasını katlederek çocukluk hayal-

lerini elinden alan ve bütün Sovyetler Birliği'ni modern bir hapishaneye çeviren Stalin'e bile doğrudan saldırmaz. O, dünya sorunlarının kesiştiği bir prizma gibi insanlığın bütün sevinç ve acılarını kendinde deneyimleyerek yansıtır.

Kürkürü ırmağının dağlardan aldığı sırrı kulağına fısıldadığı bu küçük çocuk, şimdi 78 yaşında bilge bir insan, ama o çocuk yüreğindeki heyecanla dünyaya ve geleceğe çılgık çılgıya akmaya devam ediyor. Aşkın, savaşın ve ötekileşmenin estetik temelli sorgulamalarını yapıyor. Aytmatov'un eserlerinde çıkan en önemli problem 'Biz dünyanın, zamanın toplumun veya başkalarının istediği gibi mi, yoksa kendi istediğimiz gibi mi yaşamalıyız?' tuncesidir. Bu soruna tek yönlü, ezberlenmiş veya indirgemeci bir anlayışla asla yaklaşmaz. Kişilerin, ülkelerin ve inançların farklılıklarına rağmen, kaosun karşısına en büyük kozmos kronotopu olarak insan figürünü çıkarır. Ona göre; 'insan evrenin bilinci'dir. Nerede, hangi zamanda, hangi mekanda olursa olsun ve hangi mensubiyete bağlı bulunursa bulunsun; insan türünden birine verilen zarar, bütün insanlığa verilmiş zarar olarak algılanır.

Doğrusu insan, başkalarını anlatırken hep kendini arar. Aytmatov da başkalarının öyküsünü anlatırken hep kendini bulmaya çalışır. Simurg kuşu gibi hem bütün insanlarda kendini hem de kendinde de bütün insanlığı duymaya çalışır. Bu nedenle anlatılarında, ateşten özlemelerle yolları beklenen bir baba imgesinin her zaman silüetini görmek mümkündür; Beyaz Gemi'de kendini sulara atan çocuk, Gün Uzar yüzyıl Olur'da çöle savrulan Abu Talip'in çocukları, Cengiz Han'a Küsen Bulut'ta aşkı için öldürülen Yüzbaşı Erdene'nin oğlu, Cassandra Damgası'nda koca bir bebek olarak uzayın boşluğuna uçan Keşiş Filofey; hep ateşin özlemlerle babalarının yollarını bekleyen karakterlerdir. Ne var ki, gerçek hayatta Aytmatov, 1937 yılından beri aradığı kayıp babasının kemiklerine ancak 1991 yılında Kırgızistan'ın Çontaş vadisinde rastlayacaktır.

Toprak, su,rüzgar ve ateşin bileşimidir insan. Bünyesinde evrenin küçürek bir örneğini taşır. Aytmatov, bu küçürek örneği bütün zamanlar, mekânlar ve giydirilmiş bütün kimlikler ötesinde yalın, çıplak bir değer olarak algılamak, yakalamak ve anlatmak ister. Kim bilir belki de sular, bütün değişmeler içinde değişmez olanın sırrını da söylemişlerdir bu bilgeleşecek çocuğa. O da dili döndüğünce bunu anlatmaya ve çılgık çılgıya dünyaya akmaya devam eder.

İki yıl sonra, bu duyarlı bilgenin 80. yaşı kutlanacak. Dünyanın bütün suları, dağları ve bozkırları bu kutlamaya kendi dillerince katılmaya şimdiden hazırlanıyor. Büyük ozanların diyarı Anadolu neler söyleyecek bu bilge yazar için, şimdiden merak ediyor; Aytmatov'a sağlık esenlik diliyorum.

Prof.Dr.Ramazan KORKMAZ.: Fırat Üniversitesi Öğretim Üyesi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Konuk Öğretim Üyesi

SARISI AZ BİR ÇİÇEK

*Gün geçtikçe artıyor yalnızlığı gecelerin
üşüyor sanki akvaryumdaki balıklar
lodos yorgunu*

*akasyalara dokunsan ağlayacak
firtına öncesi durgun
ve içe kapanık
titreyen
yapraklar.*

*İbibikler öter mi ötmez mi bilinmez
sarısı az bir çiçek
uzatır kollarını seviye
alır yeşilini çimenin
büyür yarınlara her bahar
her bahar
uzar sevisi
ölesiye.*

*Şarkılar yakılır dayanılmazlığına ayrılığın
sarılır acısı gül kurusu düşlerde
ebelenir seviye yenik düşen kelebekler
yorulur bir zaman
yorulur elbet
uçamaz
dökülür kanatları tel tel
dokunsan
kaçamaz.*

*Nisan bulutlarıyla gümüşlenir gözleri
yıldızların
kırkikindilerde kanar parmaklar
uzar yangınlara ipek ipek
uzar
yangınlara
sarısı az bir çiçek.*

MUZAFFER GÜLTEKİN

Nadya SAHAROV *

KASSANDRA DAMGASI: Bir Reddediş Öyküsü

“Ben, Cassandra embriyonu, doğmak istemiyorum, istemiyorum, istemiyorum... Ben, Cassandra embriyonu!”

Bildiğiniz her şeyi unutun. Şimdi söyleyeceklerim, alışlagelmiş bir yaşamın intiharıdır.

Bütün insanlığı ilgilendiren ve endişelendiren konuları ele alan **Kassandra Damgası**, Eski Yunan mitine ait şu bölümle başlar: *“Kassandra, Apollon’un aşkını reddedince onun tarafından cezalandırıldı. Bundan sonra hiç kimse onun kehanetlerine inanmayacaktı”*. Cassandra, Yunan mitinde kehanetlerine kimsenin inanmadığı bir kadındır. Yaşadığı toplumu, hızla sürüklendiği Truva felaketinden korumak için çok çaba sarf eder; ancak başarılı olamaz. Dünya edebiyatında yakından bilinen Cassandra tipi, **Cengiz Aytmatov** tarafından, şimdiye dek ele alınışından çok farklı, çağdaş olaylara uyarlanarak ortaya konmuştur. Gerek insan, gerek hayvan(özellikle baykuş ve balina), evrendeki tüm canlıların, yaşamları için felakete neden olan olaylara dikkat çeken yazar, bu canlıların var oluş serüvenlerinin, birbiriyle sıkı bir şekilde bağlantılı olduğunu vurgulamıştır.

Bilim kurgu unsurlarının da yer aldığı romanda, mitolojik Cassandra tipiyle eşleştirilen esas kahraman, uzaydaki eski Sovyet araştırma istasyonunda çalışan, fakat zamanı gelince oradan ayrılmayı reddederek istasyonda kalan Rus bilim adamı Andrey Krıtsov’dur. Romanda karşımıza uzay rahibi Filofey olarak çıkan bilim adamı, Ana rahmindeki embriyonların ilk haftalarda yaşama tepki verdiklerini ve şayet bu tepki olumsuzsa annenin alnında beliren sivilce gibi bir işaret, doğmak istemediklerini keşfeder. Bu keşfini Roma papasına bir mektupla bildiren Filofey, tüm dünyaya şu mesajı verir: *Dünyanın sonu içimizde saklıdır*. Rahip Filofey’in tüm dünyaya yaptığı çağrı, tanrı-doğa-toplum-insan ekseninde yapılan “yaşam mucizesi”nin devamının, tamamen bize bağlı olduğudur. Açlık, hastalıklar, savaşlar, ekonomik krizler, sosyal patlamalar, canilik, fuhuş, uyuşturucu bağımlılığı, ırkçılık, ekolojik ve enerjik felaketler, nükleer denemeler ve benzerleriyle kurulmuş yapma bir dünyada(çünkü bunlar insan tarafından yaratılmıştır), bizi bekleyen nihai sonuç, “genetik saksılarda mahvedilmiş çiçekler”dir. Ancak alışkanlıklarının inine sığınan dünyalılar, kendilerine yapılan çağrıyı ve uyarıyı dikkate almadıkları gibi, bu çağrının ayırdına varan Amerikalı fütürolog(gelecek

hakkında tahminlerde bulunan bilim adamı) Robert Bork’u da linç ederek öldürürler. Çünkü normal bir dünyalı algısı(!), üç maymunu oynamakla yükümlüdür.

Her çocuk için dünyanın bir modeli olan annenin, korkunç dünya gerçeğini çocuğa yansıttığından yola çıkan yazar, doğumunda hiçbir şekilde söz sahibi olamayan çocuğun, zamanla kendi kaderine boyun eğdiği gerçeğine dikkat çeker. Artık bir konserve kutusunu açmak kadar bayağılaşan kürtajın da bir başka işkence olduğuna işaret eder. Çoğu zaman günlük yaşamın cilvelerine bağlı olan mucizelerin, yaratıcı tarafından dünyanın yapısına yerleştirilmiş olduğunu fark eden kimsenin olmaması, her embriyonda yenilenen yaşam şifresinin yitilmesidir.

Balinaların, yaşamın rahminin kazıldığı her yerde kendini sahile vurup intihar ettiği; baykuşların, gören körlerin içinde, anıtların dibinde ölümü seçtiği, bir ötenazi öyküsü aslında, romanın derininde yatan. Anıtlaştırılmış felaketlere sığınan ve bunlarla beslenen insanların, taşlarla avunduğu bir mezarlıktır çünkü dünya. Ve insan dışındaki tüm canlılar, adını bilmeseler de, sevgi temelinde yaşatırlar varlıklarını.

Küçük bir bebekken, annesi tarafından, yetiştirme yurdunun önündeki merdivene bırakılan Krıtsov(ki bu ismin anlamı da kapı önündeki küçük merdivendir), hiçbir zaman kendisine kucak açmamış olan dünyalılarca, geçici soluk aldığı boşluktan bile kovulmak istenmektedir. Dünya cehenneminde kazan başını tutan zebanilere göre, huzursuz olmalarına yol açan rahip Filofey, uzayı terk etmelidir. Geçmişinde “sunî insan yaratma” deneyinin uygulayıcısı olan Filofey, “iksfertler”den kurulu bir dünyanın, kendi uğraşı olmaksızın da türemiş olduğunu görür. “Anonim doğan varlıklar” yaratmaktan utandığı için, uzaydan geri dönmeyen rahip, doğal bir “iksfertler tarlası” olan dünyayla yüzleşince, kendini uzayın boşluğuna bırakır ve ölümü seçer. İnsanlığı rahatlatan bir ölümdür bu. Tüm dünya için yapılacak en doğru şey, insan zihnini kurcalayan sorulara kulak tıkamaktır(!)

Eğer cesaretiniz varsa, şu soruya cevap arayın sadece: *“Bu güneş altında yapılan kötülükleri görmeyen kişi, doğuştan kamulaşmamış mıdır?”*

*Nadya SAHAROV
Moskova, Mayıs 2006

Çeviri: Doç. Dr. Berrin Yılmaz

Gebeliğin ilk haftasında her anne adayının alnında bir sivilce, bir işaret belirir. Bu işaret, bu kötü dünyaya gelmek istemeyen bebeğin kendine özgü reddedişidir...

”

Bir “Sonbahar” Kitabı

Mavi Yaz 2006*

Cengiz Aytmatov’un Toprak Ana’sı, Tolunay adındaki bir kadının dünyasından bakarak yaşamın insanı zorlayan sarsan anlarını ve ona karşı verilen direnme savaşını anlatıyor. Uzaktan bir kahramanlık destanı gibi duran savaşların, sıradan bireyin dünyasına yansımaları ve büyük yıkımlarını görüyoruz kitapta. İnsanın yıkımlar karşısında nasıl önce sarsıldığını, ezildiğini, sonra da dirilmek, hayata dönmek , karşı koymak için umarsızca verdiği kavgayı okuyoruz. Tolunay, yitirdiği eşinin ve üç oğlunun acısını toprağa bağlanarak,onunla dost olarak aşmaya uğraşır.

Küçük bir parçası eksikken bile dayanılmaz olan yaşam, büyük paydalarını yitirse ne hale geliriz, bu durumda bile direnen söylü insanın iç dünyası nasıldır ve “çok hayatlı insanlar” nasıl doğuyor?.. bu kitapta başarılı bir dille anlatılıyor. Bazen öyle basit yaşantılar görürüz ki, ayrıntıya inildiğinde o sıradan yaşama, birkaç ömür sığdırılmıştır . Onlar şanslı mıdır, yoksa çok talihsiz mi, bilemeyiz. Ama onların, ruhsal olarak özel donanımlı olağanüstü insanlar olduklarını fark ederiz. Bu kadar acının içinde ancak böyle insanların yaşayabileceğini anlarız Kitabın kahramanı sıradan bir kadın gibi duran Tolunay öyle biridir.

İnsan elindeki her şeyi kaybettiğinde, yaşamın anlamsızlaştığını, gereksizleştiğini düşünür ve çöküntüye uğrar. Yıllardır yaşamla arasında kurduğu bağı koparmak isteyebilir. İçinde özel donanımı olan güçlü insan, fırtınaya yakalanmış,ama aşan yelkenliler gibi zorluklara karşı koyabilen insandır. Zor zamanlarda yaşama tutunmak için hep bir gerekçe ararsınız ya Tolunay Ana da toprağı tutunacağı yaşam bağı olarak görmüştür. Geriye kalan her şey onun yaşama dönmesini hızlandıracaktır. O öyle bir insandır ki yaşam en acımasız yüzünü ona gösterdiği halde, buna dayanmış ve kendisi için olmasa da torunu için yaşaması gerektiğine inanarak acı gerçeklere göğüs germiştir. İşte o, kısa dediğimiz hayata birkaç yaşam sığdırabilenlerdendir. Bu onun seçimi değildir, ama hayat oyununun kurallarının böyle olmasını istemiştir. Savaşta makinist oğlu Kasım’ı,öğretmen oğlu Muslubeg’i , kuryelik yapan daha gencecik oğlu Caynak’ı ve hayat arkadaşı Savankul’u kaybeder önce. Yaşam onun yüreğine dört büyük acı tohumu ekmiştir artık. Yaşamın beklediği, onların yeşermesi ve Tolunay’ın teslimiyetidir. Ama yanılmıştır . Tolunay, insanoğlu için hayat topraktır, der. Dört büyük acısını, Kasım’ın eşi Aliman ile toprağı işleyerek aşmaya çalışır. Kendisinin güçlü olduğunu bilir ama gelini için endişelidir. Bir gün Aliman’ın bir oğlu olur, ancak o gece yaşamın karanlık yüzünü dolunayın arkasına sakladığı yalancı aydınlık veren karanlık bir gecedir. O gece Aliman’ın çocuğu dünyaya gelir, ancak Aliman yaşamla olan savaşını kaybeder. Tolunay artık yalnız kalmıştır. Onun için tek yaşama nedeni torunu Canpolat’tır.

Tolunay Ana her seferinde haykırmış, feryat etmiştir. Ne var ki, yaşam onu duymazlıktan gelmiş, yalnız bırakmış ve onun nefretini hep ayakta tutmuştur. Belki de TOLUNAY’ı direngen yapan da bu nefrettir.

İnsan, bazen yaşamın onu umursamadığını bazen çok sevdiğini bazen de gerçek bir yaşamın olmadığını düşünür. Halbuki yaşam hissettiğiniz her zaman vardır,sadece herkes için farklı paketlerde sunulur. Tek ortak yönü bir başlangıcının ve bir sonunun olmasıdır. Ama bazı insanların ruhları o kadar yücedir ki ölümsüzdürler. İşte Tolunay onlardan biridir. Yaşamın ona sunduğu paketi umursamayan, içini değiştirebilenlerdendir.

Bence bu kitap yaşama bu denli olan bağlılığımızı biraz da sorgulamamız gerektiğini gösteriyor. İnsan ne kadar değer verirse yaşama, elimizden giden her şey için daha fazla acı çekeriz ve nefret duygusunu yakından tanımaya başlarız. Oysa nefret edecek hiç kimse yoktur. Yaşam artışıyla eksisiyle yaşamdır.

Aytmatov’un dili inanılmaz güzel ve akıcıdır. Ama bu kitapta bence tüm kitaplarından daha akıcı bir dil kullanmış. Sanki insanın yüreğindeki tellere dokunmuş gibi bir his veriyor. Tabi eğer bu duygulardan yoksun değilseniz. Bu yönüyle bu kitap gerçekten insanlığa ders niteliğinde. Hayattan vazgeçmek için hiçbir gerekçemiz olmadığını, olamayacağını gösteriyor.

Herkes okumalı bu *sonbahar* tadı taşıyan, yani gerçek yaşam sunan kitabı. Neden sonbahar dersiniz, çok hüzünlü de ondan...ama ilkbaharı da hissediyorsunuz. Onda bitiş de var, başlangıç da...yaşam ve yaşamın sunduğu paketlerin içindeki her şey öyle değil midir?

“

yaşam hissettiğiniz her zaman vardır, sadece herkes için farklı paketlerde sunulur. Tek ortak yönü bir başlangıcının ve bir sonunun olmasıdır. Ama bazı insanların ruhları o kadar yücedir ki ölümsüzdürler. İşte Tolunay onlardan biridir. Yaşamın ona sunduğu paketi umursamayan, içini değiştirebilenlerdendir.

”

**Bir Kenti "Okur" Yapan
Sakarya Valisi Nuri OKUTAN'la
"Okuyan Şehir Sakarya" konulu söyleşi:**

Doc. Dr. Ali GÜLTEKİN

Türk cumhuriyetin ilk yıllarının ruhunu taşıyan olmaz olur yapan bir vali buldu. Sakarya valisi Nuri Okutan. Deprem sonrası yaralarını hızla onaran kent, eğitim, kültür, sanat alanında da Türkiye'ye örnek oluyor. Bu kez devlet öncü: Sakarya Valisi Sayın Okutan Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulamaya konulan kültürel içerikli etkinliklerin günümüze uyarlanmış biçimini gerçekleştiriyor. Bir ilin kültürel yönden donatılmasına, sanatçı ve kitapla buluşmasına dönük somut uygulamalarda bulunuyor. Darısı diğer illerimizin başına. Neler mi yapıldı? Etkinlik sonuç bildirgesini aynen sunuyoruz.

- 1550 öğretmen, Türkçe Öğretimi ve Okuma Alışkanlığı Kültürü Seminerine Katıldı.
- 30 yazar, 72 köy, kasaba, ilçe ve şehir merkezindeki ilköğretim okulu ve lisede 43 bin öğrenciyle buluştu.
- Sakarya Valiliği 33 yazarın 45 bin kitabını çocuklara armağan etti.
- 34 yayınevinin katılımıyla gerçekleşen I. Sakarya Çocuk ve Gençlik Yayınları Fuarı'nı 21 bin öğrenci ziyaret etti.
- 3600 öğrenci fuar etkinliklerinde çocuk ve gençlik edebiyatı kültürü konulu söyleşilere katıldı.

Tüm bunlar ilgi çekmeyecek gibi mi?

maviADA'ya yazan ve etkinliğe katılan yazarlarla birlikte soruları hazırladık. Valiyle görüşme işini Eskişehir Karşılaştırmalı Edebiyat ana bilim dalı başkanı Doc.Dr. Ali GÜLTEKİN üstlendi. Ortaya bu söyleşi çıktı.

maviADA adına Ali GÜLTEKİN:: Vali Nuri OKUTAN kimdir? Sizi okumanın sihri ne inandıran yaşamınızdan kaynaklanan bir öykünüz var mı?

Vali Nuri OKUTAN:

Cevap 1962 Eğridir doğumlu olup, Orta öğrenimini Gönen Öğretmen Lisesinde tamamladım. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümünü 1985 yılında bitirdim. Yüksek Lisansımı Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yönetim- Organizasyon alanında yaptım. 1989-1990 yıllarında bir yıl süre ile İngiltere'de Ganturbury ve Margate kentlerinde mesleki konularda bilgi, görgü ve dil eğitimi aldım. 1986 yılında İçişleri Bakanlığınca açılan bir ay süreli planlama yönetimi kursuna katıldım. Yine 1986 yılında 6 ay süre ile planlama uzmanlığı yaptıktan sonra Bitlis Kaymakam adaylığı, Amasya-Taşova Kaymakam vekilliği, Bursa-Harmancık, Van-Bahçeşarar, Erzurum-Narman, Gümüşhane-Kelkit ilçelerinde Kaymakamlık görevlerinde bulundum.

İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünde 1996 yılında Şube Müdürü ve Daire Başkanı olarak görev yaptım. 1997 tarihinden 17.08.1999 tarihine kadar Personel Genel Müdürlüğü Daire başkanı olarak görev yaptım. 1999 tarihinden 11.08.2000 tarihine kadar Personel Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcılığı görevini yaptım. 11.08.2000-10.09.2004 tarihleri arasında Siirt Valiliği görevini yaptım.15.09.2004 tarihinde Sakarya Valiliğine atandım. Halen Sakarya Valiliği görevini yapmaktayım. Üniversite hatta lise yıllarımdan itibaren her daim kitap ile yakın temas kurmuşumdur.Okumaya olan aşkıımızın temelinde elbette ailemizin ve özellikle babamın telkinlerinin rolü büyüktür. Yine öğretmen okulunda hocalarımızın ve ağabeylerimizin bizim bu bilinçle yetişmemiz yönündeki destekleri de yadsınmaz. Sürekli okumam gerektiğine inanmışımdır. Bu sebeple de eve gidince muntazam olarak her gece okumaya çalışırım. Tabii bazı geceler aksatıyoruz, fakat okumaya çok özen gösteririm.

maviADA: Okuyan Şehir Sakarya etkinliklerinin öncelikli amacı nedir?

Vali Nuri OKUTAN:

Temel gayemiz, eğitimi insanımızın hak ettiği ölçülere çekmek için başlattığımız kampanyanın muhtevasını zenginleştirmek, okumayı ve araştırmayı bir bilinç haline getirmek ve çocuklarımızı ve gençlerimizi, bilgiyle güçlenmiş kılmak.

Çünkü biliyoruz ve inanıyoruz ki, bunu yapmadan, dünya sahnesinde daha güçlü bir ülke olarak bulunma şansımız zayıflayacaktır. Üstelik gelecek nesillere daha iyi ve yaşanabilir bir dünya ve daha güçlü bir ülke bırakma görevimiz de bunu gerektirmektedir. Sakarya Valiliği olarak daima bu bilinçle hareket etmekteyiz ve bu bilinçle davranılmasını arzu etmekteyiz.

Geçtiğimiz yıl başlattığımız Eğitim İçin Haydi Sakarya kampanyası çerçevesinde okuma kültürünü yaygınlaştırmak ve okuma iklimi oluşturarak, eğitim ve donanımlı bireylerin yetişmesini sağlamak amacıyla etkinlikler gerçekleştirdik. Öğretmenlerimiz, öğrencilerimiz, velilerimiz ve davet ettiğimiz bilim adamı ve sanatçılarımızın etkinliklerimize gösterdiği yakın ilgi, çalışmalarımızın kapsamını artırdı.

maviADA:Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatının gelişmesi için iki yıldır yapmakta olduğumuz etkinlikler ülke çapında büyük yankı uyandırdı. Bu değerli girişiminizin ilk kıvılcıkları nasıl ve neden tuttu?

Sakarya Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Günleri, ilk öğretim ve ilk gençlik çağındaki çocuklarda okuma ve kitap sevgisi uyandırmak; çocukların doğru kitapla doğru ilişki kurması için, okullarda ve velilerde yeterli okuma kültürünü oluşturmak amacıyla Çocuk Vakfı işbirliğiyle geçtiğimiz yıl, "Çocuklar kitapla büyüsün" sloganıyla başlatılmıştı.

Sakarya Çocuk Edebiyatı Günleri başlattığımız eğitim kampanyasına yeni bir hız ve muhteva kazandırdı. Şehrimize konuk ettiğimiz çocuk edebiyatının seçkin yazar ve şairlerinin, ilk öğretim çağındaki öğrencilerimizle kurdukları bağ, gelecekte daha mutlu ve bilgi açısından daha donanımlı bir ülkenin temellerini teşkil edecektir.

maviADA: Sakarya'da gerçekleştirilen etkinliklerin, öğrencilere, öğretmenlere ve yurttaşlara ne gibi temel katkıları sağladığını düşünüyorsunuz? Bu etkinliklerin yurdun geneline yayılabilmesi için önerileriniz nelerdir?

Vali Nuri OKUTAN

Sakarya'daki okullarda başlattığımız okuma saatleri uygulamasının olumlu etkilerini veli öğretmen hep beraber görmekteyiz. Üniversite Seçme Sınavı'nda 55nci sıradan 39ncu sıraya çıkmamızın etkilerinden birinin de bu kampanyalar olduğunu biliyoruz. Bu durumun yansımaları olarak, öğrencilerin de talepleriyle okul kütüphanelerindeki kitap sayısını 360 binden 750 bine çıkardık. Etkinliklerle hedefimiz 1 milyon kitaba ulaşmaktır. 1 milyon 200 bin kitaba ulaşarak kampanyayı başlattık. Hedefimizi aştık. Şimdi köy okullarımız için 100 bin kitap kampanyası başlattık.

Ülke geneline yayılması için ilk kıvılcım çakıldı bence. En büyük etkeni de siz yazarlarınsınız. Çok güzel geri dönüşler alıyorum ve duyuyorum. Milli Eğitim Bakanımız da etkinliklerden övgüyle söz etti. Gönül ortaya konunca güzel sonuçlar almamak imkansız.

maviADA:Türk Sizin için gerek yazılı basında, gerekse etkinliklere katılanların ağızından sıkça duyduğumuz bir sözcük var; sizin için "Okutan Vali" diyorlar. Bir devlet adamı, bir bürokrat olarak bu tanımlamayla ilgili duygularınızı bizimle paylaşır mısınız?

Vali Nuri OKUTAN:

Aile büyüklerim zamanında bölgede eğitimci olarak görev yaptıklarından "Okutan" olarak anıldıklarından bu soyadını almışız. Bugün soyadımıza vurgu yapılarak şahsıma ithaf edilen sıfat, bu nedenle dedelerimin gıyabında beni onurlandırıyor. Bu duygumu kelimelerle tarif etmem imkansız. Bu sıfatın sorumluluğunu en iyi şekilde yerine getirmek gibi bir görev yüklüyor bana...

maviADA:31 Mart-9 Nisan tarihleri arasında 34 yayınevinin katılımıyla I.Sakarya Çocuk ve Gençlik Yayınları Fuarı gerçekleşti. Okuyan Şehir Sakarya'nın öznelinin ilgisinden memnun musunuz?

Vali Nuri OKUTAN:

Etkinliklerin tüm öznelinden memnunum. Kolay değil tabii bu büyüklükte bir etkinlikten başarıyla çıkmak. Küçük aksaklıklar yaşansa da güzelliklerin içinde eridi gitti, ama biz onları not aldık gelecek yıl daha da başarılı etkinlikler düzenlemek için çalışmalarına başladık bile.

3-7 Nisan tarihleri arasındaki etkinlik 14 lise ve 75 ilköğretim okulunda yazar-okur buluşmaları şeklinde yapılırken, günümüzün önde gelen 31 yazar ve şairi Sakarya'da çocuk ve genç okullarıyla bir araya gelerek, okuma ve kitap eksenli söyleşi yaptı. Gülten Dayıoğlu'nun onur konuğu olarak katıldığı Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Günleri'ne, İskender Pala, Selim İleri, Beşir Ayvazoğlu, Ahmet Turan Alkan, Sevinç Çokum, Nursel Duruel, Sadık Yalsızuçanlar, Refik Durbaş, Yalvaç Ural, Muzaffer İzgü, Hasan Latif Sarıyüce, Zeynep Cemali, Salih Zengin, Yücel Feyzioğlu, Mustafa Ruhi Şirin, Fatih Erdoğan, Seza Kutlar Aksoy, Kemal Özer, Melek Güngör, Gökhan Akççek, Çetin Öner, Ayşe Kilimci, Mevlana İdris, Gülsüm Cengiz Akyüz, Mavisel Yener, Aytül Akal, Handan Derya, Aysel Gürmen, Abdülkadir Budak, Bilgin Adalı katıldı.

Sakarya Valiliği'nin temin ettiği otuz binden fazla kitap etkinlikler sebebiyle okullara dağıtılırken, Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat ve Hendek Eğitim Fakültesi öğrencileri için düzenlenen iki ayrı etkinlikte de Çocuk ve Çocuk Edebiyatı konusu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Öğretim Üyeleri Doç.Dr. Ali Gültekin, Yrd. Doç.Dr. Medine Sivri, Yrd.Doç .Dr. Mehmet Semerci, Öğr.Gör. Dr. Fesun Koşmak, Arş. Gör. Arzu Yetim, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencileri tarafından çeşitli yönleriyle ele alınıp tartışıldı. Sakarya etkinliklerine üniversite olarak katkılarından dolayı burada Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Necat A. Akgün'e, aynı üniversitenin Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Halil Buttanrı'ya şükranlarımızı dile getirmek isterim

En önemli özelliklerinden biri, etkinlik programında köy, kasaba ve dış mahalle okullarına öncelikle yer vermek olan Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Günlerinin, gözlemlenen ve ölçülen geri dönüşlerinde, okuma alışkanlığı kazanılmasında ve edebiyat eserlerinin öncelikle okunmasında önemli katkılar sağladığı gözlemlendi. Etkinlik, kültür ve edebiyat çevrelerinde takdir hisleriyle karşılanırken, bütün şehirlere model olması temennisi dile getirildi.

Diğer yandan, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Günleriyle eş zamanlı olarak Sakarya Çocuk ve Gençlik Yayınları Fuarı kuruldu ve gerçekleştirildi. Ülkemizin önde gelen 31 yayınevinin katıldığı fuar 20 bini aşkın öğrenci, bini aşkın öğretmen tarafından ziyaret edildi. Fuar içi etkinlik olarak düzenlenen 27 söyleşiye ise 3 bin öğrenci katıldı.

Halk Kütüphanesi'nde düzenlenen 9 ayrı toplantıda ise, konuk yazarların katılımıyla, okuma eşiklerini geçmiş, yazma ve okuma alışkanlığı olan öğrenciler için atölye nitelikli toplantılar yapıldı.

Ayrıca, okuma alışkanlığı, kültürü ve Türkçe Öğretimi üzerine düzenlenen seminer vasıtasıyla sınıf öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerine okuma kültürünün önemi, bu kültürün kazanılması ve öğrencilere kazandırılması konularında eğitim verildi. Beş grup halinde yapılan seminere, *Hilmi Yavuz*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Teoman Duralı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr. Sedat Sever, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Doç.Dr. Selahattin Dilidüzgün, Gülten Dayıoğlu, Yalvaç Ural, Ayla Çınaroğlu, Fatih Erdoğan, Aysel Gürmen, Aytül Akal, Mustafa Ruhi Şirin, Mevlana İdris Zengin konuşmacı olarak katıldı.

maviADA:Türk Türk Çocuk ve gençlik edebiyatının gelişmesine dair ilk önemli adımların atıldığı bu deprem yorgunu ama kimi yönleriyle şanslı ilimizde ileride daha ne gibi çalışmalar yapmayı düşünüyorsunuz?

Vali Nuri OKUTAN:

Sakarya Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Günleri, kitapla, edebiyatla ve okumayla uyandırılmış ışıklar haline gelen çocuklarımız ve gençlerimiz için sağladığı yararları artırarak devam edecek ve bir kültür mirası olarak devam ettirilecektir. ✎

TEŞEKKÜR

maviADA Bir Kültür Sanat Harekine Dönüştü:

maviADA kültür sanat dergisi, hiçbir yere dayanmadan, kimseden destek görmeden kendi olanaklarıyla / olanaksızlıklarıyla bir kurum gibi hareket ediyor. Son altı ayda yedi, üç ay içinde de üç söyleşiye, iki imza gününe imza attı. Bu sıcak yaz günlerinde gün ortası tatillerini kesip bizi izlemeye gelen sanatsever dostlara teşekkür ediyoruz.

* 29 Nisan 2006 'da BURSA Şehir Kütüphanesi Salonundaydık. **Şenol YAZICI** ve **Yusuf YAĞDIRAN**'ın konuşmacı olduğu söyleşide konu **Öykü,Şiir ve Poetika**'ydı

Aynı gün Bursalı öykücü **Nadir GEZER**'e maviADA kültür sanat evinde imza günü düzenlendi.

*27 Mayıs 2006'da Bursa Tayyare Kültür Merkezinde "**Şiirin Mavi Atlası**" programı yapıldı. **Şenol YAZICI**'nin yönettiği programda YAZICI'nın yanı sıra Türk

Dil Kurumu ödüllü şair **Yaşar Miraç** konuktu. **maviADA**, etkinliğe hiçbir ücret almadan gelen, yol parası bile kabul etmeyen Yaşar Miraç'a ayrıca teşekkür eder.

*28 Mayıs'ta Trabzonlular Derneğinde Yaşar Miraç'a bir söyleşi ve imza günü düzenlendi

Ekimden itibaren **mavi akşamlar** sürecektir. İlk **mavi akşam** ; **öykünün**

mavi günlüğü

BİZİ İZLEYİN.

* Öykü Gününde, her zaman olduğu gibi, maviADAlı yazarlara yer verilecektir.

Çocuklar Felsefeyle Masallarla Tanışır

Mahiye MORGÜL

Masallarla çocuklarımıza nasıl bir dünya görüşü kazandırmaktayız, bu önemlidir. Uzun yıllardan beri batı kaynaklı masallarla çocuklarımızı büyüttüğümüz düşünülürse, 2005'ten itibaren geçirildiğimiz bireyci eğitim sistemine nasıl hazırlandığımız daha iyi anlaşılmaktadır. Felsefe dersini liselerden kaldırmakla buna çanak tutmuşluğumuz da cabası.

Masallarla çocuğun beynine ektiğimiz nedir diye şöyle bir bakacak olursak neleri görürüz?

Masalın her bir kahramanının dünya görüşü, onların olaylara nasıl yön verdikleri, sonucu nasıl şekillendirdikleri önemlidir. Çünkü, çocuğa iyi ile kötüyü bu kahramanlar aracılığıyla anlatırız. Masalın ana fikrini etkileyen felsefe iyi insan modeli olan kahramanın bakış açısıdır. Sonucu belirleyen odur. Aynı masalı defalarca dinleyen çocuk bu felsefeyle, bu dünya görüşüyle şekillenir, insanları ve dünyayı o pencereden görmeye başlar.

Masallar, toplumsal algılama sistemimizi kurgular, bunun kültürünü eker. "Neyi ekersen onu biçersin" sözü burada yerini bulmaktadır. Neyi ektiğimizi anlamak için batı masallarından bizimkileri farklı kılan özellikleri ayırt etmek doğru yöntem olacaktır. Türk masalları, batı kökenli masallardan derin biçimde ayrıldığı halde, Arap, Fars, Azeri vb. Asya kökenli masallarla ortak özellikler göstermektedir.

Örneğin, batı masallarında, kralın ilk eşinden bir güzel kızı vardır, üvey anne kavramı hemen devreye girer, çocuklar arasında ayırimcılık orda başlar, ikinci eşi tarafından kandırılan bir baba, acı çeken kız çocuğu...

Bizim masallarımızda padişahın ÜÇ oğlu vardır, yönetimi bırakacağı oğlunu belli ölçütlerle seçecektir. Onlara ÜÇ zor iş verir, hangisi başarırsa ona yönetimi devreder. Yada, babası öleceği zaman ÜÇ oğlunu çağırır, hangisi kendisini daha çok

seviyorsa ülkesini ona bırakacaktır. Tatlılar kadar seven ÜÇ. oğula ve tuz kadar seven ÜÇ oğula değil de altınlar kadar seven birinci. oğluna verir tahtını. Tuz kadar seven küçük oğula verilen ceza aslında doğru olanı belirginleştirmek üzere bilecek masal içine yerleştirilmiş bir geçici çatışmadır, sorundur ve bu an dramatik olan andır. Bu sorunu çözmek üzere masal şekil almaya başlar. Sonunda kazanan görüş tuza değer veren görüş olacaktır. Hatta diyebiliriz ki burada karşılaştırmalı felsefe söz konusudur.

Masal öyle seyrederek ki küçük oğul komşu ülkenin başına geçer, tuzsuz yemeklerin olduğu sofraya komşu ülkenin padişahı olan babasını çağırır, tuz en değerli şeydir, babasına bunu algılatmaktır hedefi, baba bunu anlar, baba pişman olur ve oğlunu tanır, oğlundan özür diler, iki ülke birleştirilir, akıllı oğlana yönetim verilir, halk da mutlu yaşar. Bu serüvenin içinde yaşam boyu rehber edinilecek fikirler vardır, çocuğa yansıtılan bir felsefe vardır.

Bu masal padişahın ÜÇ oğluyla başlıyorsa Asya kökenli bir masaldır. İkincisi, toplumdaki değişik görüşleri ÜÇ oğula dağıtarak yansıtmaktadır. Toplumda değişik görüşler vardır, ama hangisi halka mutluluk getirir bakalım diye bir düşündürme vardır. Akıllı olan çocuğu ülke yönetimine getirmek, tuzun kutsal yiyecek olarak kabulü, özür dileyebilen padişah, vb kavramlarla karşılaşılır. Masalın içinde kimsesiz çocuğa evini açan yoksul kadın vardır; hayali değil gerçek hayatta karşılaşılabilecek kahramanlardır hepsi.

Asya masallarında yoksul ama akıllı olan kazanır; güç değil akıl kazanır. Akıl, devleri bile yener! Yenik düşen güçlü, kendini beğenmiş ve başkalarını küçük gören kişidir de.

Masallarımızda, kızını en zor üç işi başararak Keloğlan'a veren padişah vardır; sorun çözmeye başarılı olanın karşısında güçlüünün boyun eğmesi vardır. Akıl öne çıkartan felsefe hakimdir masallarımıza.

Evlilikler cesur, akıllı ve iyi kalpli olanla, bu özelliklerini yaptığı işlerde gösterenle (model oluşturma çocuk için çok önemlidir) yapılır.

Gökten üç elma düşer, biri sana biri bana biri de peri padişahının kızıdır; paylaşma kültürü ağırlıklıdır, sadece iki kişiyle değil hiç tanımadığı üçüncü kişiye bile pay ayrılır. Evine gelen misafire üç gün kim olduğu bile sorulmaz, yedirilir içirilir, yatırılır.

Masalların sonuna baktığımızda yine farklı bitiriler görürüz. Bizim Asya masallarımızda, toplumun yararını düşünen, sonunda aklın, cesaretin ve iyi olanın mutluluğa ulaşması ana fikir olarak verilir.

Oysa, batı masallarının sonunda beyaz atlı prens çıkagelir. Nedir bu beyaz atlının becerisi, pamuk prensesin başına onca iş geldiğinde ortalıkta yoktur; kurtarıcı olarak ortaya çıkan bu uyduruk kahraman masal boyunca yoktur, masal dışından gelir. Nedense, pamuk prenses onu kurtaranlardan biriyle evlendirilmez. İşte burada en önemli farklardan birini görürüz; varıl olan denk evlilik yapmak zorundadır, prens prensesle evlenir. Evlilik kavramı, evliliğe bakış açısı, buradaki felsefe farkı açıktır.

Zalim bir üvey anne vardır, kötü kadın cadılar vardır, büyücüler vardır, prenses hep zavallıdır, kötülerle baş edemez ama ona acıyan bir prens mutlaka çıkagelir. Nedir buradaki yaşam felsefesi?

Nedir burada verilen felsefe? Korku, yalnızlık, hayali kurtarıcı, kaderini başkasının belirlemesi, toplumsal yarar yok, zengin birisiyle evlenerek kendini kurtarmak... Bizimkilerle ne kadar ters olduğu ortada.

Şimdi 2005 yılından itibaren geçirildiğimiz eğitim modeli işte bu felsefenin resmi eğitim programıdır. Onlara göre ÇOCUK Anglosakson bireyci masallardaki gibi BİREYDİR..

Bizim masallarımızda çocuk yarının yetişkinidir; *çocuk, sosyal varlıktır ve toplumsal sorumluluk almaya hazırlanan insandır.*

Biz, masallarımızda insana / çocuğa bireyci değil, toplumcu bir dünya görüşü vermekteyiz. Biz, çocuğa gerçekte batılılardan daha fazla değer vermekteyiz, bunu bir kere açıkça görelim..

Çocuklarımızı yıllardan beri batı masallarıyla büyüttürdüler bize. Bizi şimdiki (2005'te geçirildiğimiz) "zırva" eğitim sistemine geçirmeden önce bilerek yapıldı bu ve hepimiz uyuduk.

Hızla bu yanıştan dönmeli, çocuklarımıza kendi masallarımızı, fıkralarımızı, destanlarımızı anlatmaya başlamalıyız. Keloğlanlar, Köroğlular, Nasreddin Hocalar, Ferhat ile Şirinler, gökten düşen üç elmalar, kırk gün kırk gece düğünler, soyguncu kırk haramilere karşı mücadele veren Ali Babalar, nice akıllı masal kahramanı bizim anlatmamız için bir yerlerde anlatılmayı bekliyorlar.

Onları yeniden gün ışığına çıkartalım. Akşamları televizyonu kapatıp çocuğumuzun başucuna geçelim, ona kendi masallarımızı anlatalım. Hiçbirini bilmiyorsak, kendi çocukluğumuzda başımızdan geçenleri ona masalmış gibi anlatalım; orada bile aile yakınlarımızın, yaşlılarımızın sağlam dünya görüşünü bulacaklardır.

Çocuklarımızı masallarımızla, yani kendi kültürümüzde yaşayan toplumcu felsefeyle tanıştıralım. Bunu , onların ve toplumumuzun iyiliği için yapalım.

Sevgili çocuklarımızı sevgi dolu masallarımızla büyütelim.

Ya bir kurbağayı öpecek prens olacak, ya beyaz atlı gelecek kurtaracak, ya pabucunun tekini bulan bir prens çıkacak ortaya! İşte tam masal bu; içinde aklın yolunu gösteren bir işaret yok, kadercı, akıl dışı yollar, büyücüler, cadılar, ninesini kurt yemiş kırmızı başlıklı kızlar... Kim kurtarır onu kurttan? Kendi akli ve cesareti yoktur, masala o ana kadar girmemiş bir eleman olan avcı gelir, yani elinde silah olan birisi, ilginç tesadüfler...

Mehmet KUVVET

YOL

Kırmızıyla beyaz fosforu

Yansıtan direklerin arasında

Gecenin karanlığında

İnişi çıkışı

Gidişi gelişi olandır

Yol

Bizim Melahat'a da yollu diyorlar

Beyazı mı, kırmızıyı mı yansıtır içi

Bilemem

Asfalt gibi değildir

İnişi çıkışlıdır

Zordur yolu Melahat'ın zor

Nereye kıvrılıp giderse yollar

dost orada, düşman oradadır.

Nereye incelip giderse yollar

geniş umutlar oradadır

Nereye uzarsa yollar

meyhaneler orada

Melahat oradadır hayalleriyle

Çook yolludur Melahat çok!

ARDI KİMLİKSİZLİK

Gökçe Güneş Pazıcı

O ülkede dil yoktu.

Egemen olan boşluktu. Egemen olan kimliksizlikti.

Dil yoksa... dostunuzu,düşmanınızı nasıl tanırırsınız? Dil yoksa her şey bir sisin ardındadır. İletişim olmaz, kültür olmaz, toplum olmaz. Toplum bir zamk gibi birbirine bağlayan en birinci unsur yok olursa, en önemli tuğla olan dil çekilirse o toplum çözüdür, o duvar yıkılır. Çünkü dil kimliktir.

Dil, insanın varlığının en büyük kanıtıdır. Dil insanların isteklerini anlatmak için kullandıkları ortaklaşa bir sistemdir. Bilinmeyen zamanlarda, beden diliyle duygu ve düşüncelerini anlatmaya uğraşan insan, bunun yetmezliğini görünce binlerce yıl içinde ilmik ilmik dokuyarak tüm istemlerini ayrıntılarıyla anlatacak bir ses ve işaretler dizini, yani dili yaratmıştır. Başka hiçbir ortak değerimiz, dil kadar ortak ve uzun bir emekle, tüm toplumca üstünde uzlaşarak binlerce yılda üretilmemiştir. Vatan, diyeceksiniz şimdi. Vatan, ortak dili konuşan, ortak kültürü, ülküleri olan insanların yaşadığı topraktır ve tarih içinde yeri değişebilirken, ulusun dili hep aynıdır. Örneğin Türkler, değişik coğrafyalarda vatanlar kurmuş, ama dilleri her zaman Türkçe kalmıştır. Çünkü dil, ulus olma sürecinde ana unsurdur. Her ulus dilini, insan özelliklerinden üretir, kendi

öz değerleriyle donatır. Çünkü o, kendini tanımlayacak bir araç ararken dili bulmuştur. Hiç bir İngiliz dilini ya da sözcükleri üretirken Japonun yaşam tarzını ve beklentilerini hesaba katmaz. Türkçe'nin bir İngiliz'in tüm hallerini tanımlamasını bekleyemeyiz. Yani hiçbir ulusun dili, birebir başka bir ulusun dili olamaz.

Uzak Asya'dan yaşama merhaba diyen Türkçe, uzun yolculuğunda steplerin, bozkırların, karlı dağların cehennemi sıcak çöllerin, savaşanların, yeni bir dünyada yerleşen ve güçlenen bir ulusun türkülerini emerek gelişirken, İngilizce, hiçbir yere kıyılamayacak bir adaya sıkışmış,ama çok düzenli, yeniliği ve macerayı kendi içinde bulan insanın izlerini taşır. O yüzden Türkçe, eylem yani hareket ağırlıklı sözcüklere dayanır.

Anadolu'ya gelinceye değin gelişiminin en üst noktalarına ulaştığını Göktürk Kitabeleri ve Dede Korkut Öyküleriyle kanıtlayan Türkçe, Osmanlı imparatorluğu süresince yüzyıllar boyunca yazı dili olarak kullanılmadı, ancak Türkçe konuşan halk arasında soluk alabildi. Herkes bilir ki, yazıya geçemeyen dil yoksullaşır. Cumhuriyetin ilanından hemen önce yazılı bir metindeki Türkçe oranı üçte bire inerken, yalın Türkçe kullananlar küçümşenen insanlar durumuna düşmüştü. Anadilimizi öyle bir hale getirdik ki, biz bile tanıyamaz olduk; kentli köylüyle, okur yazar, sıra halkla anlaşamaz oldu. Sanat artık bizim değildi, edebiyat da, kültür de...Dil yapıştırıcı, ulus yapıcı özelliğini yitirmiş, kendimizi anlatmakta sıkıntı yaşar olmuş, kırk parçalı bir ümmete dönüşmüştük. Ortak bir paydada hiçbir zaman buluşamayacak bir ümmete. Duygu ve düşüncelerini Arapçanın, Farsçanın, yeni moda Fransızca'nın ya da küçük bir etnik grubun birbirine hiç benzemeyen kültürüyle üretilmiş sözcükleriyle oluşturmaya çalışan bir insan topluluğu nasıl yekpare olur ki?

Sömürgeciliği kanımızla boğarak durdurduk . Dilimizi de "yabancı dillerin boyunduruğundan" kurtarmalıydık. Bu konuyla bizzat Atatürk kendisi ilgilendi. İyice yoksullaşan dilimizdeki tüm yabancı sözcükleri atmanın zorluğunun bilincindeydi. Tarama, derleme ve üretme yöntemleriyle dilimizi eski gümrak akışına ulaştıracağını düşündü. Üçgen, aç,.. gibi ilk Türkçe geometri terimlerini o belirledi. Bu işin daha bilimsel ve uzman kişilerce yapılması için Türk Dil Kurumu'nu kurdu. Dilimiz bugünkü her kesimden insanın anlayacağı ve paylaşacağı düzeye böyle ulaştı

Ne var ki, önce siyaset girdi işin içine. Biri eskiye, diğeri, yeniye, karşı olmak için, karşı çıktı. Dil kurumu etkisizleştirildi. Gelişen çağın, küreselleşen dünyanın getirdiği yeni kavramları karşılayacak sözcükleri bulmakta yetersiz kaldı. İlgililer, yazarlar, edebiyatçılar yeni moda akımların etkisinde dili savsakladı. Sıra halkımız, dün neyse bu gün de aynıydı; o hep yaygın, moda olana özenirdi. Okuma yazması ilkokul üçten terk bakkal, tabelasını astı: Dallas Market.

İsimlerde özentiler hep vardı. Türkçe yeni bir sahipliliği yaşamaya başlayınca bu en üst noktaya ulaştı. Medyanın büyük gücü, yaygın iletişim ağı, internet,.. ama en önemlisi kendi değerlerinden hep komplekse giren

halkımızın özentisi dükkan adlarını, büyük işletmelerin, sokakların, yerleşim birimlerinin adlarını değiştirmemize neden oldu. Artık en az gelişmiş yörelerimiz bile İngilizce adlı mahallelere, lokantalara sahip. Geçenlerde Milli Eğitim bakanımızın da dediği gibi okullarımızda yıllarca didindiğimiz halde anadilimizi öğretmeyi başaramadık ama, İngilizce'yi öğretmek için milli servetin büyük bölümünü dışarı aktarıyoruz. Belki bu yoğun emek ve masraftan akademik İngilizce'yi öğrenen pek çıkmıyor ama, dilimize giren, artık yoksul sokak aralarında bile Türkçe'nin yerine duyulan birkaç tarzanca İngilizce sözcük daha kazancımız oluyor. Artık *blucin* giyiyor, *cafede* takılıyor, internette *entel çetler* yapıyor, centerlerden alışveriş ediyor, citylerde yaşıyoruz... Bu çalıntı kabuk, aldığımız dile bile ihanet söyleyişler yetmiyor, anadilden sağlam kalan bir kaç sözcüğü de bozarak, olmadık anlamlara taşıyarak "*o'ha oluyoruz*"... Küreselleşmeden söz edip İngilizce'yi evrensel anadil yapmanın yanı sıra, artık bir yaşlıların anımsadığı, grameri, bilimsel alt yapısı sınırlı, bölgesel, etnik dilleri kullanıma sokuyor, zaten anlaşma eğilimi olan toplumu iyice 'anlamaz' hale getiriyoruz. Kirlenme son hız sürüyor.

Dünya bir kıyameti yaşasa ve yaşam yok olsa, yurdumuza gelecek bir uzaylı, Türkiye'nin bir çok kentine baktığında neresi olduğunu anlamayacaktır. Körün tanımladığı fil gibi bir ülkeye dönüştük. Gitgide sisleniyoruz. Bunun ardı kimliksizlik.

Çözüm yok gibi duruyor.

Bizim, yani Türkiyelinin farkına varıp dur demesinden başka çözüm yok gibi. Önce özentilerimizi, komplekslerimizi atmalı, bir markete, lokantaya yabancı bir ad taktık diye daha çok satış yapamayacağını, bunun hizmetle ilgili olduğunu kavramalıyız. Atatürk'ün kararlılığıyla dilimizi arı biçime dönüştürme çabasını sürdürmeliyiz. Amaç, kullanım olanakları sınırsız, sözcük dağarcığı gelişkin, çağın tüm yeniliklerine yanıt verebilen bir dil yaratmak ve yaratılana sahip çıkmak böylece yorgun dilimizin yaralarını iyileştirmek olmalıdır. Yabancı deyimlerle şaşkına dönmüş çocuklarımız, tıpkı computere karşılık bilgisayarı bulduğumuz gibi herkesin anladığı sözcükler, terimler yarattığımızda çağını daha kolay kavrayacak, taklitte herkesin önünde ama, öğrenmede geride kalmaktan da kurtulacaktır. Belleğimize zorla sıkıştırdığımız, ait oldukları dillere de yara açarak yarattığımız kelimelerden vazgeçmeliyiz. Çocuklarımıza ulusun, etnik köklerin dışında üst, birleştirici bir kavram olduğunu ve vatan, bayrak, dil gibi ortak değerlerden oluştuğunu, bunun onur vesilesi olması gerektiğini anlatmalıyız. Amerikalının, geldiği İtalyanın kültürel değerlerini yaşatsa da Amerikan İngilizce'siyle bir sorunu yoktur. Olursa, o bin bir parçaya dönüşecek ülkenin gurur duyacakları süper bir ülke olma şansı olmadığını herkes bilir. Çağdaşlaşmayı özdeğerlerimizden vazgeçerek değil, bu değerlerimizi de harcına katarak bina etmemiz gerektiğini, tüm insanlık bir ortak paydada buluşacaksa o paydanın renklerinde bizim de payımız olması gerektiğini işlemeliyiz. Yazarımız, aydınımız, öğretmenimiz, politikacımız, televizyon ve

gazeteler varlıklarını ana dile borçlu olduklarını iyice kavrayıp tam bir sorumluk duymalıdır. En önemlisi, Ziya Gökalp'in "*Başka dile benzemez Annenin sesi, Her sözün ararsan vardır Türkçe'si,*" dizelerinde dediği gibi Türkçe kullanmalıyız.

O zaman sis aralanır. Kimliğimizi yeniden tanımlayabiliriz. Yoksa bir sabah kalktığımızda, toprağın kokusunu, sevdiğimiz çiçeğin adını hatırlayamaz, içine düştüğümüz hüznü tanımlayamaz, başarısak duyacağımız gururu aktaramayız. Bu yüzden ilk önce kafamızın içeriğini Türkçeleştirmeliyiz.

Yoksa bunun ardı boşluk, bunun ardı kimliksizlik.

Y/ANARIM

gidenlerin ardından söylenenler yalan!
sezerim
kaybedilen aşklarda hep bir yanlış vardır

yaşananlar silinmeye yüz tutar bir zaman
düşlerim
yüzüm tutmaz kayıp şeyler biriktirim

avcı parasını kurşuna harcar
düşünmez kuşun son nefesinde hissettiklerini
bilirim neler saklıdır yitirilen yaşamlarda...

ardı sıra gitsek de ulaşamayız giden bedenimize
öldürdüklerimize veremeyiz yarımızı
görürüm...

kurşun yerine kumbaramızdaki umutları veremeyiz
ölürüm uzak, çok uzak...

hayat veremeyiz

19.06.2005

Onur Aslan

YASİN UZUN

İLHAN BERK ŞİİRİNDE

"KAOSTAN SONRA"

Tipik bir İlhan Berk şiiri okuduğunuzda "algıya çarpan" ilk özellik,semantik yapının kuruluşunda ve dilin işaretleme düzeninde kendini gösteren bir parçalanmışlık,karmaşa hissi ve buna paralel kaotik bir yapının varlığıdır. Bunlar elbette bu uç şiir türü için yeni bulgular değil; fakat asıl zihni kurcalayan durum / soru şu: İ.Berk şiirlerinde bu kaosu neden yapıyor veya neden kullanıyor? Bu soruyu daha geniş bir tabanda sorarsak: "Anlamı dört yandan ateş altına alan" onun gerçekliğini aşan ve bozan bu söyleme/durma biçiminin varmak istediği ya da okuru götürmek istediği bir yer/merkez var mı? Yani Berk şiirinde, kaos taşıyıcı bir olgu mu? Böyle bir soruya verilecek ilk cevabın –şairin de onayıyla - "gerçek şiir" olması muhtemeldir. Fakat benim asıl peşinde olduğum, İ.Berk, şiirinde kurduğu bu kaosla (ya da bu kaosun ardından) dilin ve anlamın ötesinde yeni bir dünya tasarımı, bir yaşama modeli mi sunmaya çalışıyor tüm yerküre insanlarına? Bu türden soyut bir soruya akıl sağlığıyla cevap verebilmek için ilkin, İ.Berk şiirinde kaosun nasıl işlendiğine ve onun araçlarına bakmak daha doğru olacaktır sanırım.

-Bir şairlik içgüdüleriyle belki- İlhan Berk de diğer "cehennemlik kardeşleri" gibi içinde yaşadığı zamandan ve mekandan,dahası bunların kullanılış biçimlerinden rahatsız durumdadır. Bu yüzden şiirleriyle dünyaya yeni bir anlam katma isteği içindedir.Böyle olmakla birlikte şairin dört koldan saldırdığı kavramın kendisi de yine "anlam"dır.

Berk, anlamı ve verili düzenin tüm paradigmasını bozmaya parçalamaya çalışırken, kullandığı dilsel araçlar da, duyurma, sezdirme, uzak çağrışım ve göndermeler olacaktır. Ona göre herhangi bir yazınsal yapıda öznenin egemenliği başlı başına bir rahatsızlık halidir. Berk, bakışların / dikkatlerin öznenin nesneye doğru çevrilmesini ister ısrarla. Bu bağlamda, yaşamın her parçasına yerleşmiş olan statükoyu da reddederek "merkez" olgusunu yerinden sarsmaya, oynatmaya çalışır.Bu aslında eşyanın düzenine de bir karşı çıkış bir tavır almaktır.

Kendisini bir yerbilimci olarak tanımlayan şairimizin nesnelere kurduğu ilişki biçimi ise, genelde İlhan Berk şiiri için, özelden ise bir tabana oturtmaya çalıştığım kaotik yapı için bir açılımlı ve anahtar olarak görünmektedir.

İ.Berk, yeryüzünde bulunan tüm duyusal nesnelere adeta bir çalışma sistemi oluşturmuştur. O,ilk anda doğadaki nesnelere şiirine bir "malzeme" olarak taşıdıktan hemen sonra onları şiire dönüştürür, şiirleştirir. Yani cansız nesne, dilsel dokuda kendisine bir yaşama alanı bulmuştur artık. Bakılan / görülen her nesneyi şiirleştiren bu algılama biçiminde bakmak da "aşk" olarak tanımlanır.

Yine bu şiirde yeryüzü her an ilk defa görülen, ilk defa keşfedilen ve yazılmayı bekleyen bir "şeyler toplamı", bir okuma kitabı gibidir.Berk şiirinin her dem güncel ve diri kalmasının esprisi de burada yatar aslında.Bu anlamda bir kaşif olarak tasavvur edebileceğimiz İ.Berk, şairleri de ilk coğrafyacılara kabul eder zaten.

Onun şiirinde, nesnelere diyalektik bir ilişki biçimi de ötelenmiş, reddedilmiştir. Bu "cins şiir" nesnelere kozmik bir bilinç düzeyinde etkileşime geçerek onların görünen sınırlarını aşmaya ve oradan maddenin sırrına ulaşmaya çalışır.

Nesnelere bu türden bir ilişki biçimini görünür kılmak için biraz da şiirin kendisine dönelim: İ.Berk şiirinde "yapraklar soru sorar, yalnızlığı yaşar; otların sebepsiz canı sıkılır; ırmaklar, kayalar, denizler durmadan konuşur; ağaçlar ve akarsular gürültüyle çalışır; öte yandan bir kurşun kalem kendini bir ağaç sanabilir; dağlar yürürken düşünür ve taze su ya da güneş ben buradayım! diye haykırır, kuşlar adını aklında tutamaz; evler ise sürekli gelip geçenleri izler v.b". Örnekleri çoğaltmak mümkün tabii, fakat nesnelere böyle bir ilişki biçiminin son basamağında ise artık şair kendi varlığıyla nesnelere aynileştiren, eş tutan bir konuma gelir. Yani şairin kendisi de bir nesne haline dönüşür.

KAYALAR

Kayaları konuşuyorlar
Bir kayaydım ben
Sesi duydum

(Akşama Doğru-YKY)

SU GÜNLERİ

Ben
Suymuşum eskiden
Thales
Söylüyor

(Akşama Doğru-YKY)

İşte bütün bu geçişlerden sonra,İlhan Berk şiirinde kaostan sonra kurulan ya da kaosun okuru taşıdığı yer/merkez üzerine küçük çaplı da olsa akıl yürütmeler yapılabilir sanırım:

"Varılan" bu yerde/dünya düzeninde,her nesnenin bir kimliği ve yaşamı;bir geçmişi, şimdisi ve bir geleceği vardır. Bu özellikleriyle nesne, insana özgü biyolojik altyapıyı ve psiko-sosyal donanımları üzerine yükleyerek insanlaşmıştır

bir bakıma. Yine bu yapılanmada her nesnenin kendine has bir yaşama pratiği olduğu gibi, bir duruş ve seslenme şekli de vardır. Adlandırmayı, "ölüm" olarak düşünen İ.Berk'in bu ütöpik dünyasında hiçbir şeyin de adı yoktur, hiçbir şeye ad verilmemiştir. Yani dilsel kodlama bilinçli bir şekilde pas geçilmiştir.

Ancak sezgi yoluyla iletişim kurulabilen ve boşluğun belirleyici bir rol üstlendiği bir yaşama modeli...

Sonuç olarak bu gibi çıkarsamalardan hareketle, Berk şiirinde çağrışım ve gönderme vasıtalarıyla işletilen kaosun bireyi götürdüğü –ütöpik ve soyut da olsa- bir dünya tasarımı / modeli ve belki de bir çeşit kozmos vardır denilebilir. Ve elbette diğer yandan, bu ütöpik dünyanın bizzat kendisinin bir kaos olarak tanımlanabileceği de bir "açık uç" olarak düşünülebilir. Seçim, sıkı şiir okurunundur.

